

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

**MİLLETLERARASI TİCARİ TAHKİMDE DAVALARIN
BİRLEŞTİRİLMESİ KOŞULLARINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER**

Elif ULUTAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

**MİLLETLERARASI TİCARİ TAHKİMDE DAVALARIN
BİRLEŞTİRİLMESİ KOŞULLARINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER**

ELİF ULUTAŞ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Elif Ulutaş tarafından hazırlanan "Milletlerarası Tic

ari Tahkimde Davaların Birleştirilmesi Koşullarına İlişkin Düzenlemeler" başlıklı bu çalışma, 17.04.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Banu şit Köşgeroğlu (Başkan)

Prof. Dr. Banu şit Köşgeroğlu (Danışman)

Doç. Dr. Aslı Bayata Canyaş (Üye)

Doç Dr. Gülce Gümüşlü Tunağıl (Üye)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLşEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

1 “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Banu Şit Köşgeroğlu** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Elif Ulutaş

TEŞEKKÜRLER

Tezi yazmamda beni pek çok kez motive eden ve bana çok şey öğreten danışman hocam Prof. Dr Banu Şit Köşgeroğlu'na ve değerli jüri üyelerine; hep yanımda olan çekirdek ailem Hülya Ulutaş, Cengiz Ulutaş ve Emre Ulutaş'a; her daim bana destek olan ve beni dinleyen çok kıymetli büyüklerim büyükannem Bilgen Aliz, büyükbabam Av. Muhittin Aliz ve teyzem Oya Aliz Çotur'a; bu tezi yazarken karşılaştığım zorluklara göğüs germemi sağlayan, beni gülümseten ve bana hep inanan değerli Av. Emre Yücebıyık'a; akademik birikimi ve yardımsever kişiliği ile bana çok şey öğreten güzel arkadaşım Ayten Selin Doğan'a; bu süreçte beni her zaman destekleyen değerli dostlarım Eray Günaydın, Kübra Akkuş ve Erdem Sürücü'ye teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜRLER	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM :TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ	12
1.1. GENEL OLARAK TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ..	14
1.2. TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ İHTİYACI	16
1.3. TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN HUKUKİ REJİM VE BİRLEŞTİRME USULÜ.....	24
1.4. AD - HOC TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ	31
1.5. KURUMSAL TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ	43
1.6. KURUMSAL TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER	46
1.6.1. ICC	47
1.6.2. Swiss Arbitration Association (İsviçre Tahkim Merkezi)	53
1.6.3. LCIA	57
1.6.4. SIAC.....	61
1.6.5. HKIAC	66
1.6.6. ISTAC	69
1.6.7. İTOTAM	72

2.BÖLÜM: <u>TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR VE YETKİLİ MAKAM</u>	73
2.1. DAVALAR ARASI YETERLİ DERECEDE BAĞLANTI	74
2.1.1. Genel Olarak	74
2.1.2. İki Tarafın ve Aynı Hukuki İlişkinin Mevcudiyeti Halinde Bağlantının Belirlenmesi	77
2.1.3. Birden Çok Tarafın ve Aynı Hukuki İlişkinin Mevcudiyeti Halinde Bağlantının Belirlenmesi.....	79
2.1.4. Genel Olarak Aynı Tahkim Şartına Dayanmayan Yargılamalarda Bağlantının Tespit Edilmesi.....	82
2.1.5. İki Tarafın Birden Çok Sözleşme İmzalaması	92
2.1.6. Birden Çok Tarafın Birden Çok Sözleşme İmzalaması	96
2.2. RIZA	101
2.2.1. Genel Olarak	101
2.2.2. İhtiyari Birleştirme	104
2.2.3. İhtiyari Olmayan Birleştirme	113
2.3. KOŞULLARI DENETLEMeye YETKİLİ MAKAM	121
SONUÇ	123
KAYNAKÇA	125
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	137
EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	138

KISALTMALAR

AAA	: American Arbitration Association
a.g.e.	: Adı geçen eser
art.	: Article
ASA	: Swiss Arbitration Association (İsviçre Tahkim Merkezi)
Bkz	: Bakınız
c.	: Chapter (Bölüm)
C.	: Cilt
Cap.	: Sayılı Kanun
CEPANI	: The Belgian Center for Arbitration and Mediation (Belçika Arabuluculuk ve Tahkim Merkezi)
Cir.	: Circuit (Bölge)
Civ.	: Court of Appeal - Civil Division (İngiltere ve Galler İstinaf Mahkemesi - Medeni Bölüm)
dn.	: Dipnot
E.T.	: Erişim Tarihi
F. Supp.	: Federal Supplement
FAA	: Federal Arbitration Act (Amerikan Federal Tahkim Kanunu)
HKIAC	: Hong Kong International Arbitration Centre (Hong Kong Uluslararası Tahkim Merkezi)
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
ICC	: International Chamber of Commerce (Milletlerarası Ticaret Odası)
ISTAC	: Istanbul Arbitration Centre (İstanbul Tahkim Merkezi)

Lat.	: Latince
m.	: madde
MTK	: Milletlerarası Tahkim Kanunu
no	: Number (sayı)
LCIA	: The London Court of International Arbitration (Londra Milletlerarası Tahkim Divanı)
p.	: Page (sayfa)
Rev.	: Review (inceleme)
RG	: Resmî Gazete
Rv.	: Rechtsvordering (yargı süreci)
S	: Sayı
s.	: Sayfa
SDNY	: Southern District of New York (Güney New York Federal Bölge Mahkemesi)
SIAC	: Singapore International Arbitration Centre (Singapur Uluslararası Tahkim Merkezi)
stb.	: The Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden (Hollanda Krallığı Resmî Gazetesi)
UNCITRAL	: United Nations Commission on International Trade Law
v.	: Versus (karşı)
vd.	: Ve devamı
vol.	: volume (Sayı)
ZPO	: Zivilprozessordnung (Alman Hukuk Muhakemeleri Kanunu)

ÖZET

ULUTAŞ, Elif. Milletlerarası Ticari Tahkimde Davaların Birleştirilmesi Koşullarına İlişkin Düzenlemeler , Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Bu tez, milletlerarası ticari tahkimde davaların birleştirilmesine ilişkin düzenlemelerin incelenmesini amaçlamaktadır. Milletlerarası ticari tahkim, iş dünyasında yaygın olarak tercih edilen bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Milletlerarası ticari tahkimde davaların birleştirilmesi düzenlemeleri incelenirken tahkimin sözleşmeye dayanan karakterinin anlaşılması önem taşımaktadır. Tezin giriş bölümünde, devlet yargısında davaların birleştirilmesi, devlet yargısında davaların birleştirilmesine duyulan ihtiyaç ve bu kurumun amaçları incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca tahkimde davaların birleştirilmesinin amaçlarının anlaşılması açısından uygulamadaki önemli örnekler ve mahkeme kararları irdelenmektedir. Ardından ilk bölümde tahkimde davaların birleştirilmesine duyulan ihtiyaç, tahkimde davaların birleştirilmesine ilişkin hukuki rejim ve usul ile tahkim kurumlarının düzenlemeleri değerlendirilmektedir. Ad-hoc ve kurumsal tahkimde davaların birleştirilmesi kararının alınma usulü ve geçmişten günümüze tahkim kurumlarının birleştirmeyi düzenleyen kuralları incelenmiştir. İkinci bölümde, tahkim yargılamalarında birleştirmenin koşulları ve birleştirme koşullarının nasıl ve kimler tarafından yorumlanacağı ele alınmaktadır. Sonuç bölümünde ise tez boyunca yapılan çıkarımlar özetlenmiş ve davaların birleştirilmesi kararının alınmasında dikkat edilmesi gereken hususlar tekrar edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Milletlerarası ticari tahkim, davaların birleştirilmesi, bağlantı, rıza, zorunlu birleştirme, usul hukuku.

ABSTRACT

ULUTAŞ, Elif, Regulations on the on the Conditions for Consolidation of Cases in International Commercial Arbitration, Master's Thesis, Ankara, 2024.

This thesis aims to examine the regulations on the consolidation of cases in international commercial arbitration. International commercial arbitration is a widely preferred method of dispute resolution in the business world. While examining the regulations on the consolidation of cases in international commercial arbitration, it is important to understand the contractual nature of arbitration. In the introduction section of the thesis, regulations in national laws and the consolidation of cases in state jurisdiction, the need for consolidation in state jurisdiction, and the objectives of this institution are examined. In this section, important examples and court decisions in practice are also analyzed in terms of understanding the objectives of consolidating cases in arbitration. Then, in the first section, the need for consolidating cases in arbitration, the legal regime and procedure regarding the consolidation of cases in arbitration, and the regulations of arbitration institutions are evaluated. The procedure for making the decision to consolidate cases in ad-hoc and institutional arbitration, and the rules governing consolidation by arbitration institutions from the past to the present have been examined. In the second section, the conditions for consolidation in arbitration proceedings and how and by whom the consolidation conditions will be interpreted are discussed. In the conclusion section, the deductions made throughout the thesis are summarized, and the issues to be considered when making the decision to consolidate cases are reiterated.

Keywords: International commercial arbitration, consolidation of cases, connection, consent, compulsory consolidation, procedural law.

GİRİŞ

Milletlerarası ticaretin küresel ölçekte büyümesi, farklı hukuk sistemlerinde taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünde daha etkili yöntemlere olan ihtiyacı artırmıştır. Milletlerarası ticari tahkim, uyuşmazlık çözümünde yaygın olarak tercih edilen bir yöntemdir. Milletlerarası ticari tahkimde davaların birleştirilmesi, son yirmi yılda uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin çeşitli olanaklar sunmuş ve önemli bir araç haline gelmiştir. Yargılamaların birleştirilmesi, çeşitli davaların tek bir yargı sürecinde ele alınmasını mümkün kılarak, zaman ve kaynakların daha etkin kullanılmasına olanak sağlamakta ve benzer yargılamalar sonucunda uyumlu kararların alınmasına katkıda bulunmaktadır.

Birden fazla dava bağlantılı ise bu davaların ayrı yürütülmeleri hem zaman hem de maliyet açısından verimsiz olabilecektir. Birleştirme sayesinde, birden çok davanın ayrı ayrı ele alınması yerine, birleştirilmiş bir yargılama süreciyle taraflar arasında etkin ve verimli bir çözüm sağlanması mümkündür. Özellikle tarafların rızasının ve uyuşmazlıklar arasındaki bağlantının varlığının tespiti, birleştirme sürecinin başarıyla gerçekleşmesi için kritik öneme sahiptir. Yargılamaların birleştirilebilmesi için yargılamalar arasında yeterli bağlantı olması ve tarafların bu yönde rıza göstermesi gerekir.

Bu tez kapsamında, milletlerarası ticari tahkimde yargılamaların birleştirilmesinin usulünü ve uygulamada ortaya çıkardığı sorunları; ulusal düzenlemeler, mahkeme kararları ve kurumlarının yürürlükte bulunan tahkim kuralları doğrultusunda derinlemesine incelenecektir. Öncelikle, davaların birleştirilmesine ilişkin genel bir bakış sunulacak, ardından davaların birleştirilmesinin şartları ele alınacaktır. Son olarak, bu tez, davaların birleştirilmesinin sonuçlarını, sağladığı faydaları ve mevcut uygulamadaki sorunları analiz edecektir.

Tezde odaklanılan konu olan tahkimde davaların birleştirilmesi ele alınmadan önce, davaların birleştirilmesinin bir usul hukuku kurumu olarak incelenmesi ve mahkeme yargılamasındaki özelliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Devlet yargısında davaların birleştirilmesine ilişkin özellikler ortaya konulduktan sonra tahkimde yargılamaların birleştirilmesi konusuna geçilecektir. Davaların birleştirilmesi, milletlerarası ticari tahkimde özel bir öneme sahip olmasının yanı sıra, devlet yargısında uygulanan bir usul hukuku kurumudur. Giriş bölümünde, devlet yargısında davaların birleştirilmesi kurumu ve bu kurumun amaçları genel hatlarıyla incelenecektir.

Davaların birleştirilmesi Türk Hukuku'nda esas itibarıyla 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK¹) 166. maddesinde yer almaktadır. Bu madde, "Davaların birleştirilmesi" başlığını taşımaktadır ve ayrı ayrı açılmış davalar arasında belirli bir bağlantının varlığı durumunda yargılamaların birleştirilebileceğini hükme bağlamaktadır. Birleştirme kararı, davaların benzer ya da aynı nedenlerden kaynaklanması veya bir davada verilecek hükmün diğer davayı etkilemesi gibi durumlarda mümkün olabilir. Bu gibi durumlarda birleştirme kararı alınması, usul ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır.²

Ayrı yargı çevresinde süren davaların birleşmesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 166. maddesinin 2. fıkrasına göre re'sen değil; talep üzerine gerçekleşebilecektir³. Mülga 1086

¹ RG, 4 Şubat 2011, Sayı 27836.

² **Dinç, Mutlu:** Hukuk Muhakemeleri Kanunu (Gerekçeli-Karşılaştırmalı), Seçkin Yayınları, 2022 Eylül, s. 158; **Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet:** Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 10. Baskı, İstanbul 2022, s. 328; **Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel:** Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 569. Ayrıca bkz. **Yargıtay 7. Hukuk Dairesi, Esas No. 2012/4951 Karar No. 2012/8803; Tarih: 04.12.2012** “*Öğretide ve uygulamada kararlılık kazanan görüşlere göre davalardan biri hakkında verilecek hükmün diğer davanın ya da davaların sonucunu etkileyeceğinin anlaşılması halinde davalar arasında fiili ve hukuki irtibatın varlığının kabulü gerekir. Hal böyle olunca; davaların birlikte çözülmesi zorunludur. Bu olgu sağlıklı bir sonuca varmanın, dava ekonomisine uyanın temel koşullarındandır. O halde mahkemece sağlıklı bir sonuca varılabilmesi için uyumsuzluğun saptanan niteliği de dikkate alınarak aynı taşınmaz hakkında açılan dava dosyaları 6100 sayılı HMK'nun 166 ve devamı maddeleri uyarınca yöntemine uygun şekilde birleştirilmeli, bundan sonra toplanan ve toplanacak tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre bir hüküm kurulmalıdır. /...Mahkemece bu olgular göz ardı edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması isabetsiz, davalı K1'un temyiz itirazları bu nedenlerle yerinde görüldüğünden kabulü ile hükmün BOZULMASINA, bozma nedenlerine göre de sair yönlerin şimdilik incelenmesine yer olmadığına, peşin alınan harcın istek halinde davalı K1'a iadesine, 04.12.2012 gününde oybirliği ile karar verildi.*” **Lexpera Hukuk Otomasyonu.** (E.T.: 27.06.2023)

³ **Pekcanitez/Atalay/Özekes,** s. 328; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 571.

sayılı HUMK⁴ döneminde ayrı yargı çevresinde görülen davalarda bağlantı olması durumunda birleştirme talebi sadece ilk itiraz olarak ileri sürülebilmekteydi. HMK ile birleştirme talebi, çelişkili kararların ortaya çıkmasının önlenmesi adına ilk itiraz olmaktan çıkarılmıştır⁵.

Yargılamaların birleştirilmesinde “bağlantı” kavramına açıklık getirmesi bakımından çalışmamız açısından HMK m. 166’nın en önemli bölümü olan 4. fıkra şu şekildedir:

“(4) Davaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması ya da biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması durumunda, bağlantı var sayılır.”

Görüldüğü gibi Türk Usul Hukuku bağlamında bağlantıdan bahsedildiğinde iki olasılıktan söz edilebilecektir. Bunlardan biri, hükmün diğer davayı etkileyecek nitelikte olmasıdır. Burada çelişkili kararların ortadan kaldırılması amacının yani davaların birleştirilmesinin en önemli nedenlerinden birinin hükme bağlanmış olduğu görülmektedir.⁶

Diğer bir olasılık ise davaların sebebi yönündedir. Davaların aynı ya da birbirine benzer sebeplerden doğması önemli bir unsurdur⁷. Davaların birleştirilmesinin asıl amacı yargılamaların tahkikat aşamalarının ortak olarak yürütülmesi ve bazı işlemlerin tekrar yapılmasının engellenmesidir. Bu nedenle birleşik bir yargılamanın yapılmasına izin veren davalar da aynı veya benzer vakıalara dayananlar olacaktır. Bu durumda vakıaları aynı veya benzer olan yargılamaların aralarında bağlantı olduğu kabul edilerek birleştirilebilmesine imkân tanımak gerekecektir⁸. Davaların sebeplerinin benzer

⁴ RG, 2, 3, 4 Temmuz 1927, Sayı 622, 623, 624.

⁵ Dinç, s. 158; Özbay, İbrahim: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi? , Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 218.

⁶ Kılıçoğlu, Mustafa: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi, Legal Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2012, s. 728.

⁷ Saçar, s. 45; Tanrıver, s. 800; Kuru/Aydın, “El Kitabı”, s. 968-969; Kuru, Baki/Aydın, Burak: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, 2022, 7. Baskı, s. 382.

⁸ Kuru, “Hukuk Muhakemeleri Usulü”, s.3343; Tanrıver, s. 800; Kuru/Aydın, “El Kitabı”, s. 968-969; Kuru/Aydın, “İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Ders Kitabı”, s. 382; Saçar, s.47. Ayrıca bkz. Yargıtay 2. HD Esas No. 2013/9275 Karar No. 2014/1437; “Davalı kadın süresi içerisinde sunduğu cevap

olmasının hükme geçmesiyle birleştirmenin kapsamının genişletilmesi ve neticede çelişkili mahkeme kararlarının önlenmesi amaçlanmıştır. Davaların sebeplerinde benzerlik, *Ermenek*'e göre görünüşte benzerlik ve amaçsal benzerlik olarak iki kategoride incelenmektedir⁹. Buna göre, yargılamalardaki vakıaların dayandığı hukuki sebeplerin aynı olması halinde görünüşte benzerlik söz konusu olacaktır. Görünüşte benzer olan davalar, usul ekonomisi gereğince de benzer nitelikte ve birleştirilebilir olmadıkça davaların birleşmesinin mümkün olmadığını düşünmek gerekmektedir.¹⁰ Amaçsal benzerlik ise birleştirilecek yargılamaların sebebini teşkil eden maddi vakıaların dayandığı hukuki sebepler aynı olmasa bile ortak bir amaca hizmet etmeleri olarak tanımlanabilir.¹¹ Buna göre, farklı nitelikleri haiz hayat olayları aynı amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak bir araya gelmektedir. Amaç ortaklığının olup olmadığı ise bu durumda talebe ve davaların konusuna göre anlaşılabacaktır.¹²

HMK m. 166'nın 4. fıkrasına göre davalardan biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte olması da davalar arasında bağlantı olduğunu göstermektedir. Bu hüküm ile mahkemeye takdir hakkı verilerek usul ekonomisi ve özellikle aynı konuya ilişkin çelişkili kararların önlenmesi amaçlarıyla yargılamaların birleştirilmesi mümkün kılınmıştır.¹³ Kısmi dava sürerken ek dava açılması durumunda da söz konusu yargılamalardan biri hakkında verilecek hükmün diğer davayı etkileyeceği aşikâr olduğundan ek davanın kısmi dava ile birleştirilmesi söz konusu olacaktır.¹⁴ Bununla

dilekçesiyle, davacı koca aleyhine bu dava öncesinde Aile Mahkemesi'nin esasına kayıtlı boşanma davası açtığını, bu davanın derdest olduğunu belirterek her iki davanın birleştirilmesi talebinde bulunmuştur. Dosya içerisine getirtilen belgelerden her iki dava arasında 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 166. maddesinde belirtildiği şekilde hukuki ve fiili bağlantı bulunduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleşen bu durum karşısında delillerin birlikte değerlendirilip sonucu uyarınca bir karar verilmek üzere her iki dosyanın birleştirilmesine karar verilmesi gerekirken davaların farklı hukuki sebeple açıldığından bahisle birleştirme talebinin reddi isabetsizdir.” (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, E.T.: 06.03.2022)

⁹ **Ermenek, İbrahim:** Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 158, 159.

¹⁰ **Ermenek**, s.158 bkz. dn. 186; **Çağlayan**, s. 129; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 328; **Tanrıver**, s. 800.

¹¹ **Ermenek**, s. 159; **Tanrıver**, s. 799.

¹² **Yargıtay 21. Hukuk Dairesi Esas No. 2005/9275, Karar No. 2005/8284 Sayılı Karar. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası E.T.: 09.03.2022)**

¹³ **Ermenek**, s. 160; **Özbay**, s. 219; **Kuru/Aydın**; “Ders Kitabı”, s. 382; **Bulut, Harun:** Doktrin ve Yargıtay İçtihatları Işığında Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi (2 Cilt – Takım), Seçkin Yayınları, 2022, s. 1517.

¹⁴ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s.493; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s. 570; **Kuru/Aydın**; “Ders Kitabı”, s. 383.

beraber, bir yargılamada hükmün diğer davayı manipüle edebilecek nitelikte olması, diğer davanın bekletici mesele yapılmasına da neden olabilecektir¹⁵.

Aynı yargı çevresinde yer alan, aynı “düzey”¹⁶ ve “sıfattaki”¹⁷ hukuk mahkemelerinde açılmış olan davalarda birleştirmeye ilişkin karar, talep üzerine yahut kendiliğinden hüküm verilinceye kadar her zaman verilebilecektir. Birleştirmenin mümkün olması aynı zamanda yargılamaların görüldüğü mahkemelerin aynı yargı çevresinde, aynı düzeyde ve aynı “sıfatta”¹⁸ olması durumlarının da gerçekleşmesine bağlıdır. Kanun koyucu, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundan (HUMK)¹⁹ farklı olarak genel ve özel mahkemeler arasında birleştirmenin olası olup olmadığına ilişkin tartışmaları ortadan kaldıran bir düzenleme yapmıştır. Örneğin; iş mahkemelerinde aynı düzeyde görülen bir davanın asliye hukuk mahkemelerinde görülen başka bir dava ile birleşmesi HUMK döneminde tartışmaya açık iken HMK, söz konusu olasılığı dışlamıştır²⁰. Bu durumda birleştirme, sadece aynı “sıfattaki” mahkemelerde görülen yargılamalar için gerçekleşebilecektir.

¹⁵ Pekcanitez, Hakan /Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet; Medeni Usul Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 2022, 16. Baskı, s.606; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 496; Bulut, s. 1518.

¹⁶ Kılıçoğlu, Mustafa: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi, Legal Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2012, s. 726; RG, 4 Şubat 2011, Sayı 27836, 6100 Sayılı Kanun “Davaların birleştirilmesi” başlıklı madde 166.

¹⁷ RG, 4 Şubat 2011, Sayı 27836, 6100 Sayılı Kanun “Davaların birleştirilmesi” başlıklı madde 166-(1) “Aynı yargı çevresinde yer alan aynı düzey ve sıfattaki hukuk mahkemelerinde açılmış davalar, aralarında bağlantı bulunması durumunda, davanın her aşamasında, talep üzerine veya kendiliğinden ilk davanın açıldığı mahkemede birleştirilebilir. Birleştirme kararı, ikinci davanın açıldığı mahkemeye verilir ve bu karar, diğer mahkemeyi bağlar.” 6100 s. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 166. maddesinde yer alan “aynı düzey ve sıfattaki...” ifadesinin Anayasaya aykırı olduğu ileri sürülmüşse de Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırı bulunmamıştır. Bkz. Anayasa Mahkemesi GK, Esas No. 2013/127 Karar No. 2014/64 Karar Tarihi 27.3.2014. “12.1.2011 günlü, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 166. maddesinin (1) numaralı fıkrasının birinci cümlesinde yer alan “...aynı düzey ve sıfattaki...” ibaresinin Anayasa’ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, 27.3.2014 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.” Ayrıca bkz. Arslan, /Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 569-570.

¹⁸ Arslan, Ramazan /Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 571.

¹⁹ RG, 2, 3, 4 Temmuz 1927, Sayı 622, 623, 624.

²⁰ Kuru, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü C.3, Demir Yayıncılık, Nisan 2001, s.3424; Saçar, Ömer F.: “Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması”, Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 28. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=zFpSc4bgxn4qLbgLQ4g7JA&no=8x7k5R-QOxIOncbQXJZRLA> (E.T: 10.12.2023)

Devlet yargısında davaların birleştirilmesi, bir usul hukuku kurumu olarak davaların birlikte görülmesi anlamına geliyor olsa da davaların bağımsızlığını etkilemeyecektir. Birleştirilen dava kadar bağımsız dava var olmayı sürdürecektir²¹. Bununla beraber, birleşen yargılamaların tahkikat aşamaları ortak olarak görülecektir. Birleşen davalar birlikte incelenecek ve hükme bağlanacaktır²². Yargıtay’a göre birden çok davanın herhangi bir birleştirme gerçekleşmeden birlikte görülmesi mümkün değildir²³.

Diğer hukuk düzenlerinde de benzer düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin; Fransız Medeni Usul Kanunu²⁴ Bölüm II²⁵; HMK’ya benzer şekilde bağlantılı davalar için birleştirme ve katılma yöntemlerinin önünü açan hükümlere sahiptir. Adı anılan kanun mahkeme yargısında uygulanacak yargılamaları birleştirme hükümlerine yer vermektedir. Anılan kanunun 101. maddesi uyarınca iki ayrı mahkemede açılan davalar arasında, birlikte görülmeleri ve yargılanmaları “adaletin yararına olacak şekilde”²⁶ bir bağlantı varsa²⁷, bu mahkemelerden birinden yargı yetkisini reddetmesi ve davanın

²¹ Çağlayan, Yılmaz: Açıklamalı-İçtihatlı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Seçkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 392; Kuru, Baki/Aydın, Burak: Medeni Usul Hukuku El Kitabı- Cilt 1, Yetkin Yayınları, Ağustos 2021, s. 968; Görgün, L. Şanal/Börü, Levent/Kodakoglu, Mehmet: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 366 ve 369; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2021/479, Karar No: 2023/492, Karar Tarihi: 17.05.2023 <https://www.hukukturk.com/Goster?v=GE95G5qA5wG#> (E.T.: 21.03.2024)

²² Kuru, Baki /Arslan, Ramazan /Yılmaz, Ejder, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 2016, s.495; Çağlayan, s. 392; Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 569; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 329; Tanrıver, Süha: Medeni Usul Hukuku, C.1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 800; Kuru/Aydın, “El Kitabı”, s. 974.

²³ Yargıtay 14. Hukuk Dairesi Esas No. 2002/207, Karar No. 2002/400, Tarih: 28.01.2002. (Legalbank İçtihat Bankası). Ayrıca bkz. Görgün/Börü/Kodakoglu, s. 369.

²⁴ “Code de Procédure Civile”, Décret n° 1998-1231 of 28 Aralık 1998 Décret n° 1998-1231 of 1 Mart 1999. Fransız Medeni Usul Kanunu tam metni için bkz. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716?codeTitle=Code+de+proc%C3%A9dure+civile (E.T.: 15.08.2023) Born, s. 2082.

²⁵ Code de Procédure Civile- Décret n° 1998-1231 of 28 Aralık 1998 Décret n° 1998-1231 of 1 Mart 1999. Section II : “Les exceptions de litispendance et de connexité.” (Articles 100 à 107) https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070716/LEGISCTA000006149647?codeTitle=Code+de+proc%C3%A9dure+civile&anchor=LEGISCTA000006149647#LEGISCTA000006149647 (E.T.:20.08.2023)

²⁶ “l’intérêt d’une bonne justice” ya da “good administration of justice”. Born, s. 2566, Reyes, s. 178.

²⁷ Cour de Cassation, Pourvoi No. 84-15.769, Karar Tarihi: 4 Mart 1986. <https://www.courdecassation.fr/decision/60794b849ba5988459c43562> (E.T.: 20.03.2024) “...Il résulte de l'article 101 du nouveau Code de procédure civile que la connexité suppose que les affaires sont portées devant deux juridictions différentes, ce qui n'est pas le cas lorsque les instances sont pendantes devant des chambres du même tribunal, qui ne constituent pas des juridictions autonomes et distinctes de celui-ci ; et, selon l'article 107 du même Code, lorsqu'il s'élève sur la connexité des difficultés entre diverses formations d'une même juridiction, elles sont réglées sans formalités par le Président, dont la décision est une mesure d'administration judiciaire non sujette à recours.”

birlikte görülmesi istenebilecektir.²⁸

ABD Federal Medeni Usul Kuralları (*Federal Rules of Civil Procedure*)²⁹ madde 42(a)'ya göre eğer bir mahkemede görülen davalar ortak bir hukuki veya maddi vakıayı içeriyorsa mahkemece davaların birleştirilmesine ya da duruşmaların aynı anda görülmesine karar verilebilir. Gereksiz maliyet ve gecikmeleri önlemek amacıyla başka herhangi bir emir verebilme imkanına da sahiptir³⁰.

Alman Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda³¹ da davaların birleştirilmesine yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Alman Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 147, ABD Federal Hukuk Muhakemeleri Kuralı madde 42(a)'ya çok benzeyen bir kural içermektedir. Buna göre, birden çok davadaki hukuki sorunların birbiri ile yakından ilgili olması veya tek bir davada açılacak nitelikte olması halinde, mahkeme davaların birleştirilmesine karar verebilecektir³². Alman Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre ister aynı ister farklı tarafları ilgilendirsın, bir mahkemede görülmekte olan birden çok davanın konusunu oluşturan iddiaların arasında hukuki bağ varsa veya iddialar tek bir şikâyetle ileri sürülebilecek nitelikte ise mahkeme bu davaların birleştirilmesine karar

²⁸ *Code de Procédure Civile- Article 101, Version en vigueur depuis le 01 janvier 1976*. Ayrıca bkz. *Cour d'appel de Douai*, RG no. 22/00688, Karar Tarihi: 23 Şubat 2024. https://www.courdecassation.fr/decision/65dede1c7f398b00089bf9d4?search_api_fulltext=101+connexite&op=Rechercher&date_du=&date_au=&judilibre_jurisdiction=all&previousdecisionpage=0&previousdecisionindex=4&nextdecisionpage=0&nextdecisionindex=6 (E.T.: 15.03.2024)

²⁹ *Rules Of Civil Procedure for The United States District Courts. Effective September 16, 1938, As Amended to December 1, 2022. USA Federal Rules of Civil Procedure- September 16, 1938. En son değişiklik 1 Aralık 2022'de yapılmıştır. Rule 42, Consolidation.* <https://www.uscourts.gov/rules-policies/current-rules-practice-procedure/federal-rules-civil-procedure> (E.T.: 10.08.2023) Ayrıca bkz. **Gerson, Jacqueline**: The Appealability of Partial Judgments in Consolidated Cases." *The University of Chicago Law Review*, 57.1, 1990, s. 172; **Wallace, Richard E. Jr.** : "Consolidated Arbitration in the United States." *Journal of International Arbitration*, vol. 10, no. 4, December 1993, s. 6.

³⁰ **Steinman, Joan**: "The Effects of Case Consolidation on the Procedural Rights of Litigants: What They Are, What They Might Be - Part 1: Justiciability and Jurisdiction (Original and Appellate)." *UCLA Law Review*, vol. 42, no. 3, February 1995, s. 724.

³¹ "*Zivilprozessordnung (ZPO).*" *Bundesgesetzblatt, December 05, 2005, S. 3202*; en son 5 Ekim 2021 tarihli yasa ile (S. 4607) değiştirilmiştir. Tam metin için bkz. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html

³² **Walter, Gerhard**: "Mass Tort Litigation in Germany and Switzerland.", *Duke Journal of Comparative & International Law*, vol. 11, no. 2, Spring/Summer 2001, s.377.

verebilecektir³³. Yunanistan Medeni Usul Kanunu (Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας (Kódikas Politikís Dikonómias)³⁴), Alman Hukuk Muhakemeleri Kanunu esas alınarak hazırlandığından benzer bir düzenlemeye sahiptir³⁵.

Sonuç olarak, davaların birleştirilmesi mekanizması, Türk usul hukukunda olduğu gibi, diğer ülkelerin medeni usul hukuku sistemlerinde de kendine özgü bir konuma sahiptir. Bahsi geçen ülkelerin usul hukuku düzenlemeleri çerçevesinde, bağlantılı davaların birleştirilmesi, davaların benzer nitelikleri ve ortak amacının dikkate alınması suretiyle gerçekleştirilmektedir. Örneğin; Alman, Fransız, Yunan ve Amerikan Hukuk Muhakemeleri Kanunlarında, Türk Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK) yer alan yaklaşıma paralel düzenlemeler bulunmaktadır. Bu tür birleştirme düzenlemeleri, çelişkili kararların ortaya çıkmasının engellenmesini, davaların daha etkili bir şekilde yönetilmesini, gereksiz maliyet artışlarının ve gecikmelerin önlenmesini hedeflemektedir.³⁶

Devlet yargısında davaların birleştirilmesinde amacın tespit edilmesi, tahkim yargılamalarında birleştirmenin anlaşılmasında yol gösterici olacaktır. Birleştirmenin amacı, devlet yargısında birleştirmeye karar verilmesinde göz önünde bulundurulmaktadır.³⁷ Devlet yargısında davaların birleştirilmesi ile tekrar eden

³³ *Zivilprozessordnung (ZPO)*. , *December 05, 2005, S. 3202*. Alman Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 147. Tam metin için bkz. Alman Adalet Bakanlığı- Zivilprozessordnung- Hukuk Muhakemeleri Kanunu https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html (E.T.: 12.06.2023).

³⁴ *Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας S. 503, 1985. Όπως κωδικοποιήθηκε με το Προεδρικό Διάταγμα 503*. <https://ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/10/%CE%9A%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82-%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82.d ocx> (E.T.: 18.11.2023)

³⁵ *Walter*, s. 377.

³⁶ *Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2022/1094, Karar No:2023/649, Karar Tarihi: 21.06.2023* <https://www.hukukturk.com/Goster?v=GE95G6Q5j8a> (E.T.:15.03.2024)

³⁷ *Yargıtay 14. Hukuk Dairesi Esas No:2011/11528, Karar No: 2011/12642, Karar Tarihi 25.10.2011*. <https://www.hukukturk.com/Goster?v=GE95G7HFIIa> (E.T.: 21.02.2024) “...Yargılama hukukunun temel ilkelerinden birisi de her davanın ayrı yargılamayı gerektirmesidir. Davaların birleştirilmesi bu kuralın en önemli istisnasını oluşturmaktadır. Bu istisnanın kabul edilmesinin temelinde de yine yargılama hukuku ilkeleri yatmaktadır. Gerçekten de mahkemeler aracılığı ile maddi hakları korumayı amaçlayan Devlet, uyuşmazlığı kısa sürede, basit ve hızlı yöntemlerle çözüme ulaştırmalıdır. Uyuşmazlıkların çözümü yöntemlerini düzenleyen yargılama hukukunun amacı da sadece çözüme ulaşmak değil, bu çözümün de

işlemlerin engellenmesi, zamandan tasarruf edilmesi ve çelişkili kararların ortaya çıkmasının önlenmesi amaçlanmaktadır.

Devlet yargısında davaların birleştirilmesinin temel amaçlarından biri, yargılamaların tahkikat aşamalarının ortak olarak yürütülmesi ve bazı işlemlerin tekrar yapılmasının engellenmesidir³⁸. Tahkikat aşamalarının ortak yürütülecek ve bir dava için yapılan işlemin diğeri için yapılmasına gerek duyulmayacak olması, davaların daha az masrafla ve daha kısa sürede sonuçlanmasını sağlayacaktır³⁹. Devlet yargısında davaların birleştirilmesi, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması amacına ve bu suretle usul ekonomisi ve adil yargılanma ilkelerine hizmet etmektedir⁴⁰.

Birleştirme ile zamandan ve maddi açıdan tasarrufun yanı sıra çelişkili kararların da önüne geçilerek⁴¹ mahkeme kararlarına olan güven sağlamlaştırmaktadır⁴². Bağlantılı davaların birleştirilmesi yolu ile adil yargılanma ilkesine riayet edilmekte ve adaletin iyi

adalet ve gerçeğe uygun olmasını sağlamaktır. Davaların birleştirilmesi, hukuk yargılamasının yukarıda belirtilen amaçlarına hizmet eden araçlardandır. Benzer ya da aynı doğrultuda karar vermeyi gerektiren durumlarda davalar birleştirilerek ortak yargılama sürecine girildiğinde, deliller birlikte toplanarak gereksiz zaman kaybı ve masraf yapılmasının önüne geçilmekte, böylece basit, ucuz ve hızlı yargılama ile usul ekonomisi amacı gerçekleşmiş olmaktadır. Diğer yandan, tarafların yargılamayı uzatmaya yönelik ve farklı karar alma yönündeki çabaları engellenmekte, dürüstlük kuralına uygun davranmaları sağlanmaktadır. Bu yöntemle ayrıci hukuki sorunun parçasını oluşturan ya da benzer sorunlar nedeniyle aynı doğrultuda karar vermeyi gerektiren davalarda çelişkili karar verilmesi önlenmekte ve hukuki istikrar sağlanmaktadır. Bu nedenlerdir ki, 6100 sayılı HMK'nun 166/1. maddesinde birleştirilebileceği hükmü düzenlenmiştir.” **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2021/479, Karar No: 2023/492, Karar Tarihi: 17.05.2023** <https://www.hukukturk.com/Goster?v=GE95G5qA5wG#> (E.T.:16.03.2024) “... aynı vakıa tartışılacağı için farklı sonuçlar çıkmaması amacıyla...davaların birleştirilmesi...aynı vakıa hakkında çelişkili hüküm verilme tehlikesinin önlenmesi bağlamında elzemdir.”

³⁸ Saçar, s. 45; Tanrıver, s. 800; Kuru/Aydın, “El Kitabı”, s. 968-969.

³⁹ Epstein, Richard A; "The Consolidation of Complex Litigation: A Critical Evaluation of the ALI Proposal" Journal of Law and Commerce, vol. 10, no. 1, 1990, s. 14; Saçar, s. 32.

⁴⁰ Arslan, Ramazan /Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 569; Kılıçoğlu, Mustafa: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi, Legal Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2012, s. 726; **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2022/1094, Karar No:2023/649, Karar Tarihi: 21.06.2023** <https://www.hukukturk.com/Goster?v=GE95G6Q5j8a> (E.T.:15.03.2024)

⁴¹ Kılıçoğlu, Mustafa: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi, Legal Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2012, s. 728; İzmir 1. Asliye Ticaret Mahkemesi, Esas No: 2023/748 Karar No: 2024/97, Karar Tarihi: 02.02.2024 <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/adli-yargi-ilk-derece-mahkemeleri/izmir-1-asliye-ticaret-mahkemesi-e-2023-748-k-2024-97-t-2-2-2024> (E.T.:20.03.2023) “...davalardan biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunduğu, söz konusu uyumsuzlukların birlikte çözümlenmesi ve karara bağlanmasının gerekli olduğu, tarafları aynı olan ve aynı nedenden kaynaklanan davalar arasında 6100 sayılı HMK'nın 166. maddesi anlamında fiili ve hukuki bağlantı bulunduğu, davaların birleştirilmesinin usul ekonomisi ve olası hüküm uyumsuzluğunun bertaraf edilmesi açısından da gerekli olduğu...”

⁴² **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2022/1094, Karar No:2023/649, Karar Tarihi: 21.06.2023** <https://www.hukukturk.com/Goster?v=GE95G6Q5j8a> (E.T.:15.03.2024)

yönetilmesi amaçlanmaktadır.⁴³ Yargıtay kararlarına göre, ayrı açılan davalar aynı ya da birbirine benzer sebeplerden kaynaklandığında, özellikle biri hakkında verilecek hüküm diğerini de etkileyecek nitelikte ise bağlantının mevcut olduğu ve birleştirme yapılmasının usul ekonomisinin yararına olduğu kabul edilmektedir⁴⁴. Ulusal mahkemeler, davaların birlikte görülmesinin adaletin yararına olup olmadığının tespitinden de sorumludur⁴⁵. Fransız Yargıtayı'nın kararlarına göre, yargılamalar arasında bağlantı mevcut ise ve birleştirme yapılmasının tarafların menfaatine olacağı konusunda hakimlerce kanaate varıldıysa davaların birleştirilmesi halinde *adaletin iyi yönetildiği*⁴⁶ kabul edilmektedir⁴⁷.

Birleştirme kararının birleştirmenin amaçlarına hizmet etmesi önemlidir. Davaların birleştirilerek görülmesi, taraf sayısının fazla olması gibi durumlarda amacına hizmet etmeyebilir.⁴⁸ Birleştirme kararı verilirken birleştirme ile birleştirme amacının

⁴³ Cour d'appel de Paris, RG n° 22/19112, Pôle 4 - Chambre 8, 17 Mayıs 2023. https://www.courdecassation.fr/decision/6465c444860ce5d0f83a085f?search_api_fulltext=101+connexite&op=Rechercher&date_du=&date_au=&judilibre_jurisdiction=all&page=1&previousdecisionpage=1&previousdecisionindex=3&nextdecisionpage=1&nextdecisionindex=5 (E.T.: 12.03.2024) Ayrıca bkz. *United Mine Workers of America. V. Gibbs*, 383, U.S. 715, March 28, 1966. Tam metin için bkz. <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/383/715/> “...fairness to the parties; joinder of claims, parties and remedies is strongly encouraged.”

⁴⁴ Yargıtay 13. Hukuk Dairesi Esas No: 2011/11111, Karar No: 2011/13818, Karar Tarihi: 04.10.2011 <https://www.hukukturk.com/Goster?v=GE95G9Er8DY> (E.T.:21.02.2024) “Davaların birleştirilmesi ve ayrılmasına ilişkin hükümler(in) amacı usul ekonomisine hizmet etmek ve aynı konuda çelişkili kararlar verilmesini önlemektir...” Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2021/369, Karar No: 2023/258 Karar Tarihi: 22.03.2023 <https://www.hukukturk.com/Goster?v=GE95G59NLCC> (E.T.:22.02.2024).

⁴⁵ Cour d'appel de Versailles, RG n° 22/07750, 18 Ocak 2024. https://www.courdecassation.fr/decision/65ab785936bfc00008d68f12?search_api_fulltext=101+connexite&op=Rechercher&date_du=&date_au=&judilibre_jurisdiction=all&page=2&previousdecisionpage=2&previousdecisionindex=0&nextdecisionpage=2&nextdecisionindex=2 (E.T.: 18.03.2024); Cour de Cassation, Chambre sociale, du 13 octobre 1988. <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007021543> (E.T.: 18.03.2024) Cour d'appel de Versailles RG n° 22/02556, 16 Mayıs 2023. https://www.courdecassation.fr/decision/646470feed99dfd0f8a3f6ac?search_api_fulltext=101+connexite&op=Rechercher&date_du=&date_au=&judilibre_jurisdiction=all&page=1&previousdecisionpage=1&previousdecisionindex=5&nextdecisionpage=1&nextdecisionindex=7 (E.T.:20.03.2024).

⁴⁶ “Good Administration of Justice” ya da “l'intérêt d'une bonne justice”. Born, s. 2567, Reyes, s. 178.

⁴⁷ Cour d'appel de Douai, RG n° 22/05968, 11 Mayıs 2023. https://www.courdecassation.fr/decision/645f2a82809051d0f82f0f24?search_api_fulltext=101+connexite&op=Rechercher&date_du=&date_au=&judilibre_jurisdiction=all&page=1&previousdecisionpage=1&previousdecisionindex=8&nextdecisionpage=2&nextdecisionindex=0 (E.T.: 12.03.2024)

⁴⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Esas No: 2023/20, Karar No: 2023/667, Karar Tarihi:21.06.2023 <https://www.hukukturk.com/Goster?v=GE95G6RFlx2> (E.T.: 18.03.2024)

gerçekleşip gerçekleşmediğinin tahlil edilmesi gerekmektedir. Birleştirmenin her yargılamada aynı şekilde tatbik edilmesi mümkün olmayabilecektir⁴⁹.

⁴⁹ Saçar, s. 32.

1. BÖLÜM

TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

Tahkim yargılamalarında birleştirmenin anlaşılabilmesi için devlet yargısında davaların birleştirilmesinin tahlil edilmesi gerekmektedir. Önceki bölümde devlet yargısında davaların birleştirilmesi için iki temel koşuldan bahsedilmiştir. Bunlar; yargılamaların birbirini etkileyebilecek nitelikte olması ve davaların aynı ya da benzer sebeplerden doğması olarak özetlenebilir. Bu şartlar tahkim yargılamalarının birleştirilmesi için gerekli koşulların anlaşılmasını sağlayabilecektir. Tahkimde birleştirme; tıpkı devlet yargılamasında olduğu gibi, davalardaki benzer hukuki vakıalar, hukuki bağlantılar, aynı tarafların bulunması vb. etkenlere dayanabilecektir⁵⁰. Tahkimde yargılamaların birleştirilmesi, devlet yargısında davaların birleştirilmesi koşullarına paralel olarak ancak bağlantıya sahip yargılamalar için söz konusu olabilecektir⁵¹.

Ulusal mahkemelerde tahkim yargılamalarından farklı olarak davaların birleştirilmesi genellikle iradeye bağlı değildir. Ulusal mahkemeler, yargılamaları taraf iradesi birleştirme yönünde olmasa da birleştirme eğilimindedir. Tahkim yargılamasında ise davaların birleştirilmesi, irade muhtariyeti ilkesi çerçevesinde, taraf iradesine riayet edilmesini gerektirecektir⁵². Taraflar; tahkimin dili, hakem seçimi, tahkimin yapılacağı yer ve uygulanacak hukuk konusunda karar verme özgürlüğüne sahiptir⁵³. Özellikle taraflar ve dava konuları aynı olduğunda, birleştirme yargılamaları hızlandırmakta ve maliyetleri azaltmaktadır⁵⁴.

⁵⁰ **Arroyo, Manuel:** Arbitration in Switzerland: The Practitioner's Guide, Wolters Kluwer, Kluwer Law International, 2013, s. 1011; **Kaufmann-Kohler, Gabrielle:** "Consolidation Of Proceedings In Investment Arbitration: How Can Multiple Proceedings Arising From The Same Or Related Situations Be Handled Efficiently?", Final Report on the Geneva Colloquium held on 22 April 2006. ICSID review, 2006, vol. 21, no. 1, s. 86; **Blackaby, Nigel/Partasides, Constantine/Redfern, Alan/Hunter, Martin:** Redfern and Hunter on International Arbitration, Sixth Edition, 2015, s. 32.

⁵¹ **Kaufmann- Kohler,** s. 86.

⁵² **Redfern/Hunter,** s. 12.

⁵³ **Akıncı, Ziya:** Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi Yayınları, C.XVIII, Ankara, 1996, s. 95.

⁵⁴ **Platte,** s. 78.

Bununla birlikte taraflar aynı olsa bile farklı hukuki konuların gündeme geldiği durumlarda, birleştirmenin verimliliği konusunda daha dikkatli bir analiz yapılması gerekmektedir⁵⁵. Taraflar farklı ama konular aynıysa tarafların bireysel çıkarları ile verimlilik arasında denge kurulmalıdır. Bu bağlamda, birleştirmeye yetkili makam tarafından birleştirme kararının ne zaman ve ne şartlarda alınacağı konusu, çok boyutlu bir değerlendirme yapılmasını zorunlu tutmaktadır⁵⁶.

⁵⁵ **Chiu**, s. 75.

⁵⁶ **Platte**, s. 78; **Stipanowich**, s. 505.

1.1. GENEL OLARAK TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

Tahkim, rızayı temel alan bir uyuşmazlık çözümü yöntemidir⁵⁷. Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda uyuşmazlıkların çözümü için uygulanacak usulü belirleme açısından ulusal mahkemelerdeki yargılamalara kıyasla taraflara daha fazla özgürlük tanınmaktadır. Tahkim sayesinde uyuşmazlık taraflarınca uyuşmazlıkların nasıl çözüme kavuşturulacağı belirlenebilir. Tahkimin sağladığı bu esneklik tarafların tahkimi tercih etmesinin temel nedenidir⁵⁸. Ulusal mahkemelere başvurulmasına gerek olmadan bir uyuşmazlık üzerinde nihai ve bağlayıcı bir karar almanın son derece etkili bir yolu olan tahkimde; taraflar, uyuşmazlığı hakemlerin karara bağlamasını kabul ederler. Hakemler tarafından uyuşmazlık tarafları dinlenerek deliller değerlendirilir ve yargılama sonunda bağlayıcı bir karar verilir. Verilen kararın taraflarca uygulanmaması halinde karar, talep üzerine ulusal mahkemeler tarafından icra edilebilecektir⁵⁹.

Önceki bölümde de pek çok kez ele alındığı gibi, milletlerarası ticari tahkimde yargılamaların birleştirilmesinde amaçlananlar, ulusal mahkemelerce yapılan birleştirmelerdeki amaçlardan farklı değildir. Her iki durumda da arzu edilen çelişkili kararların ortaya çıkmasının engellenmesi, tekrar eden usuli işlemlerin önüne geçilmesi ve nihayetinde maliyetten ve zamandan tasarruf edilmesidir⁶⁰.

Her ne kadar birleştirmenin amacı ulusal mahkemelerde ve tahkimde benzer olsa da birleştirme ihtiyacının mevcudiyeti halinde tahkimde birleştirmenin nasıl yapılacağı ve hangi usule bağlı olacağının belirlenmesi büyük önem arz etmektedir⁶¹. Birleştirme kararı verilirken bu kararın birleştirmenin amacına uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Amacına uygun olmayan bir birleştirme kararı ile tarafların adil yargılanma hakkının ihlal edilebileceği unutulmamalıdır.⁶² *Hanotiau*, özellikle çok taraflı ve çok sözleşmeli tahkimin yapısı göz önüne alındığında amacına uygun olmayan bir

⁵⁷ **Redfern/Hunter**, s. 2.

⁵⁸ **Ten Cate, Irene**: "Multi-Party And Multi-Contract Arbitrations: Procedural Mechanisms and Interpretation Of Arbitration Agreements Under US Law", *American Review of International Arbitration*, Vol. 15, 2004, s. 133.

⁵⁹ **Redfern/Hunter**, s. 3.

⁶⁰ **Akıncı**, s. 230; **Piña**, s. 8.

⁶¹ **Ermenek, İbrahim**; "Hakem Yargılamasında Bağlantılı Davalar", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014-Cilt 16 Özel Sayı, s.1224.

⁶² **Hanotiau**, *Problems Raised by Complex Arbitrations*, s. 304.

birleştirme kararının tarafların hukuki dinlenilme hakkını ihlal edebileceğini ifade etmektedir.⁶³ Birden çok taraf ve/veya birden çok tahkim anlaşmasının mevcudiyeti durumunda birbirleriyle ilişkisi olmayan davaların birleştirilmesi yargılamanın etkinliğini ve kararın güvenilirliğini zedeleyebilir⁶⁴.

Tahkim uyuşmazlık çözüm yönteminin esas olarak sözleşmeye dayandığı birleştirme kararı verilirken göz önüne alınmalıdır. Tarafların birleştirmeye doğrudan veya dolaylı olarak izin verip vermediklerinin birleştirme kararını almaya yetkili kişiler tarafından dikkate alınması gerekmektedir⁶⁵. Tahkim anlaşmasının yargılamaların birleştirilmesine izin vermediği durumlarda birleşmiş yargılamaların sonucunda verilen kararların tanınmaması gündeme gelebilecektir. Bu nedenle hukuka uygun bir birleştirme kararı verilmesi için tahkim anlaşmalarının doğru yorumlanması şarttır.⁶⁶

⁶³ **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 305.

⁶⁴ **Esen**, s. 361; **Stipanowich**, s. 495.

⁶⁵ **Born**, s. 2572.

⁶⁶ **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 306.

1.2. TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ İHTİYACI

Tahkim yargılamalarında birleştirme, aynı ya da farklı hakemler tarafından yürütülen tahkim yargılamalarının tek bir tahkim yargılamasında birleştirilmesi anlamına gelmektedir. Birleştirme sonucunda aynı hakem heyeti ya da hakem tarafından tüm iddialarla ilgili bağlayıcı bir karar verilmektedir⁶⁷.

Ulusal mahkemelerde görülen yargılamaların birleşmesi ile milletlerarası ticari tahkimde yargılamaların birleşmesi, amaçsal olarak benzerlik göstermektedir. Bu amaçsal benzerliğin ele alınması, tahkimde yargılamaların birleştirilmesinin ve buna ilişkin düzenlemelerin anlaşılması açısından önemlidir. Birleştirme ile hem ulusal mahkemelerde hem de tahkimde çelişkili kararları önlenmesi ve yargılama giderlerinin azaltılması amaçlanmaktadır⁶⁸. Özellikle aynı olaya dayanan davalar için ayrı yapılan duruşmalarda ilgili olaylar ve yürürlükteki kanunların uygulanması açısından tutarsız ve çelişkili kararlar verme olasılığı mevcuttur. Bu da davaların birleştirilmesi lehine en zorlayıcı faktörlerden biridir⁶⁹. Bazı tahkim kuralları⁷⁰ davaların ayrı ayrı ele alınmasının, çelişen kararlar doğurma riskine işaret ettiğine vurgu yapmaktadır.

Farklı tarafları içeren davalarda, aynı olaya dayalı veya aynı hukuki konuya ilişkin uyuşmazlıklar gündeme gelebilecektir. Yargılamalarda farklı bulgular elde edilirse iki ya da daha fazla dava arasında çelişen mahkeme ve hakem kararları meydana

⁶⁷ **Born, Gary B.:** International Commercial Arbitration, Volume II, Kluwer Law International, The Netherlands, Volume II: International Arbitral Procedures, Second Edition, 2014, s. 2567; **Pair, Lara M/Frankenstein, Paul:** "The New ICC Rule on Consolidation: Progress or Change", Emory International Law Review, vol. 25, no. 3, 2011, s. 1062.

⁶⁸ **Akıncı, Ziya:** Milletlerarası Tahkim, 5. Baskı Vedat Kitapçılık, Ocak 2020, İstanbul, s. 230; **Piña, Patricia Izquierdo:** "Consolidation of Arbitral Proceedings", 2018, s. 8.

⁶⁹ **Gaillard, Emmanuel,** "The Consolidation of Arbitral Proceedings and Court Proceedings. Complex Arbitrations – Special Supplement" ICC International Court of Arbitration Bulletin, 2003, s. 37; **Scherer/Bassiri/Abdel Wahab,** s. 322; **Fouchard/Goldman,** s. 302; **Hanotiau,** Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 305. Bazı yazarlara göre çelişkili kararların önlenmesi eski önemini yitirmiştir: **Platte,** s. 79; **Chiu,** s. 56. Ayrıca bkz. **Leboulanger,** s. 63 dn. 85.

⁷⁰ **International Center for Settlement of Investment Disputes (ICSID), Final Report on the Geneva Colloquium held on 22 April 2006, 21, ICSID Rev., 59, s. 86.** https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/parties_publications/C3765/Respondent%27s%20Counter-Memorial/Pi%C3%A8ces%20juridiques/RL-0059.pdf (E.T: 12.12.2022)

gelebilecektir⁷¹. Farklı davalarda uygulanan maddi hukukun aynı olmaması halinde, bu tür bir riskin artabileceği ifade edilmektedir⁷². Bu nedenle özellikle milletlerarası uyuşmazlıklar söz konusu ise yargılamaların birleştirilmesi, çelişkili kararların ortaya çıkmasının önlenmesi amacını taşımaktadır⁷³. Tahkim süreçlerinin birleştirilmesi ile *adaletin iyi yönetimi*⁷⁴ amaçlanmaktadır⁷⁵. Aynı ya da birbiriyle ilişkili vakalardan kaynaklanan uyuşmazlıkların çelişen kararlara yol açması, adaletin gerçek anlamda sağlanamamasına neden olabileceğinden özellikle 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Konvansiyonu’nu (New York Konvansiyonu) onaylamış ülkeler için çelişkili kararların ortaya çıkmasının engellenmesi büyük önem taşımaktadır⁷⁶.

Çelişkili kararların ortaya çıkmasının önlenmesi, tahkimde birleştirmeyi destekleyen amaçlardan biri olsa da tahkimde tutarlılık, pek çok kararda bu amacın gerçekleşmesinden önemli tutulmuştur. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri Temyiz Mahkemesi İkinci Dairesi tarafından *Government of UK v. Boeing Co.*⁷⁷ davasında, bağlantılı yargılamalarda çelişkili kararların ortaya çıkması olasılığının endişe verici olmasına

⁷¹ **Eksi, Nuray**: "Milletlerarası Tahkimde Paralel Davalar (Parallel Litigation).", Uluslararası Ticaret ve Tahkim Dergisi, vol. 2, no. 2, 2013, s. 21.

⁷² **Piña**, s. 5.

⁷³ **Chiu, Julie C**, "Consolidation of Arbitral Proceedings and International Commercial Arbitration" Journal of International Arbitration, 7, June 1990, s. 56; **Kondey, Dimitar**, Multi-Party and Multi-Contract Arbitration in the Construction Industry, Wiley Blackwell, 2017, United Kingdom, s. 18; **D’Agostino, Joseph**, "Rescuing International Investment Arbitration: Introducing Derivative Actions, Class Actions, And Compulsory Joinder." Virginia Law Review, vol. 98, no. 1, 2012, s. 205.

⁷⁴ "Good Administration of Justice" ya da "l'intérêt d'une bonne justice". **Born**, s. 2567, **Reyes**, s. 178. Ayrıca bkz. "*Code de Procédure Civile*", January 1, 1976. Fransız Medeni Usul Kanunu tam metni için bkz. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716?codeTitle=civil/ (E.T. 12.04.2023) Ayrıca bkz. İspanyol Sivil İşlerde Hukuki Uluslararası İş Birliği Yasası (*Spanish Act On Legal International Cooperation In Civil Matters* kısaca *SACCM*- orj. adı ile *Ley 29/2015, De 30 De Julio; "De Cooperación Jurídica Internacional En Materia Civil."*) madde 39. Tam metin için bkz. <https://www.global-regulation.com/translation/spain/615829/law-29-2015%252c-july-30%252c-of-international-legal-cooperation-in-civil-matters.html> (E.T.: 12.06.2023)

⁷⁵ **Poudret, Jean-François/Besson, Sébastien**: Comparative Law Of International Arbitration, Sweet & Maxwell, 2007, s. 196-197; **Stipanowich**, s. 490; **Leboulanger**, s. 63; **Ağaoğlu**, s.209; **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 304.

⁷⁶ **Leboulanger**, s. 63; **Van Den Berg, Albert Jan**: "Consolidated Arbitrations and the 1958 New York Arbitration Convention", Arbitration International, vol 2.4, 1986, s. 368; **Chiu**, s. 56; **Ağaoğlu**, s. 190; **1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Konvansiyonu** madde V. <https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/612021141817Newyork%20Konvansiyonu%20T%C3%BCrk%C3%A7e.pdf> (E.T.: 10.03.2024)

⁷⁷ *Government of U.K. v. Boeing Co.*, 998 F.2d 68, 74, 2nd Cir., 1993. <https://casetext.com/case/government-of-united-kingdom-v-boeing-co> (E.T.:11.11.2023)

karşın hakem heyetinin tahkim anlaşmasını tekrar yazamayacağına ve tarafların birleştirmeyi tahkim anlaşmasında öngörmeleri gerektiğine karar verilmiştir. Başka bir deyişle, sözleşmenin uygulanması, çelişkili kararlardan kaçınma amacını aşmaktadır⁷⁸. Örneğin; *Softwood Lumber*⁷⁹ gibi kararlarda çelişen sonuçlardan kaçınma amacı ön planda olsa da tahkimde tutarlılık ve öngörülebilirlik bu amaca baskın gelmiştir.

Birleştirilmiş süreçlerin adil olup olmamasının da birleştirme kararı verilmeden tartışılması gerekmektedir⁸⁰. Örneğin; bir tahkim yargılamasındaki tarafların başka bir yargılamada yapılan açıklama ve eylemlerden olumsuz etkilenmesi olasılığında, bu iki yargılamanın birleştirilmesinin adil yargılanma hakkı kapsamında olduğu söylenebilecektir⁸¹. Böyle bir birleştirme sonucunda ilgili tüm taraflar hem iddiada bulunma hakkına hem de diğer tarafların sunduğu iddialara cevap verme imkanına sahip olacaktır⁸². Buna ilişkin örnek bir düzenleme, Fransız Medeni Usul Kanunu⁸³ Bölüm II⁸⁴,de yer almaktadır. Buna göre,

⁷⁸ **Esen, Emre:** Uluslararası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008, s. 361; **Stipanowich**, s. 495.

⁷⁹ *Softwood Lumber Canfor Corporation v United States IIC 349 (2005), 15(5) World Trade Arbitration Materials 171, 7th September 2005, Ad Hoc Tribunal.* <https://2009-2017.state.gov/s/l/c14432.htm> (E.T.: 20.02.2024)

⁸⁰ **Platte**, s. 79.

⁸¹ **Reyes, Anselmo:** The Practice Of International Commercial Arbitration: A Handbook For Hong Kong Arbitrators. Taylor & Francis, 2017, s. 178.

⁸² **Born**, s. 2566, dn. 9; **Reyes**, s. 178.

⁸³ *Code de Procédure Civile, Décret n° 1998-1231 of 28 Aralık 1998 Décret n° 1998-1231 of 1 Mart 1999.* Fransız Medeni Usul Kanunu tam metni için bkz. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716?codeTitle=Code+de+proc%C3%A9dure+civile (E.T: 15.08.2023) **Born**, s. 2082.

⁸⁴ *Code de Procédure Civile, Décret n° 1998-1231 of 28 Aralık 1998 Décret n° 1998-1231 of 1 Mart 1999. Section II : “Les exceptions de litispendance et de connexité.”* (Articles 100 à 107) https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070716/LEGISCTA000006149647?codeTitle=Code+de+proc%C3%A9dure+civile&anchor=LEGISCTA000006149647#LEGISCTA000006149647 (E.T.:20.08.2023)

yargılamaların birleştirilmesi *adaletin iyi yönetimine*⁸⁵ katkıda bulunmaktadır ve bağlantılı uyuşmazlıkların çözümünde çelişkilerin önlenmesini sağlamaktadır⁸⁶.

Birden çok yargılama yerine tek bir yargılamanın görülmesi, tıpkı devlet yargılamasında olduğu gibi zamandan tasarruf, davaya hazırlanma çabasının ve harcamaların azalması anlamına gelmektedir⁸⁷. Hem devlet yargısında hem de tahkimde birleştirme ile zaman ve emek tasarrufu sağlanması amaçlanmaktadır⁸⁸. Aynı ya da bağlantılı vakılardan kaynaklanan davaların birleştirilmesinin hem devlet yargısında hem de tahkimde zaman ve maliyet açısından önemli katkılar sağladığı bir gerçektir⁸⁹. Tek bir yargılamanın görülmesi birden çok tahkim yargılamasının getireceği kendine özgü harcamalardan da kaçınılmasını sağlayacaktır⁹⁰. Bu şekilde, birleştirme ile yargılamanın daha etkin ve

⁸⁵ “l'intérêt d'une bonne justice” ya da “good administration of justice”. **Born**, s. 2566, **Reyes**, s. 178. Ayrıca bkz. “*Code de Procédure Civile*”, January 1, 1976, l'article 101, Section II : “*Les exceptions de litispendance et de connexité*”. Fransız Medeni Usul Kanunu tam metni için bkz. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716?codeTitle=civil/ (E.T. 12.04.2023) Konu hakkında Paris Temyiz Mahkemesi tarafından verilen karar için bkz. **Cour d'appel de Paris**, n° 22/19112, Pôle 4 - Chambre 8, 17 Mayıs 2023. https://www.courdecassation.fr/decision/6465c444860ce5d0f83a085f?search_api_fulltext=101+connexite&op=Rechercher&date_du=&date_au=&judilibre_jurisdiction=all&page=1&previousdecisionpage=1&previousdecisionindex=3&nextdecisionpage=1&nextdecisionindex=5 (E.T.: 12.03.2024) “*Il y a connexité lorsque deux juridictions également compétentes sont saisies de deux litiges différents entre lesquels existe un lien de nature telle qu'il peut être de l'intérêt d'une bonne justice de les faire instruire et juger ensemble.*” Ayrıca bkz. İspanyol Sivil İşlerde Hukuki Uluslararası İş Birliği Yasası (*Spanish Act On Legal International Cooperation In Civil Matters* kısaca *SACCM- orj. adı ile Ley 29/2015, De 30 De Julio; “De Cooperación Jurídica Internacional En Materia Civil.”*) madde 39. Söz konusu madde için bkz. <https://www.global-regulation.com/translation/spain/615829/law-29-2015%252c-july-30%252c-of-international-legal-cooperation-in-civil-matters.html> (E.T.: 12.06.2023)

⁸⁶ **Ağaoğlu**, s.209; **Stipanowich**, s. 490; **Leboulanger**, s. 63; **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 304; **Reyes, Anselmo**: The Practice Of International Commercial Arbitration: A Handbook For Hong Kong Arbitrators. Taylor & Francis, 2017, s. 178; **Born**, s. 2566. “*Good administration of justice*” ifadesi Türkçe'ye “adil yargılama yönetimi” ya da “adaletin iyi yönetilmesi” olarak çevrilebilir. Adaletin iyi yönetilmesine ilişkin örnek bir karar olarak bkz. **United Mine Workers of America. V. Gibbs**, 383, U.S. 715, March 28, 1966. Tam metin için bkz. <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/383/715/> “*Under the Rules, the impulse is toward entertaining the broadest possible scope of action consistent with fairness to the parties; joinder of claims, parties and remedies is strongly encouraged.*” Adaletin iyi yönetilmesini gözetken başka bir düzenleme için bkz. **Zivilprozessordnung (ZPO).** “*Bundesgesetzblatt, December 05, 2005, S. 3202, § 147, Prozessverbindung*” <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html> (E.T.: 20.01.2024)

⁸⁷ **Arroyo, Manuel**: Arbitration in Switzerland: The Practitioner's Guide, Wolters Kluwer, Kluwer Law International, 2013, s. 1011; **Piña**, s. 6; **Epstein, Richard A**; “The Consolidation of Complex Litigation: A Critical Evaluation of the ALI Proposal.” Journal of Law and Commerce, vol. 10, no. 1, 1990, s. 14; **Rovine**, s. 144.

⁸⁸ **Piña**, s. 6.

⁸⁹ **Veeder, V. V.**, “Multi-party Disputes: Consolidation under English Law The Vimeira - a Sad Forensic Fable”, Arbitration International, 1986, vol. 2(4), s. 319; **Hanotiau**, “Multi-party, Multi-contract, Multi-issue”, s. 335; **Ağaoğlu**, s.209; **Piña**, s. 6; **Rog, Volodymyr**: “Joinder of Multiple Disputes between the Same Parties: Issue of Single Arbitration.” 2014,s.13; **Pair /Frankenstein** , s. 1063; **Ten Cate**, s. 138.

⁹⁰ **Born**, s. 2568.

maliyet açısından daha avantajlı hale gelmesi amaçlanmaktadır. İki veya daha fazla benzer uyuşmazlık söz konusu olduğunda, tüm bu uyuşmazlıklar için tek bir hakem heyeti oluşturulması, yargılama maliyetlerinin azaltılmasında etkili olacaktır⁹¹. Birbiri ile yakın ilişkili yargılamaların birleşmesi durumunda maliyetler azalacaktır; çünkü tanık ifadeleri, bilirkişi görüşleri ve diğer deliller aynı hakem heyetine sunulacaktır⁹². Hukuki vakıalar ve taraflar aynı olduğunda ise tahkim yargılamalarının birleştirilmesi, tüm taraflar için çok daha avantajlı hale gelecektir⁹³.

Birleştirme ayrıca bir yargı yetkisi hükmünden kaçınılmasını sağlayabilir.⁹⁴ *Citi-March v Neptune Orient Lines* davasında⁹⁵, mallar nakliye sırasında zarar görmüş ve konişmentonun sahibi, depolamadan sorumlu olan nakliyecisi ve diğer tarafları İngiltere'de dava etmiştir. Konışmentoda sadece Singapur Mahkemeleri'nin yargı yetkisi olduğunu belirten bir hüküm bulunmaktadır. Bununla birlikte İngiliz mahkemesi, bu davanın ikiden çok taraflı bir dava olduğu ve nakliyeciden başka tarafların yargı yetkisi hükmüne tabi olmadığı gerekçesiyle yargılamanın durdurulmasını reddetmiştir⁹⁶. Davacının yargı yetkisi hükmüne göre Singapur mahkemelerinde dava açılması, tutarsız kararların ortaya çıkmasına sebep olabilecektir. Ayrıca yargı yetkisi hükmüne tabi olmayan davalılardan elde edilecek deliller yargılamada kararın belirlenmesinde kilit öneme sahip olarak nitelendirilmiştir⁹⁷. Singapur mahkemelerinde dava açılması halinde davacı tarafların bu delilleri sunması tehlikeye düşebilecektir. Bu nedenle, yargı yetkisi hükmünden kaçınmak, davacılar için avantajlı olmuştur.⁹⁸

⁹¹ **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 335.

⁹² **Leboulanger**, s. 63; **Piña**, s. 6; **Veeder**, s. 319; **Chiu**, s. 55. Birleştirmenin tahkimde maliyetleri azaltmayacağına ilişkin görüş için bkz. **Hascher**, s. 136.

⁹³ **Fouchard, Philippe/Goldman Berthold/Fouchard, Gaillard**: Goldman on International Commercial Arbitration, Kluwer Law International BV, 1999, s. 36; **Platte**, s. 78.

⁹⁴ **Tang, Zheng Sophia**: Jurisdiction and Arbitration Agreements in International Commercial Law, Routledge, New York, 2014, s. 125.

⁹⁵ **Citi-March Ltd. And Another v. Neptune Orient Lines Ltd. and Others**, 1997, Lloyd's Rep. 72, Queen's Bench Division (Commercial Court), Yargıç Mr. Justice Colman. Kararın tam metni için bkz. <https://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=150988> (E.T.:09.12.2023)

⁹⁶ **Tang**, s. 125.

⁹⁷ **Tang**, s. 125.

⁹⁸ **Citi-March Ltd. And Another v. Neptune Orient Lines Ltd. and Others**, 1997, Lloyd's Rep. 72, Queen's Bench Division (Commercial Court), Yargıç Mr. Justice Colman. <https://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=150988> (E.T.:09.12.2023)

Benzer şekilde *Mahavir Minerals v Cho Yang Shipping* davasında⁹⁹, *Queen's Bench Division (Admiralty Court)* (Kraliyet Yüksek Mahkemesi- Admiralty), tüm tarafların uyuşmazlıklarını tek bir forumda toplamanın gerekli olduğu düşünülerek Kore özel yargı yetkisi hükmünü uygulamayı reddetmiştir¹⁰⁰. Anılan kararda yüksek mahkeme yargıcı *Justice Rix*, Seul mahkemelerine özel yetki veren bir maddeye rağmen İngiltere yürütülen yargılamaları durdurmayı reddetmiştir. *Citi-March* davasına benzer bir şekilde hüküm getirmiştir. *Justice Rix*, gerekçesinde, davacıların yargı yetkisi maddesinin uygulanmaması için güçlü bir irade gösterdiklerini, uyuşmazlıkların tek bir yargı yetkisinde toplanması için örnek niteliğinde bir dava olduğunu ve farklı yargı yetkisi maddelerinin gözetilmesi durumunda yargılanamaz hale geleceğini ifade etmiştir.¹⁰¹

Milletlerarası ticari tahkimde davaların birleştirilmesi, devlet yargısında davaların birleştirilmesine amaçsal olarak benzemesine karşın, tahkimin karakteri gereği ortaya çıkan farklı sorunlar bulunmaktadır. Buna ilişkin en belirgin örnek, tahkim yargılamalarının birleştirilmesi için tarafların birleştirmeye yönelik rızasının aranmasıdır¹⁰². Tahkimde birleştirmeye rıza gösterilmesi tahkimin kendisine de rıza gösterilmesi olarak nitelendirilmektedir¹⁰³, bu durumda birleştirmeye rıza olmamasına rağmen yargılamaların birleştirilmesi yoluna gidilmesi iradi sakatlık doğuracaktır. İradenin yokluğu bu durumda hakem kararının tanınmamasına, tenfizinin reddedilmesine ve iptaline sebep olabilecektir¹⁰⁴.

⁹⁹ *Mahavir Minerals Ltd. V. Cho Yang Shipping Co. Ltd. (The "MC Pearl")*, Lloyd's Rep., 566, Queen's Bench Division (Admiralty Court), Yargıç Mr. Justice Rix, 25 Şubat 1997. Tam metin için bkz. <https://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=150975> (E.T.: 12.08.2023)

¹⁰⁰ *Tang*, s. 125.

¹⁰¹ *Lords' Publications, Mahavir Minerals Ltd v Cho Yang Shipping Co Ltd (The M C Pearl), 1997,1 Lloyd's Rep 566.* <https://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=150975> (E.T.: 12.08.2023)

"...It seems to me that so far the plaintiffs have shown strong cause why the jurisdiction clause should not be enforced. This is indeed a paradigm case for the concentration of all the relevant parties' disputes in a single jurisdiction. If in such a case a host of different jurisdiction clauses were to be observed, the casualty at the root of the action would become virtually untriable. The action would fragment and reduplicate, at vast cost..." <https://publications.parliament.uk/pa/ld200102/ldjudgmt/jd011213/dono-2.htm> (E.T.: 10.12.2023)

¹⁰² *Redfern/Hunter*, s. 32; *Born*, s. 2567.

¹⁰³ *Schwartz, Matthew D.:* "Multiparty Disputes and Consolidated Arbitrations: An Oxymoron or the Solution to a Continuing Dilemma", *Case Western Reserve Journal of International Law*, vol. 22, S. 2, Article 10, 1990, s. 342; *Redfern/Hunter*, s. 12.

¹⁰⁴ *Redfern/Hunter*, s. 153; *Akın, Pelin:* "Uluslararası Tahkimde Çok Taraflılık", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, vol. 18, no. 3-4, 2014, s. 310.

Birleştirmeye karar verilmesi için birleştirmenin sebep olabileceği olumsuz sonuçlar verimlilik ile kıyaslanmalı ve birleştirmenin daha seçilebilir olduğu sonucuna ulaşılmalıdır¹⁰⁵. Birleştirilmiş süreçlerin ayrı bir tahkimden daha uzun süreceğini ve etkili dosya yönetimi olsa bile bu tür süreçlerin her bir bireysel süreçten daha zaman alıcı ve zorlu olabileceğini unutmamak gerekmektedir¹⁰⁶. *Piña*'ya göre davaların birleştirilmesinden doğacak sorunlar yargılamalardaki taraf sayısına bağlı olacaktır¹⁰⁷. Davaların birleştirilmesi, eğer aynı taraflar arasındaki davalar için gerçekleşmiyorsa davaların birleşmesi sonucunda çok taraflı (*multi-party*) bir tahkim yargılaması oluşmuş olacaktır. Çok taraflı tahkim yargılamalarında belirli bir taraf için yargılama sürecinin normalden çok daha uzun sürmesi ve maliyetlerin artması mümkündür¹⁰⁸. Birden fazla tarafın dahil olduğu tahkim uyuşmazlıklarının birleştirilmesi, hakem heyetinin oluşturulması ve atanmasında da sorunlara yol açabilecektir¹⁰⁹. Yargılamalar, genellikle üç kişilik hakem heyetleri ile yürütüldüğünden üç veya daha fazla tarafın farklı çıkarları olduğunda, standart hakem atama prosedürleri işlevsiz hale gelebilecektir¹¹⁰. Bu tür durumlar Divan'ın ya da tahkim anlaşmasında hakem heyetini atamaya yetkili kişilerin tüm hakem heyeti üyelerini seçmesini gerektirebilir. Bu durum, tarafların hakemleri doğrudan seçme hakkını ihlal edecektir. Hakem atamaya yetkili kişiler, hakemlerin doğrudan seçilmesini sağlamak amacıyla hakem heyetini genişletmeyi tercih edebilir; fakat bu yaklaşım, üç kişilik bir hakem heyetine kıyasla en az yüzde altmış altı daha fazla maliyete sebep olacaktır¹¹¹.

¹⁰⁵ **Platte**, s. 78; **Chiu**, s. 75.

¹⁰⁶ **Rau, Alan Scott/Sherman, Edward F.**: "Tradition and Innovation in International Arbitration Procedure" *Texas International Law Journal*, vol. 30, no. 1, 1995, s. 109; **Ten Cate**, s. 138; **Born**, s. 2569.

¹⁰⁷ **Piña**, s. 9.

¹⁰⁸ **Platte**, s. 79.

¹⁰⁹ *Cour de Cassation République Française; Chambre civile, Chambre civile 1, Siemens AG and BKMI Industrienlagen GmbH v. Dutco Construction Co.*; 7 Ocak 1992. No 89-18.708 89-18.726. <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007028100/> (E.T.: 12.08.2023); **Choi, Dongdoo**: "Joinder in International Commercial Arbitration", *Arbitration International*, vol. 35, no. 1, 2019, s. 38; **Cole/Ortolani**, s. 164; **Poudret, Jean-François/Besson, Sébastien**: *Comparative Law Of International Arbitration*, Sweet & Maxwell, 2007, s. 198; **Pair/Frankenstien**, s. 1079; **Leboulanger**, s. 67; **Hanotiau**, "Complex Arbitration", s. 385; **Kazutake**, s. 213; **Cohen, Julian**: "Practical Problems in Multi-Party Arbitrations", *Asian Dispute Review*, vol. 1, no. 2, September 1999, s. 32.

¹¹⁰ **Cohen**, s. 33.

¹¹¹ **Cohen**, s. 32.

Tüm bu anılan sebeplerle tahkim yargılamalarının birleştirilmesine karar verilirken birleştirmenin yaratabileceği istenmeyen sonuçlar analiz edilmeli ve birleştirmenin amaçlarının gerçekleşip gerçekleşmediği dikkatle tahlil edilmelidir.¹¹²

¹¹² Piña, s. 9.

1.3. TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN HUKUKİ REJİM VE BİRLEŞTİRME USULÜ

Tarafların seçtiği tahkim usulü ne olursa olsun karşılaşılabilecek usul hukuku problemlerinin çözülmesi için, ilk olarak tahkim usulü çerçevesinde yürütülen işlemlerin neler olduğunun belirlenmesi önemlidir. Tahkimde hakemler, soyut bir hukuk kuralını somut bir duruma uygulayarak tarafsız ve bağımsız bir yargılama yapmaktadır. Hakemler tarafından alınan kararlar, ulusal mahkemelerinin kararları gibi icra edilebilir ve maddi anlamda kesin hüküm ifade eder. Tahkimde dava açıldığı andan kararın kesinleşmesine kadar belirli bir usule uymak zorunludur. Bu bağlamda, hangi usul hukuku kurallarına uyulması gerektiği önemli bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır.¹¹³

Tahkimde davaların birleştirilmesi, usul ile ilgili bir konu olduğundan öncelikle tahkim usulüne uygulanan kuralların ve/veya kanunun belirlenmesi gerekir. Bu konuda tahkim yerinin belirleyici rolüne dikkat çekilmelidir. Tahkim yargılamasının otoritesine tâbi olduğu hukuk (*lex arbitri*), tahkimin cereyan ettiği tahkim yeri hukukudur¹¹⁴. Tahkimin otoritesine tâbi olduğu kanun ile taraflara tahkim usulüne uygulanacak kuralları seçme serbestisi verilmektedir. Türk hukukunda, 4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun (MTK)¹¹⁵ “Yargılama kurallarının belirlenmesi, tarafların eşitliği ve temsili” başlıklı 8. maddesi¹¹⁶ ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun¹¹⁷ (HMK) “Yargılama usulünün belirlenmesi” başlıklı 424. maddesi¹¹⁸, tahkim yargılamasının usulü konusunda tarafların

¹¹³ **Ermenek, İbrahim**; “Hakem Yargılamasında Bağlantılı Davalar”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014-Cilt 16 Özel Sayı, s.1225.

¹¹⁴ **Goode, Roy**: “The Role of the Lex Loci Arbitri in International Commercial Arbitration”, Arbitration International, 2001, vol. 17, s. 23; **Rubino-Sammartano, Mauro**: International Arbitration Law and Practice, Second Edition, 2001, Kluwer Law International, s. 478.

¹¹⁵ **RG, 5 Temmuz 2001, Sayı 24453**.

¹¹⁶ “Dördüncü Bölüm, Tahkim Yargılama Usulü: Yargılama kurallarının belirlenmesi, tarafların eşitliği ve temsili: Madde 8 – A) Taraflar, hakem veya hakem kurulunun uygulayacağı yargılama kurallarını, bu Kanunun emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla, serbestçe kararlaştırabilir ya da bir kanuna, milletlerarası veya kurumsal tahkim kurallarına yollama yaparak belirleyebilirler.”

¹¹⁷ **RG, 4 Şubat 2011, Sayı 27836**.

¹¹⁸ **6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu md. 424**. “Yargılama usulünün belirlenmesi, Madde 424-(1) Taraflar, hakem veya hakem kurulunun uygulayacağı yargılama usulüne ilişkin kuralları, bu Kısımın emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla, serbestçe kararlaştırabilir ya da tahkim kurallarına yollama yaparak belirleyebilirler. Taraflar arasında böyle bir sözleşme yoksa hakem veya hakem kurulu, tahkim yargılamasını, bu Kısımın hükümlerini gözeterek uygun bulduğu bir şekilde yürütür.”

tercihlerine geniş bir alan bırakmaktadır. Kurumsal tahkim merkezlerinin kuralları, tarafların seçebileceği kural setleri arasında yer almaktadır.

Ad hoc tahkimde ise taraflar, Birleşmiş Milletler Milletlerarası Ticaret Hukuku Komisyonu Kuralları (*United Nations Commission On International Trade Law - UNCITRAL Model Law*¹¹⁹) gibi evrensel olarak tanınmış kural setlerini seçebilirler. Bu tahkim sürecinin daha esnek ve tarafların özel ihtiyaçlarına uygun bir şekilde düzenlenmesine olanak tanır.

Tahkimde uygulanacak usul kuralları seçildiyse yargılamanın nasıl yürütüleceğini bu kurallar belirleyecektir¹²⁰. Bu da yargılamaların birleştirilmesinin hukuki rejimini ortaya koyacaktır. Kurumsal tahkim seçilmiş ise seçilen kurumun tahkim kurallarının izin verdiği usulde davaların birleştirilmesi gerçekleşecektir. Tahkime uygulanacak usul kuralları taraflar tarafından belirlenmediyse ya da bir kurumsal tahkim kurumu seçilmediyse¹²¹ tahkimin usulüne uygulanacak hukuk, “*lex arbitri*” olacaktır. *Lex arbitri* günümüzde “*lex loci arbitri*¹²²” yani tahkim yeri hukuku olarak kabul edilmektedir¹²³. Tahkim anlaşmasında yargılamaların birleştirilmesi konusunda herhangi bir hüküm

¹¹⁹ **UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, United Nations Commission on International Trade Law**, 1985, amendments adopted in 2006. Tam metin için bkz. https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf (E.T.: 21.08.2023)

¹²⁰ **Hanotiau, Bernard**: “Complex Arbitrations: Multi-party, Multi-contract, Multi-issue – A Comparative Study (Second Edition)”, International Arbitration Law Library, Volume 14, Kluwer Law International, 2020, s. 432.

¹²¹ **Akıncı**, s. 233; **Esen, Emre**: “Uluslararası Ticarî Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili”, Doktora Tezi Doktora Tezi, İstanbul 2008, s. 96.

¹²² Lat. Tahkim yerinin hukuku. De-nationalisation teorisi ile “tahkimin tahkim yerinden soyutlanması gerektiği” öne atılmış olsa da günümüzde UNCITRAL model kanun ve model kanunu esas alan ulusal düzenlemeler, *lex arbitri*nin *lex loci arbitri* olacağı konusunda neredeyse bir fikir birliği içindedir. *Lex arbitri* her zaman *lex loci arbitri* olmayabilir; ancak günümüzde çoğu durumda tahkim yeri hukuku esas alınmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. **Goode, Roy**: “The Role of the Lex Loci Arbitri in International Commercial Arbitration”, Arbitration International, 2001, vol. 17, s. 23. De-nationalisation ile ilgili daha çok bilgi için bkz. **Rubino-Sammartano, Mauro**: International Arbitration Law and Practice, Second Edition, 2001, Kluwer Law International, s. 484. “*Tahkim yeri hukukundan farklı bir yerin seçilmesine izin verilmemiş olsaydı günümüzde tahkim yeri olarak seçilebilecek yerler bir elin parmaklarını geçmezdi.*” Ayrıca bkz. **Rubino-Sammartano**, s. 499. **Özel**, s. 60; **Akıncı**, s. 232; **Balkar Bozkurt, Süheyla**: Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık Yükümlülüğü, Onikilevha Yayıncılık, 1. Baskı, 2016, s. 172-173; **Aygül**, s. 31 ve 38; **Moses, Margaret L.**: The Principles and Practice Of International Commercial Arbitration, First Edition, Cambridge University Press, 2008, s. 80; **Akıncı**, Milletlerarası Tahkim, s. 232.

¹²³ **Özel**, s. 101; **Pair**, s. 67; **Rubino-Sammartano**, s. 478; **Akıncı**, s. 237; **Moses**, s. 64; **Esen**, s. 96.

bulunmuyorsa tarafların seçtikleri kural setinin konuya ilişkin kuralları, o da mevcut değilse *lex arbitri*’ye göre birleştirme konusu yorumlanacaktır¹²⁴.

Tahkim yargılamalarında birleştirmeyi ele alan bir milletlerarası konvansiyon bulunmamaktadır. Bununla birlikte *Born*¹²⁵, Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Konvansiyonu’nun¹²⁶ tahkim anlaşmasından doğan hakların kullanılmasına ilişkin hükümlerini yargılamaların birleştirilmesine izin verecek biçimde yorumlamaktadır. Tahkim anlaşmalarının birleştirmeye ilişkin hükümleri açıkça anlaşmada ifade edilmiş olabileceği gibi hükümler zımni de olabilecektir. *Born*’a göre, Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Konvansiyonu (New York Konvansiyonu) madde I(1) ve II(3), tahkim anlaşmasında yargılamaların birleştirilebilmesine dair bir kaydın mevcut olması halinde yargılamaların birleştirilmesinin talep edilmesinin tahkim anlaşmasının gereği olduğunu hükme bağlamaktadır¹²⁷. Yazara göre; Âkit Devlet mahkemesi, tahkim anlaşmasının hükümden düşmüş, tesirsiz veya tatbiki imkânsız bir halde olduğunu tespit etmedikçe taraflardan birinin talebi üzerine birleştirilmiş yargılamayı hakemliğe sevk etmektedir. Aynı şekilde tahkim anlaşmasında yargılamaların birleştirilmesine açıkça izin verilmediği takdirde tahkim yargılamaları birleştirilmişse verilen karar geçersiz sayılabilecektir¹²⁸. New York Konvansiyonu’nun V(1)(d) maddesi, tahkim anlaşmasının yargılamaların birleştirilmesine izin vermediği durumlarda, birleşmiş yargılamaların sonucunda verilen kararların tanınmamasını öngörmektedir. Bu durum, tahkim anlaşmalarının ruhuna uygun olarak, tarafların bu tür işlemlere doğrudan veya dolaylı olarak izin verip vermediklerinin dikkate alınmasını gerektirmektedir¹²⁹.

¹²⁴ Özel, s. 59; Goode, s. 29; Aygöl, s. 27; Balkar Bozkurt, s. 172; Özel, s. 101; Ayrıca bkz. a.g.e. s. 96.

¹²⁵ Born, s. 2571.

¹²⁶ *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York Convention) United Nations, 1958*, <https://www.newyorkconvention.org/11165/web/files/original/1/5/15432.pdf> (E.T.:22.08.2023), RG, 25 Eylül 1991, Sayı 21002.

¹²⁷ Born, s. 2571; Ayrıca bkz. Van Den Berg, Albert Jan: "Consolidated Arbitrations and the 1958 New York Arbitration Convention" Arbitration International, vol 2.4 ,1986, s. 368; Born, s. 2571; *Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York Convention) United Nations, 1958*, <https://www.newyorkconvention.org/11165/web/files/original/1/5/15432.pdf> (E.T.:22.08.2023), RG, 25 Eylül 1991, Sayı 21002.

¹²⁸ Born, s. 2572.

¹²⁹ Born, s. 2572.

Tahkimde davaların birleştirilmesine ilişkin düzenleme getiren kanunlar istisnai niteliktedir. Bu konuda pek çok ulusal kanun sessiz kalmıştır. Günümüzde, Milletlerarası Ticari Tahkime İlişkin Model Kanun (UNCITRAL Model Kanun) birleştirme konusunda herhangi bir düzenleme getirmemiştir. UNCITRAL Model Kanun, birleştirme yanı sıra dahil etme (joinder) ve davaya katılma konularında da sessizdir. UNCITRAL Model Kanun'un hazırlanmasında, hem Kanun'un orijinal 1985 versiyonu hem de 2006 düzenlemesi için bu konuları ele alacak değişiklikler tartışılarak değerlendirilmiş ancak kabul edilmemiştir.¹³⁰

Benzer şekilde 2010 yılında değişiklikle birleştirmeye ilişkin düzenleme getirilmesi tartışılmış ve reddedilmiştir¹³¹. Bununla birlikte, özel kanun hükümlerinin yokluğunda, birleştirmenin UNCITRAL Model Kanun'un tahkim anlaşmalarının tarafların iradelerine uygun olarak yorumlanması temel şartına göre ele alınması gerekir¹³². Tahkim yargılamalarının birleştirilmesi, tarafların mutabık kaldıkları durumlarda tahkim anlaşmasının unsuru haline gelmektedir¹³³.

UNCITRAL Model Kanun'un birleştirme konusunda ve birleştirmede rızanın varlığının aranması konusunda sessiz kalması, tahkim yargılamalarının birleştirilmesi meselesini kanunların ve tahkim kurallarının sorumluluğuna bırakmıştır¹³⁴. Bazı yasa koyucular, UNCITRAL Model Kanun'u kabul ederken birleştirme konusunu ele alan değişiklikleri

¹³⁰ **Paulsson, Jan/Petrochilos, Georgios**: "Revision of the UNCITRAL Arbitration Rules", Paris, s.69-73, https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arbrules_report.pdf (E.T.: 28.05.2023) Ayrıca bkz. **Tuck, Andrew P**: "Investor-State Arbitration Revised: A Critical Analysis of the Revisions and Proposed Reforms to the ICSID and UNCITRAL Arbitration Rules" Law and Business Review of the Americas, vol. 13, no. 4, 2007, s. 916-917.

¹³¹ **Pair, Lara Michaela**: Consolidation in International Commercial Arbitration – the ICC and Swiss Rules, Eleven Publishing, 2011, Den Haag, s. 23 dn. 76: "...karmaşık sorunları gündeme getirdiği ve haksız çözümlere yol açabileceği..." gerekçe gösterilerek konu özellikle UNCITRAL Milletlerarası Ticari Tahkime İlişkin Model Kanun kapsamına alınmamıştır.

¹³² **Born**, s. 2077.

¹³³ **Akın**, s. 309; **Redfern/Hunter**, s. 152; **Şanlı, Cemal**, "Konışmantonun Devri, Alacağın Temliki ve Perdeyi Kaldırma Teorisi Uygulamasında Sözleşmede Yer Alan Tahkim Şartının Konışmentoyu Devralan, Alacağı Temellük Eden ve Perdenin Arkasında Kalan Bakımından Geçerlilik Sorunu", Ergin Nomer'e Armağan, 2002, s. 782.

¹³⁴ **Cremades, Bernardo M./Madalena, Ignacio**: "Parallel Proceedings in International Arbitration", Arbitration International, vol. 24, No. 4, LCIA, 2008, s. 538.

kendi kanunlarına dahil etmiş ve mahkemelere¹³⁵ ya da tarafların mutabık kaldığı durumlarda hakem heyetlerine¹³⁶ yargılamaları birleştirme yetkisi vermiştir. Yasa koyucular sonraki bölümde detaylı şekilde ele alınacaktır.

Ulusal kanunlardaki hükümler bu konuda değişiklik göstermektedir. Bazı ulusal kanunlar, birleştirme yetkisini aynı hakem heyeti önünde¹³⁷ veya aynı taraflar arasında devam eden tahkim yargılamalarıyla sınırlandırmaktadır¹³⁸. Halihazırda konu hakkındaki ulusal düzenlemelerin neredeyse tamamında yargılamaların birleştirilmesinin temel koşulu tarafların anlaşmasıdır; yani rıza, birleştirme için temel şarttır. Bu nedenle konuyu ele alan pek çok tahkim mevzuatı günümüzde benzer tarzda düzenlemeleri benimsemektedir¹³⁹. Rızanın anlaşılabilmesi için tarafların yargılamaların birleştirilmesine ilişkin olarak açık bir şekilde onay vermeleri veya tahkim anlaşmalarında bu konuya yönelik bir hüküm bulunması gerekmektedir. Tarafların rızası olmadan birleştirme yapılamaz, zira bu durum tahkim sürecinin iradi niteliğini zedeler.

¹³⁵ *Alberta Arbitration Act, RSA 2000, c. A-43, "Powers of court" Article 8.* <https://kings-printer.alberta.ca/documents/Acts/A43.pdf> (E.T.: 04.12.2023); *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, Stb. 2014, 254. Boek 4 – Arbitrage.* <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2023-07-01/0#BoekVierdeTiteldeelEersteAfdelingTweedeArtikel1046> (E.T.:20.11.2023)

¹³⁶ *Ireland Arbitration Act 2010, "An tAcht Eadrána 2010" Number 1 of 2010, Article 16.* <https://www.oireachtas.ie/en/bills/bill/2008/33/> (E.T.:10.12.2023)

¹³⁷ *Arbitration (Scotland) Act, İskoç Tahkim Kanunu 2010 değişikliğinden önce bu şekildeydi. 2010 değişikliği ile söz konusu sınırlama kaldırılmıştır. Güncel kanun maddesi için bkz. Arbitration (Scotland) Act 2010, Acts of the Scottish Parliament, 2010 asp 1, Schedule 1, Part 4, Rule 40.* <https://www.legislation.gov.uk/asp/2010/1/schedule/1/part/4/crossheading/rule-40-consolidation-of-proceedings-d> (E.T.: 20.04.2023)

¹³⁸ Born, s. 2078; Redfern/Hunter, s. 355.

¹³⁹ Born, s. 2575; Redfern/Hunter, s. 355. Ayrıca bkz. *Arbitration (Scotland) Act 2010, Acts of the Scottish Parliament, 2010 asp 1, Schedule 1, Part 4, Rule 40.* <https://www.legislation.gov.uk/asp/2010/1/schedule/1/part/4/crossheading/rule-40-consolidation-of-proceedings-d> (E.T.: 20.04.2023); *The Arbitration Act, UK Public General Acts, 1996 c. 23, Section 35.* <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/35> (E.T.: 20.05.2023); "(1)The parties are free to agree— (a)that the arbitral proceedings shall be consolidated with other arbitral proceedings, or (b)that concurrent hearings shall be held,on such terms as may be agreed. (2)Unless the parties agree to confer such power on the tribunal, the tribunal has no power to order consolidation of proceedings or concurrent hearings."; *Ireland Arbitration Act 2010, "An tAcht Eadrána 2010" Number 1 of 2010, Article 16.* <https://www.oireachtas.ie/en/bills/bill/2008/33/> (E.T.:10.12.2023); *Commercial Arbitration Act, 1984, No. 160 New South Wales.* <https://legislation.nsw.gov.au/view/pdf/asmade/act-1984-160> (E.T.: 28.11.2023); *Alberta Arbitration Act, RSA 2000, c. A-43, "Powers of court" Article 8.* <https://kings-printer.alberta.ca/documents/Acts/A43.pdf> (E.T.: 04.12.2023); *The Commercial Arbitration Act, 1984, No. 160 New South Wales,* <https://legislation.nsw.gov.au/view/pdf/asmade/act-1984-160> (E.T.: 28.04.2023); *British Columbia Arbitration Act, SBC 2020, Assented to March 5, 2020, Article 9.* <https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/20002> (E.T.: 04.12.2023).

Ulusal kanunlarda genel olarak aranan bir diğer şart, yeterli bağlantının mevcut olmasıdır. İlişkili kabul edilebilecek yargılamaların birleştirilmesi için ölçütler ve şartlar belirlenmelidir, yani "yeterli bağlantı" sağlanmalıdır. Yeterli bağlantı ve tarafların rızası, birleştirmenin temel iki koşulunu oluşturmaktadır.¹⁴⁰ Yeterli bağlantının varlığı, birleştirmenin talep edilmesini haklı çıkarmak için önemli bir unsurdur. İlgili yargılamalar arasında yeterli bir bağlantının varlığı, birleştirmenin mantıklı ve adil bir şekilde uygulanabilmesi için gereklidir. Bu bağlamda, yargılamaların birbirleriyle ilişkili olması, ortak bir hukuki unsurun mevcudiyeti veya aynı tarafları içermesi hallerinde yeterli bağlantının mevcut olduğu kabul edilmektedir.

Tahkimde birleştirmenin gerçekleşmesi için hem yeterli bağlantının varlığı hem de tarafların rızası bir araya gelmelidir. Bu şekilde, benzer veya ilişkili uyuşmazlıkların tek bir tahkim yargılaması altında çözümlenmesi mümkün olabilir. Bu koşulların yerine getirilmesi ve yargılamaların birleştirilmesi varsa seçilen tahkim kurumunun kurallarına ve ilgili yasal düzenlemelere uygun şekilde yapılmalıdır¹⁴¹.

Yargılamaların birleştirilmesinde usuli sorunlar için tarafların önceden onay verdikleri detaylıca hazırlanmış bir tahkim anlaşmasının yapılması olası çözümlerden yalnızca biridir¹⁴². Benzer şekilde ICC Milletlerarası Tahkim Komisyonu (*International Chamber of Commerce International Court of Arbitration*) tarafından oluşturulan çalışma grubu tarafından özellikle çok taraflı tahkim ve birleştirme hakkında yazılan nihai raporda, bu konunun standart bir kural ile basitçe düzenlenemeyeceği ve kolayca müdahale edilemeyeceği sonucuna varılmıştır.¹⁴³

Tahkimin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, tahkim yargılamalarını birleştirmeye izin veren detaylı bir tahkim anlaşmasının oluşturulması, belirli bir standarta bağlı değildir. Bu anlaşmanın hazırlanması, katılımcı taraflar arasındaki

¹⁴⁰ Kaufmann- Kohler, s. 86; Piña, s. 22; Stipanowich, s. 495.

¹⁴¹ Özel, Sibel: Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri, 1. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 59.

¹⁴² Redfern/Hunter, s. 153.

¹⁴³ Final Report on Multi-Party Arbitrations- ICC Digital Library (E.T.:05.05.2023)

https://library.iccwbo.org/content/dr/COMMISSION_REPORTS/CR_0007.htm?l1=Commission+Reports

ilişkinin doğasını tanımlamanın yanı sıra, olası ihtilafların derinlemesine incelenmesini ve bu unsurların tamamını kapsayacak şekilde detaylandırılmış bir dokümanın hazırlanmasını zorunlu kılacaktır¹⁴⁴.

Her ne kadar teoride mümkün olsa da uygulamada her eksikliğin ve anlaşmazlığın öngörülmesi, özellikle çok taraflı ve çok sözleşmeli tahkimin yapısı göz önüne alındığında mümkün olmayabilir.¹⁴⁵ Tarafların uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra birleştirmeye rıza göstermeleri istisnai bir olasılıktır. Bu nedenle, sözleşme yapılırken tarafları tatmin edecek bir tahkim usulünün belirlenmesi veya kurumsal tahkim kurallarına atıfta bulunulması önemlidir. Taraflar, usule uygulanacak kuralları seçerken, *ad-hoc* tahkimi düzenleyen bir ulusal kanuna atıf yapabilecekleri gibi, kurumsal tahkim kurallarına veya UNCITRAL Model Kanun'a da atıfta bulunabileceklerdir¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Redfern/Hunter, s. 152.

¹⁴⁵ Paulsson/Rawding/Reed, s. 17; Akın, s. 309.

¹⁴⁶ Akıncı, Ziya: Milletlerarası Tahkim, Vedat Kitapçılık, Ocak 2020, İstanbul, s. 231.

1.4. AD - HOC TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

Milletlerarası uyuşmazlıkların hızlı ve esnek bir şekilde çözülmesine yönelik artan ihtiyacın yanı sıra, milletlerarası tahkim alanının genişleyen bir pazar olması ve bu alanda rol üstlenme isteği, devletlerin mevzuatında gerekli değişiklikleri yapma ihtiyacını artırmıştır¹⁴⁷. Pek çok devlet, bu nedenle son yıllarda tahkim sürecini daha esnek ve özerk hale getirmek için mevzuatını gözden geçirmiştir.

Ad hoc tahkimde taraflar tahkim usulüne uygulanacak usul kurallarını seçme serbestisine sahiptir¹⁴⁸. Taraflar, tahkim anlaşmasına yargılamaların birleştirilmesi için herhangi bir hüküm koymamışlarsa seçtikleri kurumun konuya ilişkin düzenlemeleri, o da mevcut değilse *lex arbitri*'ye göre usule uygulanacak hukuk bu sessizliği yorumlayacaktır¹⁴⁹. Kimi hukuk sistemlerinde bu durum birleştirme karşıtı bir irade olarak ele alınırken kimilerinde birleştirmeye ilişkin bir irade olarak görülebilecektir¹⁵⁰. Tahkim anlaşmasında bir kurumun zımnen ya da açıkça seçilmesi durumunda o kurumun tahkim kurallarının izin verdiği usulde davaların birleştirilmesi gerçekleşecektir.

Türk Hukuku'nda, mahkemelerin davaları birleştirme yetkisine ve çok taraflı ve/veya çok sözleşmeli yargılamaların yürütülmesine ilişkin başka çözüm yollarına karar verme yetkisine sahip olup olmadığı konusunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda veya Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK)'nda özel bir hüküm mevcut değildir. UNCITRAL Model Kanunu esas alan MTK'ya göre yargılamaların birleştirilmesine ilişkin bir düzenleme olmaması MTK'nın usul olarak seçilmesi veya *lex arbitri*'nin Türk Hukuku

¹⁴⁷ **Hanotiau, Bernard.** "International Arbitration in a Global Economy: The Challenges of the Future", *Journal of International Arbitration*, vol. 28(2) 89, 2011, s. 93.

¹⁴⁸ **Kuru, Baki/Aydın, Burak:** *Medeni Usul Hukuku El Kitabı* Cilt 2, Yetkin Yayınları, 2021, s. 1890; **Arslan, /Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası,** s. 846; **Akıncı, Ziya:** *Milletlerarası Tahkim*, 5. Baskı Vedat Kitapçılık, Ocak 2020, İstanbul, s. 233; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe,** s. 590; **Özel, Sibel:** *Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri*, 1. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 28-29; **Rubino-Sammartano,** s. 478.

¹⁴⁹ **Özel,** s. 59; **Goode,** s. 29; **Rovine,** s. 206.

¹⁵⁰ **Goode,** s. 29; **Rovine, Arthur W.:** "Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation" *The Fordham*, 2008, s. 206; **Özel,** s. 59; **Aygül, Musa:** *Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkim Usulüne Uygulanacak Hukuk ve Deliller*, İstanbul, Ekim 2014, s. 26-27.

olması halinde yargılamaların birleştirilmesinin mümkün olmadığı anlamına gelmeyecektir¹⁵¹.

Fransız Medeni Usul Hukuku'nda tahkimde birleştirme için herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır¹⁵². Fransız yargı sistemi, hakemlerin, tarafların açık rızası olmaksızın yargılamaların birleştirilmesine veya katılıma karar vermesine müsaade etmemektedir¹⁵³. Bu sonuç, tahkimde taraf iradesinin önceliğine dayanmaktadır. Fransız hukukunda taraf mutabakatı olmadan hakemler birleştirme kararı veremez¹⁵⁴.

Tahkim yargılamalarının birleştirilmesine ilişkin hükümler içeren sınırlı sayıdaki ulusal kanunlardan bahsedilecek olursa örneğin; Hollanda Hukuku'nda 1986 tarihli Hollanda Medeni Usul Kanunu¹⁵⁵ uyarınca taraflar aksini kabul etmedikçe Amsterdam Mahkemesi, iki veya daha fazla bağlantılı tahkim yargılamasının tamamen yahut kısmen birleştirilmesine re'sen karar verebilmiştir¹⁵⁶. Hükümde bulunan Hollanda Medeni Usul Kanunu'na¹⁵⁷ göre birleştirmenin gerçekleştirilmesi için rızaya ihtiyaç yoktur¹⁵⁸. Bu

¹⁵¹ Esen, s. 362.

¹⁵² *Code de Procédure Civile, Décret n° 1998-1231 of 28 Aralık 1998 Décret n° 1998-1231 of 1 Mart 1999*. Fransız Medeni Usul Kanunu tam metni için bkz. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716?codeTitle=civil/ (E.T.:15.08.2023); Born, s. 2578.

¹⁵³ Leboulanger, s. 43.

¹⁵⁴ Leboulanger, s. 43.

¹⁵⁵ *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, 2 juli 1986, Stb. 1986, 372*. *The Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden* (Hollanda Krallığı Resmî Gazetesi) (*Boek 4, Vierde Boek - Arbitrage*) <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2023-07-01/0> (E.T.:22.11.2023)

¹⁵⁶ Redfern/Hunter, s. 149 dn. 377; Van Den Berg, Albert Jan: "Consolidated Arbitrations and the 1958 New York Arbitration Convention" *Arbitration International*, vol 2.4 ,1986, s. 369; Fouchard, Philippe/Goldman Berthold: Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. Kluwer Law International BV, 1999, s. 75; Gupta, Arjun/Kanuga, Sahil/Desai, Vyapak: "Blessed Unions in Arbitration - An Introduction to Joinder and Consolidation in Institutional Arbitration.", *Indian Journal of Arbitration Law*, vol. 4, no. 2, February 2016, s. 143. *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering van 2 juli 1986, Stb. 1986, 372*. 1986 tarihli Hollanda Medeni Usul Kanunu'nun 1046. maddesi. (E.T.:13.05.2022) <https://www.jus.uio.no/im/netherlands.arbitration.act.1986/1046.html> Ayrıca bkz. https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2023-07-01/0#BoekVierde_TiteldeelEerste_AfdelingTweede_Artikel1046 (E.T.:20.11.2023)

¹⁵⁷ *Hollanda Medeni Usul Kanunu, Stb. 2014, 254. Boek 4 – Arbitrage, Artikel 1046*. https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2023-07-01/0#BoekVierde_TiteldeelEerste_AfdelingTweede_Artikel1046 (E.T.:20.11.2023)

¹⁵⁸ Kaufmann-Kohler, Gabrielle: "Consolidation Of Proceedings In Investment Arbitration: How Can Multiple Proceedings Arising From The Same Or Related Situations Be Handled Efficiently?", *Final Report on the Geneva Colloquium held on 22 April 2006*. ICSID review, 2006, vol. 21, no. 1, s. 87.

uygulama iki yargılamada da tahkim yerinin Hollanda olmasını gerektirmektedir¹⁵⁹. 2014 yılında Hollanda Medeni Usul Kanunu'nda gerçekleşen değişiklikle, yargılama taraflarından biri, Hollanda'da devam eden bir tahkim yargılamasının, aynı hakem heyeti tarafından yürütülen başka bir yargılamayla birleştirilmesini talep edebilir hale gelmiştir. Söz konusu değişiklik 1046. Madde ve devamında gerçekleşmiştir. Bu birleştirme talebi, üçüncü bir tarafın Hollanda içinde veya dışında yürüttüğü başka bir tahkim yargılaması için de geçerli olabilir¹⁶⁰. Taraflarca bu amaçla tayin edilmiş bir üçüncü şahsın ya da kurumun bulunmaması halinde, taraflar aksini kararlaştırmadıkça, Amsterdam bölgesi geçici tedbir hakiminden Hollanda'da sürmekte olan tahkim yargılamalarının birleştirilmesi talebinde bulunulabilir¹⁶¹.

İngiliz Hukuku'nda tahkim yargılamalarını düzenleyen 1996 tarihli *Arbitration Act*, yargılamaların birleştirilmesine ilişkin hüküm getiren nadir kanunlardandır. *The Arbitration Act*'ın 35. maddesine göre, Galler ve İngiltere mahkemelerinin tahkim yargılamalarını birleştirme yetkisi bulunmamaktadır¹⁶². 1996'dan beri yürürlükte bulunan İngiliz Tahkim Kanunu, rızaya dayanmayan “zorunlu” birleştirmenin mümkün olmadığını belirtmektedir¹⁶³. Anılan kanuna göre, hakemlere birleştirme için yetki

¹⁵⁹ **Hollanda Medeni Usul Kanunu, Stb. 2014, 254.** (*The Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden* (Hollanda Krallığı Resmî Gazetesi) (**Boek 4, Vierde Boek - Arbitrage**) **Artikel 1046 Rechtsvordering (1046 Rv)** Hollanda'da tahkimle ilgili düzenlemeler, “Hollanda Medeni Usul Kanunu” (*Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*) içerisinde yer almaktadır. Tahkime ilişkin düzenlemeler, Hollanda Medeni Usul Kanunu 4. Kitap'ta (**Boek 4, Vierde Boek - Arbitrage**) düzenlenmiştir. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2023-07-01/0> (E.T.:20.11.2023)

¹⁶⁰ **Rumora-Scheltema, Barbara/Hoebeke, Bo Ra:** “The New Dutch Arbitration Act 2015”, Blog Yazısı, February 25, 2015, Arbitral Women. <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2015/02/25/the-new-dutch-arbitration-act-2015/> (E.T.:28.02.2023)

¹⁶¹ **Hollanda Medeni Usul Kanunu, Stb. 2014, 254.** (*The Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden* (Hollanda Krallığı Resmî Gazetesi) **Artikel 1046 Rechtsvordering (1046 Rv)** <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2023-07-01/0> (E.T.:20.11.2023) **Rumora-Scheltema/Hoebeke,** <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2015/02/25/the-new-dutch-arbitration-act-2015/> (E.T.:28.02.2023); **Ashford,** s. 398.

¹⁶² **Devitt, Thomas P.:** “Multiparty Controversies in International Construction Arbitrations”, *International Lawyer*, vol. 17, Number 4, Article 7, 1983, s. 674; **Nazzini, Renato/Andrews, Neil;** *Transnational Construction Arbitration: Key Themes In The Resolution Of Construction Disputes*, First published by Informa Law from Routledge, 2018, s. 49.

¹⁶³ **The Arbitration Act** (İngiliz Tahkim Kanunu), **UK Public General Acts, 1996 c. 23** (Resmî Gazete), İngiltere ve Galler'de yürürlükte olan en son düzenleme “**The Arbitration Act 1996**” olarak adlandırılan 1996 tarihli Tahkim Kanunu'dur. **The Arbitration Act, 1996 c. 23, Section 35.** <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/35> (E.T.: 20.05.2023) “(1)The parties are free to agree— (a)that the arbitral proceedings shall be consolidated with other arbitral proceedings, or (b)that

verilmedikçe hakemler de birleştirmeye karar veremez¹⁶⁴. Taraf rızası yargılamaların birleştirilmesi için temel şarttır.

İskoç Hukuku'nda 2010 yılında kabul edilen *Arbitration (Scotland) Act* ve İrlanda Hukuku'nda 2010 yılında kabul edilen *Ireland Arbitration Act 2010*, konuya ilişkin düzenleme getiren başka bir kanundur¹⁶⁵. Anılan kanunlar da İngiliz *Arbitration Act*' e benzer şekilde mahkemelerin re'sen yargılamaları birleştiremeyeceğini ve her şekilde yargılamaların birleştirilmesi için tarafların açıkça rıza göstermesi gerektiğini düzenlemesi açısından önemlidir.¹⁶⁶

Hong Kong Hukukunda; 1 Haziran 2011 tarihinde yürürlüğe giren Hong Kong Tahkim Kanunu (*Arbitration Ordinance*) öncesinde 1963 yılında çıkarılan ve 1982 ve 1990 yıllarında değişikliğe uğrayan *Cap. 341* yürürlükteydi¹⁶⁷. *Cap. 609* öncesinde, Hong Kong'da iki ayrı tahkim rejimi bulunuyordu: Birleşik Krallık tahkim mevzuatına dayalı olarak düzenlenmiş yurt içi tahkim yargılamaları ve UNCITRAL Model Kanunu'na dayalı milletlerarası tahkim yargılamaları için rejim. Yeni Tahkim Kanunu (*Arbitration Ordinance Cap. 609*), bu iki ayrı rejimi UNCITRAL Model Kanunu'na dayalı tek bir rejim altında birleştirmiştir¹⁶⁸. 1 Haziran 2011 tarihinde yürürlüğe giren Hong Kong

concurrent hearings shall be held, on such terms as may be agreed. (2) Unless the parties agree to confer such power on the tribunal, the tribunal has no power to order consolidation of proceedings or concurrent hearings." **Cremades/Madalena**, s. 538; **Kaufmann-Kohler**, s. 87; **Haersolte-Van Hof, Jacomijn J.**: "Consolidation under the English Arbitration Act 1996: A View from the Netherlands." *Arbitration International*, vol. 13, no. 4, 1997, s. 427; **Nazzini/Andrews**, s. 48; **Fouchard/Goldman**, s. 303.

¹⁶⁴ **The Arbitration Act UK Public General Acts, 1996 c. 23 Section 35.** <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/35> (E.T.:10.12.2023) Ayrıca bkz. **Born**, s. 2579; **Ashford**, s. 394.

¹⁶⁵ **Arbitration (Scotland) Act 2010, Acts of the Scottish Parliament, 2010 asp 1, Schedule 1, Part 4, Rule 40.** <https://www.legislation.gov.uk/asp/2010/1/schedule/1/part/4/crossheading/rule-40-consolidation-of-proceedings-d> (E.T.: 20.11.2023), **Ireland Arbitration Act 2010**, "An tAcht Eadrána 2010" **Number 1 of 2010, Article 16.** <https://www.oireachtas.ie/en/bills/bill/2008/33/> (E.T.:10.12.2023)

¹⁶⁶ **Arbitration (Scotland) Act 2010, Acts of the Scottish Parliament, 2010 asp 1, Schedule 1, Part 4, Rule 40.** <https://www.legislation.gov.uk/asp/2010/1/schedule/1/part/4/crossheading/rule-40-consolidation-of-proceedings-d> (E.T.: 20.11.2023), **Ireland Arbitration Act 2010**, Orijinal dilinde: "An tAcht Eadrána 2010" **Number 1 of 2010, Article 16.** <https://www.oireachtas.ie/en/bills/bill/2008/33/> (E.T.:10.12.2023)

¹⁶⁷ **Arbitration Ordinance Cap. 341, Repealed 17 of 2010 s. 109.** <https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap341> (E.T.:06.12.2023)

¹⁶⁸ **Fouchard, Philippe/Goldman Berthold:** Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. Kluwer Law International BV, 1999, s. 303 dn 261. Ayrıca bkz. <https://www.hkiac.org/arbitration/why-hong-kong/HK-arbitration-ordinance> (E.T.:06.12.2023) Ayrıca bkz. <https://www.hkiac.org/arbitration/why-hong-kong/HK-arbitration-ordinance> (E.T.:06.12.2023)

Tahkim Kanunu'na göre (*Arbitration Ordinance, Cap. 609*¹⁶⁹) mahkemeler, yargılamaları re'sen birleştirebilir veya yargılamaların aynı anda ya da ardışık olarak dinlenmelerini emredebilir¹⁷⁰. Eski tahkim yasası olan *Arbitration Ordinance Cap. 341*'deki tahkim yargılamalarının birleştirilmesi konusundaki hükümler, yeni kanunda korunmuştur¹⁷¹. *Arbitration Ordinance Cap. 341*'te gerçekleşen *Arbitration Amendment* olarak da bilinen 1982 yılında kabul edilen değişiklik ile ulusal mahkemeler hem birleştirmeye hem de yargılamaların duruşmasının aynı anda yapılmasına karar vermeye yetkili kılınmıştır¹⁷².

Hong Kong Tahkim Kanunu (*Arbitration Ordinance*), birleştirmenin olması için taraf rızasını şart koşmamaktadır.¹⁷³ Bununla birlikte, kanunda, tarafların birleşmiş yargılamayı karara bağlayacak hakemi seçmesine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu hükümler, birleşmiş bir yargılamanın sonunda kararı verecek hakemin seçiminde taraflara bir hak tanıdığını göstermektedir. Bu sayede, taraflar kendi çıkarları doğrultusunda hakemi seçme imkanına sahip olmaktadır. Taraflar arasında bu konuda bir anlaşma olmaması durumunda ilk derece mahkemesi birleşmiş tahkim yargılamasını yürütmesi için hakem ya da hakemler atayabilir.¹⁷⁴ Buna göre, birleştirilecek her iki davada da ortak bir hukuki ilişkinin bulunması, aynı hukuki işlem(ler)den kaynaklanan ihtilafların mevcut

¹⁶⁹ *Arbitration Ordinance, Cap. 609, 2018; Orijinal dilinde: “仲裁條例”*. <https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap609> (E.T.:24.11.2023)

¹⁷⁰ *Arbitration Ordinance, Cap. 609, 2018; Schedule 2, Madde 2 (1) (d): “Consolidation of Arbitrations (1)(d) order those arbitral proceedings— (i) to be consolidated on such terms as it thinks just; or (ii) to be heard at the same time or one immediately after another;...”* <https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap609> (E.T.:24.11.2023)

¹⁷¹ *Arbitration Ordinance 341, Repealed 17 of 2010 s. 109. (Added 10 of 1982 s. 3) Section: 6B Consolidation of Arbitrations.* <https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap341> (E.T.:06.12.2023)

¹⁷² *Hong Kong Arbitration Amendment, Ord. No. 10/82, No. 10, 1982.* Tam metin için bkz. <https://www.elegislation.gov.hk/hk/1982/10!zh-Hant-HK> (E.T.: 28.11.2023)

¹⁷³ *Arbitration Ordinance, Cap. 609, 2018. Orijinal dilinde: “仲裁條例”*. Ayrıca bkz. **Aponte**, s. 243; **Born**, s. 2587.

¹⁷⁴ **Kaufmann-Kohler**, s. 87; **Reyes, Anselmo**: The Practice Of International Commercial Arbitration: A Handbook For Hong Kong Arbitrators. Taylor & Francis, 2017, s. 181; **Fouchard, Philippe/Goldman Berthold**: Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. Kluwer Law International BV, 1999, s. 93. Ayrıca bkz: **Hong Kong Tahkim Kanunu (Arbitration Ordinance), S. Cap. 609, June 1, 2011**, Bölüm 6B https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap609?xid=ID_1438403520852_001 (E.T.: 13.05.2022)

olması durumunda veya mahkemenin başka herhangi bir nedenle birleştirmeyi uygun görmesi durumunda yargılamalar Hong Kong mahkemeleri tarafından birleştirilebilir¹⁷⁵.

Avustralya'nın *Victoria* ve *New South Wales* bölgelerinde kabul edilen 1984 tarihli Ticari Tahkim Kanunu¹⁷⁶, konuya ilişkin düzenleme getiren kanunlardan biridir. Tahkim yargılamalarının birleşmesine dair hükümler getiren Avustralya Ticari Tahkim Kanunu, tahkim yargılamalarının birleştirilmesini Hong Kong Tahkim Kanunu'na benzer şekilde ele almaktadır¹⁷⁷. Avustralya'da mahkemeler, re'sen birleştirmeye karar verebilir. Bununla birlikte mahkemeler, yalnızca tüm yargılamalarda ortak bir hukuki ilişkinin mevcut olması durumunda, edimlerin aynı hukuki ilişkiden kaynaklanması durumunda veya birleştirme kararını arzu edilir kılan başka bir nedenin olması durumunda davaların birleştirilmesine karar verebilecektir¹⁷⁸. Kanun, ayrıca tarafların yargılamaların birleştirilmesini kendi rızalarıyla talep etmesine imkân vermektedir. Kanunun 26. maddesinin 3. fıkrası¹⁷⁹, tarafların mahkemeden bağımsız bir şekilde iki veya daha fazla yargılamayı birleştirmelerine ve bu birleştirme sürecini gerçekleştirmek için gerekli adımları atmalarına açıkça izin vermektedir. Bu hüküm, Hong Kong Tahkim Kanunu'ndan farklı olarak birleştirme konusunda taraf iradesini tanımaktadır¹⁸⁰.

Tahkimde yargılamaların birleştirilmesine ilişkin kapsayıcı bir kanuni düzenlemesi olmayan ama mahkeme kararları ve yerel kanunlar ile birleştirmenin kabul edildiği hukuk düzenleri mevcuttur. Örneğin; Kanada Hukuku'nda tahkimi düzenleyen Kanada Ticari Tahkim Kanunu'nda (*Commercial Arbitration Act*) davaların birleştirilmesine ilişkin bir

¹⁷⁵ Redfern/Hunter, s. 150. Ayrıca bkz. *Arbitration Ordinance, Cap. 609, 2018*, Schedule 2. (Hong Kong Tahkim Kanunu) https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap609?xpid=ID_1438403520852_001 (E.T.: 15.05.2022)

¹⁷⁶ *The Commercial Arbitration Act, 1984, No. 160 New South Wales*, <https://legislation.nsw.gov.au/view/pdf/asmade/act-1984-160> (E.T.: 28.02.2023)

¹⁷⁷ Piña, Patricia Izquierdo: "Consolidation of Arbitral Proceedings", 2018, Yayınlanmamış makale, s. 11.

¹⁷⁸ *The Commercial Arbitration Act, 1984, No. 160 New South Wales*, <https://legislation.nsw.gov.au/view/pdf/asmade/act-1984-160> (E.T.: 28.02.2023)

¹⁷⁹ *The Commercial Arbitration Acts of 1984* 26. maddenin 3. fıkrası. <https://legislation.nsw.gov.au/view/pdf/asmade/act-1984-160> (E.T.: 28.02.2023) Ayrıca Avustralya'nın tüm eyaletlerinde kabul edilen yasa için bkz. "*International Arbitration Act 1974*", No.136. madde 24. <https://www.legislation.gov.au/Details/C2018C00439> (E.T.: 13.08.2023)

¹⁸⁰ Piña, s. 11.

kural bulunmamaktadır¹⁸¹. Bununla birlikte British Columbia¹⁸², Alberta¹⁸³, Prens Edward Adası¹⁸⁴, Manitoba¹⁸⁵, New Brunswick¹⁸⁶ eyalet kanunlarında mahkemenin birleştirmeye karar verebilme yetkisi mevcuttur¹⁸⁷. British Columbia Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda birleştirmenin mahkeme eliyle re'sen yapılabilmesinin yanında, rızaya dayanan birleştirme de düzenlenmiştir.¹⁸⁸ Buna göre ihtiyari birleştirme iki aşamalıdır. İki veya daha fazla tahkim anlaşmasının söz konusu olduğu hallerde tarafların yargılamaların birleşmesine rızası gerekmektedir, bu rızaya ek olarak taraflardan birinin *Supreme Court of Canada*'ya başvuru yapması gerekmektedir. Bunun üzerine yargılamaların birleştirilmesi mahkemenin kararı ile mümkün olabilecektir.¹⁸⁹

ABD Hukuku'nda Kanada Hukuku'na benzer şekilde davaların birleştirilmesine ilişkin bir kural bulunmamaktadır. 1925'te yürürlüğe giren Amerikan Federal Tahkim Kanunu, (*Federal Arbitration Act FAA*), birleştirmeye ilişkin herhangi bir düzenlemeye sahip değildir¹⁹⁰. Bu nedenle verilen kararlar farklılık arz edebilmektedir¹⁹¹. Bazı federal

¹⁸¹ *Canada Commercial Arbitration Act R.S.C., 1985, c. 17 (2nd Supp.)* <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-34.6/fulltext.html> (E.T.: 04.12.2023)

¹⁸² *British Columbia Arbitration Act, SBC 2020, Assented to March 5, 2020, Article 9.* <https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/20002> (E.T.: 04.12.2023)

¹⁸³ *Alberta Arbitration Act, RSA 2000, c. A-43, "Powers of court" Article 8.* <https://kings-printer.alberta.ca/documents/Acts/A43.pdf> (E.T.: 04.12.2023)

¹⁸⁴ *Prince Edward Island Arbitration Act, 67th General Assembly Province Of Prince Edward Island, Charles III, 2023 Part 3 – "Arbitration Agreements"- Section 13.* <https://docs.assembly.pe.ca/download/dms?objectId=925460ff-bc7a-46bc-995d-d68a4a4bb8f6&fileName=bill-9.pdf> (E.T.: 05.12.2023)

¹⁸⁵ *Manitoba Arbitration Act, CCSM R.S.M. 1987, c. A120. "Consolidation by Order" Article 8(5).* <https://web2.gov.mb.ca/laws/statutes/reccsm/a120e.php> (E.T.:06.12.2023)

¹⁸⁶ *New Brunswick Arbitration Act, RSNB 2014, c. 100, Article 8(5).* <https://www2.gnb.ca/content/dam/gnb/Departments/ag-pg/PDF/ActsLois/revised-revisees/2014/100.pdf> (E.T.:06.12.2023)

¹⁸⁷ **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 347.

¹⁸⁸ *British Columbia Arbitration Act, SBC 2020, Assented to March 5, 2020, Article 9.* <https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/20002> (E.T.: 04.12.2023)

¹⁸⁹ **Ashford, Peter**: "The Power to Join Parties or Consolidate Separate Arbitrations in International Arbitration", 87, *The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management*, Issue 3, 2021, s. 392; **Kaufmann- Kohler**, s. 88; **Born**, s. 2575.

¹⁹⁰ *Congress, United States Federal Arbitration Act, Legal Information Institute, 1925, Title 9, "Arbitration"*, Tam metin için bkz. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2019-title9/html/USCODE-2019-title9.htm> (E.T.:12.02.2023)

¹⁹¹ **Kazutake**, s. 191; **Rosen, Joel D./Shrimp, James B.**: "Yes to Arbitration, but Did I Also Agree to Class Action and Consolidated Arbitration", *Franchise Law Journal*, vol. 30, no. 3, Winter 2011, s. 176; **Wallace**, s. 5 ve 7; **Steinman, Joan**. "The Effects of Case Consolidation on the Procedural Rights of Litigants: What They Are, What They Might Be - Part 1: Justiciability and Jurisdiction (Original and Appellate)" *UCLA Law Review*, vol. 42, no. 3, February 1995, s. 817; **Born**, s. 2576; **Waldron, Jonathan R**: "Resolving a

mahkemeler birleştirilmenin gerçekleşmesi için açık bir anlaşmanın olmasını zorunlu tutarken bazı mahkemeler, zımni bir birleştirme iradesini yeterli görmektedir¹⁹².

ABD'deki mahkemelerin, tarafların tahkim anlaşmasının şartlarına uygun olarak tahkime başvurmalarını emretme yetkisi, Federal Tahkim Kanunu'nun 4. bölümünde düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra, tahkim yargılamalarının birleştirilmesine izin veren bir diğer hüküm, Federal Hukuk Muhakemeleri Usulü Kuralları'nın¹⁹³ 81(a)(3) maddesinde, Federal Tahkim Kanunu'na yapılan atıfla yer almaktadır¹⁹⁴. FAA, rıza olmadan birleştirme yapılmasını açıkça yasaklamadığı için, bazı mahkemeler rıza olmasa da birleştirme kararı verebilmektedir¹⁹⁵.

ABD Hukuku'nda eskiden birleştirmenin mahkeme eliyle sağlanması, taraf iradesi aksi yönde olsa dahi mümkün olmuştur. New York Eyalet Mahkemeleri, aynı hukuki nedenden ya da vakıadan kaynaklanan davaların birleştirilmesi konusunda inisiyatif kullanmıştır¹⁹⁶. Hatta bazı durumlarda taraflar tahkim anlaşmasında mahkemenin

Split: May Courts Order Consolidation of Arbitration Proceedings Absent Express Agreement by the Parties" Journal of Dispute Resolution, vol. 2005, no. 1, 2005, s. 180.

¹⁹² **Born**, s. 2588; **Baker, William H.**: "Class Action Arbitration", Cardozo Journal of Conflict Resolution, vol. 10, no. 2, Spring 2009, s. 346; **Waldron**, s. 181; **Rosen/Shrimp**, s. 178.; **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 343; **Ashford**, s. 393; **Schaeffer, T. Evan**: "Compulsory Consolidation of Commercial Arbitration Disputes", Saint Louis University Law Journal, vol. 33, no. 2, Winter 1989, s. 501; **Ten Cate, Irene**: "Multi-Party And Multi-Contract Arbitrations: Procedural Mechanisms and Interpretation Of Arbitration Agreements Under US Law", American Review of International Arbitration, Vol. 15, 2004, s. 136. Zımni iradeyi yeterli gören bir karar için bkz. "No. 74, Civ. 5102. 18 Aralık 1974, *Compania Espanola De Petroleos, S.A. v. Nereus Shipping, S.A.*, 385 F. Supp. 1155, (S.D.N.Y. 1974) <https://casetext.com/case/compania-espan-de-petro-sa-v-ner-ship> (E.T.: 07.06.2023)

¹⁹³ **Rules Of Civil Procedure for The United States District Courts. Effective September 16, 1938, As Amended to December 1, 2022.** https://www.uscourts.gov/sites/default/files/federal_rules_of_civil_procedure_december_1_2022_0.pdf (E.T.: 18.08.2023)

¹⁹⁴ **Piña, Patricia Izquierdo**: "Consolidation of Arbitral Proceedings", 2018, Yayınlanmamış makale, s. 12; **Steinman**, s. 816.

¹⁹⁵ **Kaufmann-Kohler**, s. 88 bkz. dn. 108; **Wallace**, s. 6.

¹⁹⁶ **Hanotiau, Bernard**: "Complex – Multicontract-Multiparty – Arbitrations", Arbitration International, volume 14, Issue 4, 1 December 1998, s. 380; **Wallace, Richard E. Jr.**: "Consolidated Arbitration in the United States", Journal of International Arbitration, vol. 5, 1993, s. 5; Ayrıca bkz. *North River Ins. Co. v. Philadelphia Reinsurance Corp.*, 856 F. Supp. 850 (SDNY 1994) ve *Government of U.K. v. Boeing Co.* 998 F.2d 68, 74, 2nd Cir., 1993. <https://casetext.com/case/north-river-ins-v-philadelphia-reins> (E.T.:10.12.2023)

birleştirme kararı verilmesini açıkça istememelerine rağmen federal mahkeme kendisini kesin yetkili görerek birleştirmeye karar verebilmiştir¹⁹⁷.

Massachusetts¹⁹⁸, Güney Carolina¹⁹⁹, New York²⁰⁰, Kaliforniya²⁰¹, Florida ve Georgia²⁰² eyalet kanunlarına göre taraflar anlaşmada birleştirme istemediklerini açıkça belirtse bile mahkemenin kesin olarak birleştirmeye karar verebilme yetkisi mevcuttur²⁰³.

1993 yılında alınan “*Government of UK v. Boeing Co.*”²⁰⁴ kararı sonucunda yargılamaların birleştirilmesi için taraf iradelerinin birleştirme yönünde olması aranmaya başlanmıştır. Bu karardan sonra ABD mahkemeleri, genellikle birleştirmeye yönelik açık ya da zımni bir irade beyanı olmadıkça birleştirmenin mahkemece

¹⁹⁷ **Born**, s. 2587; ayrıca bkz: *County of Sullivan v. Edward L. Nezelek, Inc.*, *New York Court of Appeals*, 42 N.Y.2d 123, (1977). Tam metin için bkz. <https://casetext.com/case/sullivan-v-nezelek> (E.T.: 21.11.2023); *Grover - Dimond Assoc. v. American Arbitration Ass'n*, 211 N.W.2d 787 (1973). Tam metin için: <https://law.justia.com/cases/minnesota/supreme-court/1973/43721-1.html> (E.T.: 21.11.2023); *Vigo S. S. Corp. v. Marship Corp. of Monrovia*, 309 N.Y.S.2d 165 (1970). Tam metin için bkz. <https://case-law.vlex.com/vid/vigo-s-s-corp-885827565> (E.T.: 23.11.2023)

¹⁹⁸ *Massachusetts General Laws Part 3- Title iv Chapter 251 Section 2A* <https://malegislature.gov/laws/generallaws/partiii/titleiv/chapter251/section2a> (E.T.:19.05.2022); Ayrıca bkz. **Kaufmann-Kohler**, s. 94. Massachusetts'te davaların birleştirilmesine izin veren kural için bkz.

¹⁹⁹ *South Carolina Code of Laws, Title 15 - Civil Remedies and Procedures Chapter 48- 1978, Act No. 492, Section 15-48-20*. <https://www.scstatehouse.gov/code/t15c048.php> (E.T.:09.12.2023) Ayrıca bakınız: **Baker, William H**: "Class Action Arbitration", *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, vol. 10, no. 2, Spring 2009, s. 337.

²⁰⁰ **Paulsson, Jan/Rawding, Nigel/Reed, Lucy**: *The Freshfields Guide to Arbitration Clauses in International Contracts*, Kluwer Law International BV, 2011, s. 99

²⁰¹ *California Code of Civil Procedure, Amended by Stats. 1965, Ch. 299, Part 3 enacted 1872*. (Cal. C.C.P.§1281.3) Tam metin için bkz: https://leginfo.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?lawCode=CCP&division=&title=9.&part=3.&chapter=3.&article= (E.T.: 01.12.2023). Ayrıca bakınız: **Paulsson, Jan/Rawding, Nigel/Reed, Lucy**: *The Freshfields Guide to Arbitration Clauses in International Contracts*, Kluwer Law International BV, 2011, s. 99; **Wallace**, s. 15.

²⁰² **Piña**, s. 12 dn. 46.

²⁰³ **Kazutake, Okuma**: "Party Autonomy in International Commercial Arbitration: Consolidation of Multiparty and Classwide Arbitration", *Annual Survey of International & Comparative Law*, vol. 9, 2003, s. 207; **Kaufmann-Kohler**, s. 94. Bkz dn. 134.

²⁰⁴ *Government of U.K. v. Boeing Co.*, 998 F.2d 68, 74, 2nd Cir., 1993. Tam metin için bkz. <https://casetext.com/case/government-of-united-kingdom-v-boeing-co> (E.T. 14.08.2023) Ayrıca bkz. **Kazutake**, s. 193-194; **Wallace**, s. 11; **Waldron**, s. 182.

gerçekleştirilemeyeceğine karar verme yoluna gitmiştir²⁰⁵. Bu kararın etkisine karşın hala ABD’de mahkemeler, birleştirme şartları konusunda kararsızlıklar yaşamaktadır²⁰⁶.

Ad hoc tahkimde bir kurumun tahkim kurallarının usulü seçilebileceği gibi, bu konuda bir seçim yapılmamış olabilir²⁰⁷. Bu durumda *lex arbitri*’ye bakılarak tahkimin usulüne uygulanacak kuralların belirlenmesi gerekmektedir. Tahkim yargılamasının otoritesine tâbi olduğu hukuk (*lex arbitri*), tahkim yeri hukukudur²⁰⁸. Bu nedenle ad-hoc tahkimde birleştirme usulünün mahkeme eliyle birleştirme ve taraf rızası ile birleştirme olarak ikiye ayrılarak incelenmesi gerekmektedir. Yargılamaların birlikte görülmesi kararı mahkeme tarafından alındığında bazı usuli konuların aydınlatılması, hakem kararının New York Konvansiyonu’na aykırılık teşkil etmemesi açısından önemlidir²⁰⁹. Ad hoc tahkimde yargılamaların birleştirilmesi halinde yol gösterici olabilecek kararlar bulunmaktadır.

Örneğin; “*North River Ins. Co. v. Philadelphia Reinsurance Corp.*” davası ABD’de birleştirme şartları konusunda mahkemelerin kararsızlığını göstermektedir. Söz konusu kararda *North River* Sigorta Şirketi, New York Güney Bölge Mahkemesi’nin iki ayrı tahkim yargılamasını birleştirme kararını iptal etmesine itiraz etmektedir. İlk durumda, mahkeme, sigortacıların itirazlarına rağmen iki ayrı tahkim yargılamasını birleştirmiştir. Daha sonra *Boeing Co.* davasından sonra bu kararın mahkemenin yetkilerini aştığına ve tahkimi geçersiz kıldığına karar vermiştir. *North River* bu karara Boeing davasının var olan mevzuatı tamamen değiştirmedikçe öne sürerek itiraz etmiştir. Özetle, *North River*, mahkemenin tahkim kararını iptal etme kararının yanlış olduğunu savunmuştur. Temyiz Mahkemesi tarafından *North River* Sigorta Şirketi’nin bu iddiası haklı bulunmuş ve bölge

²⁰⁵ Mahkemelerin taraf iradesi yokluğunda birleştirme kararı vermesinden kaçındığı Kasım 2008 tarihli **Stolt-Nielsen SA v Animal Feeds Intern Corporation** kararı benzeri pek çok karar verilmiştir. Kararın tam metni için bkz. <https://casetext.com/case/stolt-nielsen-sa-v-animalfeeds-intern-corp> (E.T.:23.02.2023) Aynı yöndeki başka bir karar olan Ocak 1995 tarihli **Champ v Siegel Trading Co.** kararı için bkz. <https://casetext.com/case/champ-v-siegel-trading-co-inc> (E.T.: 23.02.2023) Ayrıca bkz. **Kazutake**, s. 191.

²⁰⁶ **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 346; **Wallace**, s. 5; **Waldron**, s. 181.

²⁰⁷ **Kuru, Baki/Aydın, Burak**: Medeni Usul Hukuku El Kitabı Cilt 2, Yetkin Yayınları, 2021, s. 1890; **Arsılan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s. 846; **Akıncı, Ziya**: Milletlerarası Tahkim, 5. Baskı Vedat Kitapçılık, Ocak 2020, İstanbul, s. 233; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 590; **Özel, Sibel**: Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri, 1. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 28-29; **Rubino-Sammartano**, s. 478.

²⁰⁸ **Goode, Roy**: “The Role of the Lex Loci Arbitri in International Commercial Arbitration”, *Arbitration International*, 2001, vol. 17, s. 23; **Rubino-Sammartano, Mauro**: *International Arbitration Law and Practice*, Second Edition, 2001, Kluwer Law International, s. 478.

²⁰⁹ **Akın**, s. 314.

mahkemesinin kararı tersine çevirerek yargılama için ve bölge mahkemesine geri gönderilmiştir.²¹⁰

County of Sullivan v. Edward L. Nezelek, Inc., kararında ise New York Eyalet Yüksek Mahkemesi, bağlantılı tahkim yargılamalarının birleştirilmesini emreden alt mahkemenin kararını analiz etmiş ve bu kararı onamıştır. Mahkeme, *Sullivan County Community College ve Edward Durell Stone and Associates* arasındaki mimari hizmetler sözleşmesi ve aynı kişi ile *Edward L. Nezelek, Inc.* arasındaki inşaat sözleşmesi arasında ortaya çıkan tahkim yargılamalarının birleştirilmesi talebini değerlendirmiştir. Stone'un yargılamayı durdurma başvurusu ve *Sullivan County Community College* ile iki tahkim sürecinin birleştirilmesi için yaptığı ortak başvuru üzerine mahkeme, birleştirme talebini kabul etmiştir. Stone, bu karara itiraz ederek, mahkemelerin tahkim süreçlerini birleştirme yetkisine sahip olmadığını ve bu durumda birleştirmenin yasal bir suistimal olduğunu iddia etmiştir.²¹¹ Yargıç Jones kararda, mahkemelerin tahkim süreçlerini birleştirmek için yasal yetkiye sahip olduğunu ve bu durumda birleştirmenin yasal bir suistimal olmadığını belirterek, Stone'un iddialarını reddetmiştir. Mahkeme, birleştirme kararının yasal olduğunu ifade ederek alt mahkemenin kararını onamıştır.

Sonuç olarak, devletlerin tahkim sürecinde yargılamaların birleştirilmesi konusundaki yaklaşımları, iki temel yoldan şekillenmiştir. Bir yanda, bazı devletler bu konuyu detaylıca düzenleyen spesifik kanunlar çıkarmışlardır. Örneğin; Hollanda ve Hong Kong'da tahkim yargılamalarının birleştirilmesi, ulusal kanunlarla açıkça düzenlenmiştir. Bu tür düzenlemeler, sürecin netliğini ve tahkim uygulamalarının standartlaşmasını sağlama amacı taşımaktadır. Bazı devletlerde ise mahkeme kararları belirleyici olmuştur.

²¹⁰ *North River Ins. Co. v. Phila. Reinsurance*, 63 F.3d 160, (2d Cir. 1995) No. 1007, Docket 94-7784. <https://casetext.com/case/north-river-ins-co-v-phila-reinsurance> (E.T.:01.12.2023)“...Thus, because Boeing did not, in a real sense, change the law of this circuit and because the reinsurers chose not to appeal the district court's original order consolidating the arbitrations, and because a balance of the equities requires that the award stand, the district court abused its discretion in reopening its prior order and vacating the arbitration award...”

²¹¹ *County of Sullivan v. Edward L. Nezelek, Inc.*, *New York Court of Appeals*, 42 N.Y.2d 123, (1977). Tam metin için bkz. <https://casetext.com/case/sullivan-v-nezelek> (E.T.: 21.11.2023)

Mahkeme kararları, özellikle belirsiz ve tartışmalı durumlarda, yasal düzenlemelerin yerini alarak tahkim sürecinin nasıl işleyeceğine dair yol gösterici olmuştur.

Bu iki yaklaşımın varlığı, milletlerarası tahkim sürecinin, hukuk sistemlerinin çeşitliliğine ve yerel yargı uygulamalarına ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir. Kanunlarla yapılan düzenlemeler, daha öngörülebilir ve standardize edilmiş bir çerçeve sunarken, mahkeme kararları ise daha esnek ve duruma özgü çözümler sağlayabilmektedir. Konu hakkındaki kanunlara ve mahkeme kararlarına bakıldığında yargılamalarının birleştirilmesi konusunda tarafların iradesinin önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Bazı ulusal mahkemelerin zımni taraf rızasının varlığı konusunda daha fazla inisiyatif alması söz konusudur.

1.5. KURUMSAL TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

Kurumsal tahkim, bir kurumun kendi tahkim kurallarına tabi olarak ya da kurumun gözetimi altında gerçekleşen tahkim usulünü ifade eder.²¹² Düzenli mekanizmalar yardımıyla, kurumsal tahkimde tahkimin işleyişi öngörülebilir bir zemine oturtulmaktadır. Bu görevi üstlenen dünya genelinde pek çok kurum mevcuttur. Milletlerarası Ticaret Odası (ICC), Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi (International Centre for Settlement of Investment Disputes - ICSID) ve Londra Milletlerarası Tahkim Divanı (The London Court of International Arbitration - LCIA) en çok tanınanlarıdır. Tüm bunlara ek olarak ticaret odaları gelişmiş ve tahkim yargılamalarını yürütmeye bir üne sahip olan kurumlar da mevcuttur. Bunlara örnek olarak Stockholm, İsviçre ve Viyana Ticaret Odaları verilebilir.²¹³ Kurumsal tahkim düzenlemeleri, uygulamada işlerliği kanıtlanmış düzenlemeler olmalarının yanı sıra tecrübeli kişiler ve uygulamadaki uzmanlar tarafından sürekli gözden geçirilen ve gelişmelere göre yenilenen kurallara sahiptir.

Davaların birleştirilmesinin usulü, tahkim anlaşmasında konuya ilişkin bir kaydın olup olmamasına göre belirlenecektir. Tahkim anlaşmasında birleştirmeye yönelik bir hüküm bulunmaması durumunda, usulü belirleme sorumluluğu seçilen kurumun kurallarına bırakılır.²¹⁴ Seçilen kurumun kurallarında birleştirme prosedürü yer alıyorsa taraflar ve hakemler için bu sürecin yürütülmesi daha kolay olacaktır.

Uygulamada çoğunlukla tahkim anlaşmalarında yargılamaların birleştirilmesine ilişkin bir kayıt bulunmadığından bu konudaki usulü seçilen kurumun davaların birleştirilmesine ilişkin kuralları belirlemektedir. Kurumsal tahkim kurallarının seçilmesi durumunda seçilen kurumun kurallarında birleştirme prosedürü yer alıyorsa taraflar ve hakemler için birleştirme usulünün yürütülmesi daha kolaydır. Bununla birlikte, bazen bu kurallar genel hatlarıyla düzenleme getirirken, bazen ise hiç düzenleme getirmemektedir²¹⁵. Tahkim anlaşmasında belirli bir kurumun tahkim kurallarına atıf yapılırsa dahi bahsedilen kurumun

²¹² Özel, s.29; Redfern/Hunter, s. 44; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 591; Akıncı, s. 6.

²¹³ Redfern/Hunter, s. 44.

²¹⁴ Kaufmann-Kohler, s. 90.

²¹⁵ Kaufmann-Kohler, s. 91.

düzenlemelerinde davaların birleştirilmesine yönelik herhangi bir kural olmaması mümkündür. Bu nedenle ideal olan tahkim anlaşmasında birleştirmeye izin veren bir hükmün bulunmasıdır²¹⁶.

Eski ve yeni halleriyle aşağıda ele alınacak kurumların davaların birleştirilmesine yönelik düzenlemeleri birbirilerine benzemektedir. Buna rağmen kurumların düzenlemeleri hala tam olarak birbirine uymamaktadır. Kurumsal tahkim düzenlemeleri arasındaki farklılıklar, yargılamaların birleştirilmesine ilişkin olarak tarafların rızasını, birleştirmeye karar veren merciyi ve zamanlama sınırlamalarını içerebilir. Bu farklılıklar nedeniyle, farklı tahkim kurumlarının veya farklı tahkim yerlerinin seçildiği uyuşmazlıklardan kaynaklanan yargılamaların ayrı yürütülmesi gerekebilecektir²¹⁷. Örneğin; LCIA gibi bazı kurumlar yargılamaların birleştirilmesi için her iki tarafın rızasını şart koşarken; ICC, SIAC, ACICA gibi bazı kurumların tahkim kuralları tek tarafın talebiyle birleştirmenin gerçekleşmesine izin vermektedir.²¹⁸ Bazı tahkim kurumları, birleştirmeye ilişkin rızayı daha esnek bir şekilde yorumlayarak daha geniş bir birleştirme imkânı verirken, diğer kurumlar daha sınırlı bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu durumda, kurumsal tahkim düzenlemeleri hala birbirilerine yakın hale gelmekten uzaktadır²¹⁹. Kurumların konuya ilişkin düzenlemelerinin birbirinden farklılık arz etmesi, sadece aynı kurumun seçildiği farklı yargılamaların birleştirilmesinin olası olduğu anlamına gelecektir²²⁰. Anlaşmalarda farklı tahkim kurumlarının ya da tahkim yerinin seçilmiş olması halinde yargılamaların ayrı yürütülmesi gerekmektedir²²¹. Örneğin; bir anlaşma ICC Tahkim Kuralları'nı seçmiş ve tahkim yerini Zürih olarak belirlemişken diğeri ICC Tahkim Kuralları'nı seçmiş olmakla beraber tahkim yerinin Paris olduğunu düzenliyorsa ya da bir anlaşma Cenevre Ticaret Odası kapsamında yargılama yapılmasına ilişkin hükümlere sahip iken, diğeri Zürih Ticaret Odası'nın kurallarına göre tahkimin yürütülmesini düzenlemişse bu

²¹⁶ Kaufmann-Kohler, s. 91.

²¹⁷ Born, s. 2611.

²¹⁸ Smith, s. 195.

²¹⁹ Smith, s. 196.

²²⁰ Pair/Frankenstien, s. 1062; Hanotiau, Bernard: "Complex – Multicontract-Multiparty – Arbitrations", Arbitration International, volume 14, Issue 4, 1 December 1998, s. 376.

²²¹ Hanotiau, "Complex Arbitration", s. 376; Hanotiau, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 338.

durumlarda yargılamaların birleştirilmesi mümkün olmayacaktır.²²² İsviçre Tahkim Merkezi Kuralları seçilmiş iki ayrı sözleşmeden kaynaklanan tahkim yerlerinin sırasıyla Cenevre ve Zürih olduğu yargılamalarda, İsviçre Tahkim Merkezi Divanı, burada birleştirmeye ilişkin rızanın olmadığını tespit etmiş ve yargılamaların birleştirilmesini reddetmiştir.²²³

²²² **Born**, s. 2612; **Hanotiau**, “Complex Arbitration”, s. 376; **Whitesell, Anne Marie/Silva Romero, Eduardo**: “Multiparty and Multicontract Arbitration: Recent ICC Experience”, ICC Complex Arbitrations - Special Supplement 2003, ICC International Court of Arbitration Bulletin, s. 15.

²²³ **Pair**, s. 52.

1.6. KURUMSAL TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Kurumsal tahkim düzenlemelerinin ortak noktası, birleştirmenin bir araç olarak kullanılması amacıyla getirilmiş olmalarıdır²²⁴. Adil kararların verilmesi için kullanılan bu aracın günümüzde pek çok tahkim kurumunun tahkim kurallarında düzenleme olarak yer alması, birleştirmenin yaygınlaşmasına ve benzeri süreçleri kolaylaştıran usuli düzenlemelerin gelişimine işaret etmektedir.

Kurumsal tahkim düzenlemeleri, birleştirmeye ilişkin tutumlarını son 40 yılda büyük ölçüde değiştirmiştir. 1980'li yıllarda, ICC gibi kurumlar, birleştirmenin tarafların iradesini zedelediği düşüncesini benimsemiş ve birleştirme konusunda temkinli bir yaklaşım sergilemiştir²²⁵. Bununla beraber, zaman içinde ortaya çıkan çok taraflı ve/veya çok sözleşmeli uyuşmazlıklar, kurumları daha pratik bir çözüm arayışına yöneltmiştir. Bu nedenle yargılamaların birleştirilmesine ilişkin kurumsal tahkim düzenlemeleri, günümüzde beş yıl öncesine göre daha standartlaşmış bir hale gelmiştir²²⁶. Örneğin; 2018 yılı öncesindeki düzenlemelere bakıldığında, bazı kurumların tarafların birleşmeye yönelik iradesini hiç sorgulamadığını (örneğin; İsviçre Tahkim Kuralları²²⁷), bazı kurumların ise birleştirmenin gerçekleşmesi için birçok koşulu şart koşarak yargılamaların birleştirilmesini zorlaştırdığını (Örneğin; Londra Milletlerarası Tahkim Divanı Tahkim Kuralları²²⁸) görmek mümkün olmuştur²²⁹. Artık kurumların yargılamaların birleştirilmesini düzenleyen kurallarının, özellikle birleştirme kararı için aranan koşullara ve birleştirmeye karar veren makama ilişkin kuralların, daha çok birbirilerine benzediği söylenebilecektir.

²²⁴ Pair/Frankenstein, s. 1063.

²²⁵ Redfern/Hunter, s. 45.

²²⁶ Born, Gary B.: International Arbitration and Forum Selection Agreements: Drafting and Enforcing Sixth Edition, Kindle Edition, Kluwer Law International, 2021, s. 3196.

²²⁷ *Swiss Rules of International Arbitration*, Swiss Chambers' Arbitration Institution, 2012.(Mülga) Tam metin için bkz. <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2021/05/Swiss-Rules-of-International-Arbitration-2012-2019-English-Turkish-revis....pdf> (E.T.:28.08.2023).

²²⁸ *LCIA Tahkim Kuralları*, London Court of International Arbitration, 2014(Mülga). Tam metin için bkz. https://www.lcia.org/dispute_resolution_services/lcia-arbitration-rules-2014.aspx (E.T.: 28.08.2023)

²²⁹ Born, Forum Selection Agreements, s. 3202.

1.6.1. ICC

Tahkimde birleştirmeye ilişkin en kapsamlı düzenlemelerden biri, Milletlerarası Ticaret Odası (*International Chamber of Commerce - ICC*) tahkim kurallarında yer almaktadır. 2021 ICC Kuralları madde 10'da birleştirmenin koşulları ve usulü düzenlenmiştir.

Divan, bir tarafın talebi üzerine, ICC Tahkim Kuralları altında yürütülen iki veya daha fazla tahkim yargılamasını şu hallerde tek bir yargılamada birleştirebilir: Tarafların birleştirme işlemine açıkça muvafakat etmeleri halinde; tüm iddialar aynı tahkim anlaşması veya anlaşmaları altında yapılmışsa; iddialar aynı tahkim anlaşması veya anlaşmaları altında yapılmamışsa ancak yargılamalar aynı taraflar arasında gerçekleşiyorsa uyuşmazlıklar aynı hukuki ilişkiyle bağlantılıysa ve hakemler tahkim anlaşmalarının uyumlu olduğuna kanaat getirirse²³⁰.

ICC Tahkim Kuralları'na göre yargılamaların birleştirilmesi, yargılamalar arası sıkı bir bağlantı gerektirir. Tüm yargılamalar aynı anlaşmaya ya da anlaşmalara dayandığında bağlantı bulunduğu kabul edilmektedir. Buradan birleşen yargılamaların, birden çok taraflı ve/veya birden çok sözleşmeden kaynaklanabileceği anlaşılmaktadır.²³¹ Farklı anlaşmaların birleştirilmek üzere iddia konusu olduğu durumlarda, 2021 ICC Kuralları 10(c) bazı gereklilikleri zorunlu kılmıştır: aynı taraflar, aynı hukuki ilişki ve uyumlu anlaşmaların varlığı.²³²

1998 yılında ICC kurallarında birleşmeyi düzenleyen madde oldukça dar kapsamlıydı²³³. 1998 ICC Tahkim Kuralları'na göre birleştirme sadece aynı taraflar arasındaki yargılamalar için mümkün kılınmıştır.²³⁴ 2012 yılında ICC'nin konuya ilişkin görüşleri önemli ölçüde değişmiştir. 2012 yılında yapılan değişiklikle konuya ilişkin özel

²³⁰ ICC Tahkim Kuralları, *International Chamber of Commerce, 2021, madde 10*. Tam metin için bkz. <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> (E.T.:12.04.2023)

²³¹ Whitesell/Silva Romero, s. 14.

²³² Pair, s. 57; Whitesell/Silva Romero, s. 16.

²³³ Fouchard, Philippe/Goldman Berthold: Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. Kluwer Law International BV, 1999, s. 302.

²³⁴ Fouchard/Goldman, s. 662; Cremades/Madalena, s. 533.

düzenlemeler getirilmiştir²³⁵. Daha önce 1998 yılındaki düzenlemeye göre birleştirme, 4. maddenin 6. bendinde düzenlenmiştir:

*“Kurallar kapsamında aynı taraflar arasındaki süren ve derdest durumda olan tahkim yargılamasıyla başka bir yargılamanın bağlantılı olduğu görüşünü taraflardan biri ortaya attığında hakem heyeti, taraflardan birinin talebi ile görev belgesinin heyet tarafından imzalanmaması veya onaylanmaması koşuluyla, talepte yer alan iddiaların derdest yargılamaya dahil edilmesine karar verebilir. Şayet, görev belgesi imzalandıktan veya onaylandıktan sonra birleştirme talep edilecekse bu talepler yalnızca 19. madde hükümlerine tabi olarak karara bağlanır.”*²³⁶

Görüldüğü gibi, 1998 yılında ICC Kuralları uyarınca ICC Divanı tarafından yalnızca görev belgesi imzalanmadığı veya onaylanmadığı süre içinde birleştirme kararı verilebilmektedir. Görev belgesinin düzenlenmesi ve onaylanması, tahkim sürecinin erken bir aşamasını oluşturduğundan²³⁷, mülga kurallara göre birleştirme için uygun sayılabilecek zaman aralığı şu anki kurallara kıyasla oldukça kısıtlı şekildedir. Görev belgesinin amacı, üzerinde mutabakata varılan bir çerçeve sağlamak ve taraflara yargılamayı kendi isteklerine göre şekillendirme imkânı vermektir²³⁸. Görev belgesi imzalandıktan veya onaylandıktan sonra yalnızca 1998 ICC Kuralları 19. maddeye göre birleştirme talep edilebilmiştir. Mülga 19. madde, basitçe anlatmak gerekirse HMK’de ve başka ülkelerin usul hukuku kanunlarında da yer edinmiş “İddia ve Savunmanın Genişletilmesi Yasağı”na benzer şekildedir. Mülga 19. maddede bahsedilen husus şu an yürürlükte bulunan ICC Tahkim Kuralları 23. maddenin 4. bendinde düzenlenmiştir.²³⁹

²³⁵ **Smith, Gordon**: “Comparative Analysis of Joinder and Consolidation Provisions Under Leading Arbitral Rules”, 35, Journal of International Arbitration, Issue 2, 2018, s. 187; ayrıca bkz. **Pair, Lara M/Frankenstein, Paul**: “The New ICC Rule on Consolidation: Progress or Change”, Emory International Law Review, vol. 25, no. 3, 2011, s. 1073; **Akın, Pelin**: “Uluslararası Tahkimde Çok Taraflılık”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVIII, Y. 2014, S. 3-4, s. 305.

²³⁶ **ICC Tahkim Kuralları, International Chamber of Commerce, 1998**, <https://www.international-arbitration-attorney.com/wp-content/uploads/2018/09/1998-ICC-Rules-of-Arbitration-English.pdf> (E.T.: 30.01.2023)

²³⁷ **Akıncı**, s. 261-262; **Fouchard/Goldman**, s. 302.

²³⁸ **Pair**, s. 47; **Akıncı**, s. 263.

²³⁹ “Görev Belgesi imzalandıktan veya Divan tarafından onaylandıktan sonra yeni talebin mahiyetini, tahkimin bulunduğu aşamayı ve diğer ilgili hususları göz önüne alacak olan hakem kurulu tarafından izin verilmediği sürece, taraflardan hiçbirisi Görev Belgesi’nin sınırlarının dışında kalan yeni bir talepte

1998 ICC Tahkimi Kuralları, çok tarafın ve çok sözleşmenin var olduğu uyuşmazlıklarda sessiz kalmıştır²⁴⁰ ancak yine de Divan'ın çok sözleşmeli ve çok taraflı davaları yönetmesine izin verecek kadar esnektir²⁴¹. 1998 yılında ayrıntılı bir düzenleme olmamasının ana nedeni basitçe ayrıntılı düzenlemeye o yıllarda ihtiyaç olmaması olarak açıklanabilir²⁴². Şöyle ki, 1998 ICC Tahkim Kuralları taslağı ilk hazırlandığında birden çok tarafı ilgilendiren veya birden fazla sözleşme içeren uyuşmazlıklar nispeten ICC Divanı'nın karşısına nadiren çıkmıştır. Taslağı hazırlayanlar o yıllarda bu tür davaları açıkça ele alan hükümleri dahil etmeye özel bir ihtiyaç olmadığını düşünmüşlerdir (yukarıda da ele aldığımız 1998 yılı ICC kuralları eski 4. madde 6. bent dışında).²⁴³ 1998 ICC Tahkim Kuralları uygulanırken ortaya çıkan sorunlar, 2012 ICC Kuralları ile giderilmeye çalışılmıştır. Klasik iki kutuplu tahkimin ötesine geçen yargılamalar artış gösterdiğinden ve Divan'ın iş yükünün giderek daha büyük bir bölümünü oluşturduğundan birleştirmenin sınırlarının genişletilmesi gerekmiştir²⁴⁴. Bu ihtiyaçla getirilen 2012 ICC Tahkim Kuralları ile birden çok tarafı ve birden çok sözleşmeyi içeren uyuşmazlıklar için tamamen yeni bir bölüm getirilmiş ve birleştirme daha ayrıntılı düzenlenmiştir. Yeni kurallar büyük ölçüde 1998 Kuralları uygulanırken Divan ve Sekreteryaya tarafından geliştirilen uygulamaları yansıtmaktadır.²⁴⁵

ICC Tahkim Kuralları'nda gerçekleşen 2017 değişiklikleri ile birleşmeye ilişkin kurallar önem, ayrıntı ve kapsam kazanmıştır²⁴⁶. 2017 yılında kabul edilen kurallar ile birleştirmenin yapılabileceği zaman aralığı genişletilmiştir. Buna göre, yargılamalarda görev belgesi düzenlense bile birleştirme yapılmasına imkân tanınmış ve birleştirmenin hangi durumlarda yapılabileceği ile ilgili kesin ve ayrıntılı açıklamalar eklenmiştir. Kurallara göre, tarafların talebi birleştirme için yeterli kılınmamıştır. Divan, talep üzerine karar verir konumdadır²⁴⁷. Bir veya daha fazla tarafın birleştirme talebinde bulunması

bulunamaz.” Tam metin için bkz. <https://iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2020/12/icc-2021-arbitration-rules-2014-mediation-rules-english-version.pdf> (E.T.: 30.01.2023)

²⁴⁰ Fouchard/Goldman, s. 662.

²⁴¹ Fouchard/Goldman, s. 662.

²⁴² Pair, s. 42.

²⁴³ Fry/Greenberg/Mazza, s.93.

²⁴⁴ Fry/Greenberg/Mazza, s.93.

²⁴⁵ Fouchard/Goldman, s. 662.

²⁴⁶ Pair/Frankenstein, s. 1066.

²⁴⁷ Pair, s. 42.

halinde, ICC Tahkim Kuralları'nın 10. maddesi uyarınca iki veya daha fazla davanın birleştirilip birleştirilmeyeceğine Divan tarafından karar verilecektir.²⁴⁸

2021 yılında 10. maddede yer alan birleştirme hükmünün b ve c bentlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. 2017 versiyonunda, tahkim davalarının birleştirilmesi için, ileri sürülen taleplerin birden fazla tahkim sözleşmesine dayanması durumunda, tarafların aynı olması ve uyuşmazlıkların aynı hukuki ilişkiden doğması gerekliliği vurgulanmıştır. 2021 ICC Tahkim Kuralları'nda bu hüküm, taleplerin aynı tahkim sözleşmesine veya sözleşmelerine dayanıp dayanmamasına bakılmaksızın genişletilmiştir. Yani, talepler farklı tahkim sözleşmelerine dayansa bile tarafların aynı olması, uyuşmazlıkların aynı hukuki ilişkiden doğması ve Divan'ın bu sözleşmeleri birbiriyle uyumlu bulması durumunda tahkim davaları birleştirilebilecektir.²⁴⁹ Söz konusu değişiklik ile Divan, tahkim sözleşmelerinin birbirleriyle uyumlu olduğunu tespit ederse farklı sözleşmelere dayanan taleplerin dahi birleştirilmesine olanak tanımaktadır.

Birleştirme için ICC Tahkim Kuralları'nın 10. maddesi (c) bendi, yargılamaların aynı taraflar arasında yapılmasını, uyuşmazlıkların aynı hukuki ilişki ile bağlantılı olmasını ve tahkim sözleşmelerinin uyumlu olmasını şart koşturmaktadır.²⁵⁰ Tahkim yerinin farklı olduğu iki yargılamanın, her iki yargılamanın da temelindeki tahkim anlaşmalarında ICC tahkimi seçilse bile birleşmesi mümkün değildir.²⁵¹ *Hanotiau*, ICC'nin konuya

²⁴⁸ **Fry/Greenberg/Mazza**, s.19; **2021 ICC Tahkim Kuralları madde 10**: “*The Court may, at the request of a party, consolidate two or more arbitrations pending under the Rules into a single arbitration, where: the parties have agreed to consolidation; or all of the claims in the arbitrations are made under the same arbitration agreement or agreements; or the claims in the arbitrations are not made under the same arbitration agreement or agreements, but the arbitrations are between the same parties, the disputes in the arbitrations arise in connection with the same legal relationship, and the Court finds the arbitration agreements to be compatible. In deciding whether to consolidate, the Court may take into account any circumstances it considers to be relevant, including whether one or more arbitrators have been confirmed or appointed in more than one of the arbitrations and, if so, whether the same or different persons have been confirmed or appointed. When arbitrations are consolidated, they shall be consolidated into the arbitration that commenced first, unless otherwise agreed by all parties.*”

²⁴⁹ **ICC Tahkim Kuralları, International Chamber of Commerce, 2021**. Tam metin için bkz. <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> (E.T.:12.04.2023)

²⁵⁰ **Fry/Greenberg/Mazza**, s.83.

²⁵¹ **Pair**, s.51.

yaklaşımına benzer şekilde, farklı tahkim yerlerinin mevcudiyetinin birleştirme iradesinin mevcut olmadığı anlamına geldiğini ifade etmektedir²⁵².

ICC tahkim kurallarına göre davaların birleştirilmesi için tarafların yargılama sırasında herhangi bir zamanda birleştirme talebinde bulunması yeterlidir, yani zamansal bir kısıt mevcut değildir²⁵³. ICC Tahkim Kurallarına göre birleştirmeye karar verilmesi, yargılama sürerken herhangi bir zamanda mümkündür. Birleştirmeye dair karar ICC Divanı'na aittir ve Divan'ın kararı kesindir²⁵⁴.

ICC Tahkim Kuralları'na göre birleştirme genel hatları ile düzenlenmiştir ancak birleşme sonucu oluşmuş olan yargılama için hakem seçimi düzenlenmemiştir. Bu nedenle hakem seçim usulünün tespiti için uygulamadan yardım alınması gerekmektedir. Uygulamada kısaca "Dutco" olarak bilinen Fransız Yargıtayı (*Cour de Cassation*)'nın 1992 yılında aldığı *Siemens AG and BKMI Industrienlagen GmbH v. Dutco Construction Co.* kararı ile konuya açıklık getirilmiştir²⁵⁵. ICC Divanı tarafından birden fazla davacı veya davalı, 1988 ICC Tahkim Kuralları'nın 2.4. maddesi kapsamında tek bir "taraf" olarak kabul edilmiştir.²⁵⁶ Buna göre, davacı bir hakemi aday gösterdiğinde, ICC, davalı taraflardan ortaklaşa bir hakem atamalarını talep eder, bunu yapamazlarsa ICC tarafından taraflar adına tek hakem atanmaktadır²⁵⁷. *Dutco* davası, bir davacı ve iki davalıyı içermekte olduğundan ICC Tahkim Kuralları'na göre hakem seçimi için eşitliğin sağlanması

²⁵² Hanotiau, "Complex Arbitration", s. 376; Hanotiau, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 338.

²⁵³ Fry, Jason/Greenberg, Simon/Mazza, Francesca: The Secretariat's Guide to ICC Arbitration, International Chamber of Commerce (ICC), Paris, 2012, s. 7; Hanotiau, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 339. ICC Tahkim Kuralları, International Chamber of Commerce, 2021. Tam metin için bkz. <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> (E.T.: 12.04.2023)

²⁵⁴ Kazutake, s. 196-197; Hanotiau, "Multi-party, Multi-contract, Multi-issue", s. 339.

²⁵⁵ *Cour de Cassation République Française; Chambre civile, Chambre civile 1, Siemens AG and BKMI Industrienlagen GmbH v. Dutco Construction Co.*; 7 Ocak 1992. No 89-18.708 89-18.726. <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007028100/> (E.T.: 12.08.2023) Choi, Dongdoo: "Joinder in International Commercial Arbitration" Arbitration International, vol. 35, no. 1, 2019, s. 38; Cole/Ortolani, s. 164; Pair/Frankenstein, s. 1079; Leboulanger, s. 67; Hanotiau, "Complex Arbitration", s. 385; Kazutake, s. 213; Poudret, Jean-François/Besson, Sébastien: Comparative Law Of International Arbitration, Sweet & Maxwell, 2007, s. 198.

²⁵⁶ Schwartz, Eric A: "Multi-Party Arbitration and the ICC" Journal of International Arbitration, vol. 10, no. 3, 1993, s. 9.

²⁵⁷ 1988 ICC Tahkim Kuralları madde 2.4. <https://www.international-arbitration-attorney.com/wp-content/uploads/2018/09/1988-ICC-Rules-of-Arbitration-English.pdf> (E.T.:10.12.2023)

gerekmiştir. 1992 yılında yürürlükte olan ICC kuralları altında üç üyeli bir hakem heyeti oluştururken, iki davalı ortak bir hakem adayı göstermek zorunda kalmıştır. Her iki davalı da ayrı ayrı bir hakemi atamaya hak kazandıklarını iddia ederek, aday gösterme sürecine itiraz etme hakkını saklı tutmuştur. Fransız Yargıtayı (*Cour de Cassation*) tarafından hakem atama konusunda eşitlik ilkesinin davalılara karşı ihlal edildiği gerekçesiyle karar iptal edilmiştir. Davalıların 1988 ICC Kuralları altında tahkime razı olmalarının, bir hakemin aday gösterilme hakkından feragat olarak yorumlanması gerektiği yönündeki karşı görüşle birlikte, Fransız Yargıtayı tarafından bu haktan ancak uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra feragat edilebileceğine hükmedilmiştir.²⁵⁸ *Dutco* kararı, ICC'yi hakem heyetinin kuruluşu ile ilgili olası sorunlar konusunda yaklaşımını yeniden gözden geçirmeye zorlamıştır.²⁵⁹ *Dutco* kararı, *a priori* yalnızca birden fazla tarafı içeren tek bir sözleşme durumunda geçerli gibi gözüксе de, bağlantılı birden fazla sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili olarak da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu uyuşmazlıklar ister tek bir hakem heyetine ister daha sonra birleştirilen iki ayrı hakem heyetine sunulmuş olsunlar, *Dutco* kararının ilkeleri bu durumlarda da dikkate alınmalıdır.²⁶⁰

²⁵⁸ **Choi, Dongdoo:** "Joinder in International Commercial Arbitration" *Arbitration International*, vol. 35, no. 1, 2019, s. 38.

²⁵⁹ **Kazutake**, s. 196; **Schwartz**, s. 14.

²⁶⁰ **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 369; **Platte**, s. 79; **Eminli**, s. 30.

1.6.2. Swiss Arbitration Association (İsviçre Tahkim Merkezi)

İsviçre Tahkim Merkezi, kısaca ASA, yüz yılı aşkın süredir faaliyet göstermektedir. İsviçre Tahkim Kuralları, yaygın ismi ile “*Swiss Rules*”, birleştirmeye ilişkin düzenlemeleri, tıpkı ICC’nin yaptığı gibi, diğer kurumlardan çok daha önce bünyesine katmıştır. 2021 yılında yapılan son değişiklik ile kurumun birleştirmede irade ve birleştirmenin kapsamı gibi konulara bakış açısı gözle görünür biçimde değişmiştir.

Swiss Rules altında yargılamaları birleştirmek için gereken şartlar, diğer kurumların kurallarına kıyasla oldukça azdır²⁶¹. İsviçre Tahkim Merkezi Divanı, iki dava arasındaki bağlantıları ve mevcut yargılamaların ilerleme durumunu da dikkate alarak davaları birleştirirken tüm koşulları göz önünde bulundurur.

İsviçre Tahkim Merkezi Divanı tarafından davaların birleştirilmesi, 2006 *Swiss Rules*’a göre Divan’ın takdirine bağlı kılınmıştır. Bu, tarafların birleştirme talep etme hakkına sahip olmadığı anlamına da gelmektedir²⁶². 2006 *Swiss Rules*’a göre Divan, Özel Komite ile danışarak birleştirme kararı almaya yetkili kılınmıştır. Hem 2006 hem de 2012 *Swiss Rules*’a göre tarafların aynı olması bir şart olarak belirlenmemiştir²⁶³. *Hanotiau*, 2012 *Swiss Rules*’un kabul edildiği yıl için birleştirmeye ilişkin en esnek kurallara sahip olduğunu söylemiştir²⁶⁴. 2012 tarihli *Swiss Rules* ile taraflara birleştirme talep etme hakkı tanınmıştır ancak talep prosedürü belirlenmemiştir. 2012 *Swiss Rules*, 2006 *Swiss Rules*’a benzer şekilde yargılamaların birleştirilmesi için tarafların bu yönde rıza göstermelerini

²⁶¹ *Pair*, s. 60.

²⁶² *Kaufmann-Kohler*, s. 94; *Eski İsviçre Tahkim Merkezi Kuralları 2006-* madde 4 (1) “*Where a Notice of Arbitration is submitted between parties already involved in other arbitral proceedings pending under these Rules, the Chambers may decide, after consulting with the parties to all proceedings and the Special Committee, that the new case shall be referred to the arbitral tribunal already constituted for the existing proceedings. The Chambers may proceed likewise where a Notice of Arbitration is submitted between parties that are not identical to the parties in the existing arbitral proceedings. When rendering their decision, the Chambers shall take into account all circumstances, including the links between the two cases and the progress already made in the existing proceedings. Where the Chambers decide to refer the new case to the existing arbitral tribunal, the parties to the new case shall be deemed to have waived their right to designate an arbitrator*” Tam metin için bkz. https://www.trans-lex.org/750800/_/swiss-rules-of-international-arbitration-2006/ (E.T.:30.01.2023); *Pair*, s. 42.

²⁶³ *Hanotiau*, “Multi-party, Multi-contract, Multi-issue”, s. 344.

²⁶⁴ *Hanotiau*, “Multi-party, Multi-contract, Multi-issue”, s. 344.

şart koşmamaktadır²⁶⁵. Kurallara göre kurum, birleştirmeye dair kendisini yetkili görmektedir²⁶⁶. Bunun temel sebebi, tahkim anlaşmasında taraflarca İsviçre Tahkim Kuralları'nın seçilmesinin kurum tarafından tarafların peşinen yargılamaların birleşmesine rıza göstermesi olarak yorumlanmasıdır²⁶⁷.

2021 *Swiss Rules*'ta da 2012 tarihli *Swiss Rules*'a benzer şekilde, tarafların birleştirmeyi talep etmesine dair usul belirlenmemiştir. Bununla beraber *Swiss Rules* için 2023'te yayımlanan *Practice Note*'a²⁶⁸ göre, birleştirme talebi ya İsviçre Tahkim Merkezi Sekreteryası'na ayrı bir başvuru yoluyla ya da birleştirilecek yargılamalardan birinde sunulmalıdır.²⁶⁹ Bir veya daha fazla tahkim yargılaması devam ederken ve yeni bir tahkim yargılaması başlatılırken veya birden fazla tahkim aynı anda başlatılırken birleştirme talep edilebilecektir. Birleştirme talebinin, birleştirmeyi destekleyen nedenleri içermesi gerekmektedir.²⁷⁰ Sekreteryaya, talepten etkilenen tahkim yargılamalarındaki tüm taraflardan ve yargılamalardaki herhangi bir hakemden talebe ilişkin yazılı görüşlerini talep etmektedir. Birleştirme talebine ilişkin tüm görüşler Sekreteryaya sunulduktan sonra Sekreteryaya bu görüşleri birleştirme kararını alması için ASA Özel Komitesi'ne sunmaktadır. ASA Divanı (Özel Komitesi aracılığıyla) birleştirme kararını verirken tüm

²⁶⁵ 2021 İsviçre Tahkim Kuralları madde 7. <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2022/07/Swiss-Rules-2021-EN.pdf> (E.T.:29.01.2023); Hanotiau, “Multi-party, Multi-contract, Multi-issue”, s. 344; Kaufmann-Kohler, s. 94.

²⁶⁶ Eski İsviçre Tahkim Merkezi Kuralları 2012- madde 4 (1): “Where a Notice of Arbitration is submitted between parties already involved in other arbitral proceedings pending under these Rules, the Court may decide, after consulting with the parties and any confirmed arbitrator in all proceedings, that the new case shall be consolidated with the pending arbitral proceedings. The Court may proceed in the same way where a Notice of Arbitration is submitted between parties that are not identical to the parties in the pending arbitral proceedings. When rendering its decision, the Court shall take into account all relevant circumstances, including the links between the cases and the progress already made in the pending arbitral proceedings. Where the Court decides to consolidate the new case with the pending arbitral proceedings, the parties to all proceedings shall be deemed to have waived their right to designate an arbitrator, and the Court may revoke the appointment and confirmation of arbitrators and apply the provisions of Section II (Composition of the Arbitral Tribunal).” https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2021/05/SwissRules2012_English_2019-1.pdf (E.T.: 07.12.2023)

²⁶⁷ Kaufmann-Kohler, s. 94.

²⁶⁸ Swiss Rules of International Arbitration Practice Note, March 2023. Tam metin için bkz: <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2023/03/Swiss-Rules-of-International-Arbitration-Practice-Note-27.03.2023.pdf> (E.T.:03.12.2023)

²⁶⁹ Swiss Rules of International Arbitration Practice Note, March 2023, s. 13. Tam metin için bkz: <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2023/03/Swiss-Rules-of-International-Arbitration-Practice-Note-27.03.2023.pdf> (E.T.:03.12.2023)

²⁷⁰ Swiss Rules of International Arbitration Practice Note, March 2023, s. 13. Tam metin için bkz: <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2023/03/Swiss-Rules-of-International-Arbitration-Practice-Note-27.03.2023.pdf> (E.T.:03.12.2023)

koşulları, talepler arasındaki bağlantıları ve yargılamalardaki ilerlemeyi dikkate almaktadır²⁷¹.

2021 yılında yapılan değişiklik ile birleştirmeyi düzenleyen madde değişmiş ve tarafların birleştirme talep etmesi resmen tanınmıştır.²⁷² Yine de son karar Divan’a bağlı kılınmıştır²⁷³. 2021 *Swiss Rules*’ta önceki yıllardan farklı olarak birleştirme ayrı bir madde olarak düzenlenmiş ve *joinder* prosedüründen ayrılmıştır. *Swiss Rules*’a göre birleştirme için gerekli şartlar detaylandırılmamıştır. Yargılamalar arası bağlantının varlığı için herhangi bir kriter getirilmemiştir. Divan, yargılamaların içeriğine ve taraflara bakarak birleştirme için şartları kendisi tayin edecek ve birleştirmeye karar verecektir²⁷⁴.

2021 *Swiss Rules*’a göre hakem heyetlerinin yargılamaları birleştirmeye yetkisi bulunmamaktadır²⁷⁵. Divanın birleştirmeye karar vermesi durumunda tüm taraflar hakem atama hakkından feragat etmiş sayılacaktır. Bu, hakem sayıları farklı olan yargılamaların da birleşebileceği anlamına gelmektedir.²⁷⁶

İsviçre Tahkim Merkezi Kuralları yargılamaların birleşmesi için birleşme konusu her yargılamanın aynı tahkim kurumunun kurallarına göre yürütülüyor olmasını şart

²⁷¹ *Pair*, s. 72.

²⁷² *İsviçre Tahkim Kuralları* madde 7. Tam orijinal metin için bkz. <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2022/07/Swiss-Rules-2021-EN.pdf> (E.T.:29.01.2023)

²⁷³ 2021 yılında son haline bürünen *İsviçre Tahkim Kuralları* madde 7 şu şekildedir: “1. Bir tarafın talebi üzerine ve tüm taraflarla ve onaylanmış herhangi bir hakemle görüşükten sonra Divan, derdest tahkim yargılamalarını birleştirebilir. 2. Divan, birleştirme kararını verirken iddialar ile ilgili işlemlerde kaydedilen ilerleme ve edimler arasındaki bağlantılar da dahil olmak üzere ilgili tüm koşulları dikkate alacaktır. 3. Divan, bir veya daha fazla hakemin Divanca onaylandığı yargılamaları birleştirmeye karar verdiğinde ve yargılamalarda tarafların birleştirilmiş yargılamalarda hakem heyetinin oluşturulması konusunda bir mutabakata varmaması halinde, Divan hakemlerin onaylanmasını veya atanmasını isteyebilir ve Bölüm II’nin (Hakem Heyetinin Oluşumu) hükümlerini de uygulayabilir. Tüm yargılamaların tarafları, bu durumda hakem tayin etme haklarından feragat etmiş sayılırlar. Tüm taraflar aynı fikirde olmadıkça veya Divan aksini kararlaştırmadıkça, yargılama ilk olarak başlatılan tahkime birleştirilecektir.”

²⁷⁴ *Pair*, s. 60; *Swiss Rules of International Arbitration Practice Note, March 2023*, s. 13. Tam metin için bkz: <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2023/03/Swiss-Rules-of-International-Arbitration-Practice-Note-27.03.2023.pdf> (E.T.:03.12.2023)

²⁷⁵ *İsviçre Tahkim Kuralları* madde 7. Tam orijinal metin için bkz. <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2022/07/Swiss-Rules-2021-EN.pdf> (29.01.2023)

²⁷⁶ *Wehrli, Daniel/Stacher, Marco*: “Arbitration Under the Swiss Rules”, *International Commercial Arbitration - Different Forms And Their Features*, Cambridge University Press, 2013, s. 365.

koşmaktadır.²⁷⁷ Olağan usullere sahip tahkimin ve hızlandırılmış usullerle görülen tahkimin birleştirilip birleştirilemeyeceğine ilişkin herhangi bir kural bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bunun yasak olduğunu gösteren bir hüküm de bulunmadığından hızlandırılmış prosedürlere tabi tahkim ile olağan tahkimin kesinlikle birleşemeyeceği söylenemeyecektir.²⁷⁸

İki farklı tahkim yerinin seçildiği İsviçre Tahkim Merkezi Kuralları'na göre çözümlenecek iki tahkim yargılamasının birleşip birleşmeyeceği meselesi ise tartışmalıdır.²⁷⁹ *Gilliéron / Pittet*, tahkim yerinin farklı İsviçre şehirleri olduğu tahkim yargılamalarının birleştirilmesinin mümkün olması gerektiği görüşündedir. Yazarlara göre, Divan, sözleşmelerin dili aynı olduğunda iki tahkim yargılamasını birleştirebilir. *Gilliéron / Pittet*, kuralların bu şekilde birleştirme yapılmasını engellemeyeceğini söyleseler de uygulamada, İsviçre Tahkim Merkezi Kuralları kapsamındaki tahkim yerlerinin Cenevre ve Zürih olduğu yargılamalarda, İsviçre Tahkim Merkezi Divanı, yargılamaların birleştirilmesini reddetmiştir.²⁸⁰ Uygulamada, 2010 yılına kadar *Swiss Rules*'a göre yargılamaların birleştirmesinin söz konusu olduğu toplamda yirmi yargılamanın sadece dört tanesinde birleştirmeye karar verilmiştir.²⁸¹

²⁷⁷ **Pair**, s. 42.

²⁷⁸ **Pair**, s. 43.

²⁷⁹ **Wehrli/Stacher**, s. 366 dn. 87.

²⁸⁰ **Pair**, s. 52. Ayrıca bkz. dn. 172. Benzer bir görüş için bkz. **Ashford**, s. 399.

²⁸¹ **Pair**, s. 60.

1.6.3. LCIA

The London Court of International Arbitration yani Londra Milletlerarası Tahkim Divanı (kısaca LCIA), 2014 yılı değişikliği itibarıyla tahkim yargılamalarının birleştirilmesine ilişkin hükümleri tahkim kuralları arasına eklemiştir. 2014 değişikliğinden önce yargılamaların birleştirilmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmuyordu²⁸². 2014 LCIA Tahkim Kuralları'nda yargılamaların birleştirilmesi, aynı tarafları içeren iki ya da daha çok yargılamanın birleştirilmesi ile sınırlı tutulmuştur. 2014 LCIA Tahkim Kuralları'na göre tarafların birleştirme yönünde rızası bulunmadığı sürece, birden çok tarafı içeren iki veya daha fazla davanın birleştirilmesi mümkün değildir²⁸³. Şu anda yürürlükte olan 2020 LCIA Tahkim Kuralları'na göre birden çok tahkim sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlıkların birleştirilebileceği hükme bağlanmıştır.²⁸⁴

2014 değişikliğine göre birleştirme 22. madde altında düzenlenmiştir. 2014 LCIA Tahkim Kuralları'nın 22.1(ix) ve (x) maddeleri, iki durumda tahkim yargılamalarının hakem heyeti tarafından birleştirilmesine izin vermiştir.²⁸⁵ Birinci durum, madde 22.1(ix) uyarınca tarafların yazılı olarak birleştirme konusunda anlaşması ve LCIA Divanı'nın onayıdır. İkinci durum ise madde 22.1(x) uyarınca aynı taraflar arasında aynı tahkim anlaşması veya uyumlu tahkim anlaşmaları kapsamında birden fazla tahkim yargılaması başlatılmış ve diğer tahkim yargılaması ya da yargılamaları için hakem heyeti oluşturulmamış ise veya halihazırda süren yargılamalarda aynı hakemler görev yapmakta ise birleştirmenin gerçekleştirilebileceğidir.²⁸⁶ LCIA Tahkim Kuralları eski madde 22.6, henüz bir hakem heyeti kurulmamışsa LCIA Divanı'na davaları birleştirmek için benzer bir yetki vermiştir. Madde 22.1(x), birleştirme işlemini aynı tarafları içeren iki veya daha

²⁸² Born, s. 2601.

²⁸³ **LCIA Tahkim Kuralları**; London Court of International Arbitration, 2014 (Mülga). Tam metin için bkz. https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2014.aspx (E.T.: 31.01.2023)

²⁸⁴ **LCIA Tahkim Kuralları**; London Court of International Arbitration, 2020. Tam metin için bkz. https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2020.aspx#Article%2022A (E.T.:30.01.2023)

²⁸⁵ **LCIA Tahkim Kuralları**; London Court of International Arbitration, 2014(Mülga). Tam Metin için bkz. https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2014.aspx (E.T.: 31.01.2023)

²⁸⁶ **Smith, Gordon**: "Comparative Analysis of Joinder and Consolidation Provisions Under Leading Arbitral Rules", 35, Journal of International Arbitration, Issue 2, 2018, s. 181.

fazla davayla sınırlamıştır ve tarafların mutabakatı olmadığı sürece iki veya daha fazla davanın birleştirilmesine izin vermemiştir.²⁸⁷

LCIA Divanı'nın ve hakem heyetinin davaların birleştirilmesi veya eşzamanlı yürütülmesine ilişkin yetkileri, 2020 değişikliği ile madde 22A'ya taşınmıştır. Bu madde, uyuşmazlıkların uyumlu tahkim anlaşmaları kapsamında ortaya çıkması ve aynı veya bir dizi işlemle ilgili olduğu durumlarda, yargılamaların birleştirilmesini ya da yargılamaların eşzamanlı yürütülebileceğini düzenlemektedir. Bu kurallar ile birleşmenin mümkün olduğu durumların kapsamı oldukça genişlemiştir.²⁸⁸

Kabul edilen kurallarda, taraflardan birinin başvurusu ile hakem heyeti etkilenen tüm taraflara masraflar ve diğer hususlarla ilgili olarak görüşlerini belirtmeleri için makul bir fırsat verdikten sonra ve LCIA Divanı'nın onayını alarak aşağıdaki olasılıklara karar verebilecektir:

- (i) LCIA Kuralları'na tabi olan tahkim yargılamalarının tüm taraflarının yazılı olarak kabul etmesi durumunda tek bir tahkim yargılaması olacak şekilde birleştirilmesine,
- (ii) henüz hakem heyeti kurulmamış olması kaydıyla, (ya da hakem heyeti oluşturulmuşsa aynı hakemlerin yargılamayı gerçekleştirmesi yoluyla) bir tahkim yargılamasının LCIA Kuralları'na tabi olan ve aynı tahkim anlaşması ya da birden çok uyumlu tahkim anlaşması kapsamında başlatılan ya aynı ihtilaflı taraflar arasında ya da aynı işlemde veya ilgili işlemler serisinden kaynaklanan bir veya daha fazla başka tahkim ile birleştirilmesine, LCIA Kuralları'na tabi olan ve aynı tahkim sözleşmesi veya herhangi bir uyumlu tahkim sözleşmesi/sözleşmeleri kapsamında başlatılan ve ya aynı ihtilaflı taraflar arasında ya da aynı işlemde veya ilgili işlemler dizisinden

²⁸⁷ Smith, s. 181.

²⁸⁸ Smith, s. 180.

kaynaklanan iki veya daha fazla tahkim, her tahkim için aynı hakem heyetinin oluşturulduğu durumlarda eşzamanlı olarak yürütülecektir.²⁸⁹

Görüldüğü gibi, özellikle ikinci bendin etkisi ile birleştirme olasılıkları artmış ve aynı hakemlerin farklı yargılamalara aynı anda bakması yoluyla da birleştirme benzeri bir usulün gerçekleşmesi öngörülmüştür.²⁹⁰

22.8. maddede ise az önce anılan 22.7.'nin genelliğine halel getirmeksizin, LCIA Divanı'nın yetkileri genişletilmiştir. Bu yeni düzenleme, eski 22. maddenin lafzına benzer bir şekilde kaleme alınmıştır. Divan, buna göre birleştirilecek tahkim yargılamalarını tüm tarafların yazılı olarak kabul etmesi durumunda, LCIA Kuralları'na tabi olarak tek bir yargılamada birleştirmeye yetkili kılınmıştır²⁹¹. Ayrıca taraflara görüşlerini belirtmeleri için makul bir fırsat verdikten sonra aynı tahkim sözleşmesi veya uyumlu tahkim sözleşmesi ya da sözleşmeleri kapsamında ve aynı ihtilaflı taraflar arasında başlayan iki veya daha fazla tahkim veya aynı işlemde veya bağlantılı işlemler dizisinden kaynaklanan tahkim davası, LCIA Divanı tarafından birleştirilecek davalardan herhangi biri için henüz bir hakem heyeti oluşturulmamış olması koşuluyla, tek bir tahkim yargılaması olarak birleştirilecektir. Bağlantılı işlemlerin de genel düzenlemeye girmesiyle LCIA kapsamında birleştirme işleminin oldukça kolaylaşmış olduğunu söylemek mümkündür.²⁹² Daha önceki LCIA birleştirme düzenlemeleri, diğer kurumların yargılamaların birleştirilmesine dair kurallarına kıyasla çok daha katıdır²⁹³.

²⁸⁹ **LCIA Tahkim Kuralları**, London Court of International Arbitration, 2020. Tam metin için bkz. https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2020.aspx#Article%2022A (E.T.:30.01.2023)

²⁹⁰ **Born**, "Forum Selection Agreements", s. 1685.

²⁹¹ **Born**, "Forum Selection Agreements", s. 1698.

²⁹² **LCIA Tahkim Kuralları**, London Court of International Arbitration, 2020. Tam metin için bkz. https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2020.aspx#Article%2022A (E.T.:30.01.2023)

²⁹³ **Smith**, s. 195.

LCIA tahkim kuralları kapsamındaki yargılamaların birleştirilmesine ilişkin 2017 yılında *England and Wales High Court* (Londra Ticaret Mahkemesi)'un aldığı karar²⁹⁴ dikkat çekicidir. Londra Ticaret Mahkemesi, davacının iki ayrı sözleşmeden kaynaklanan tahkim talebini usulsüz bulmuştur ve konu hakkında verilen LCIA tahkim kararını iptal etmiştir. İlgili uyuşmazlıkta, birbiriyle yakından ilişkili ihtilaflar bulunmasına ve sözleşmelerin her ikisinin de aynı LCIA tahkim kaydını içermesine karşın, Londra Ticaret Mahkemesi, birden çok anlaşma için tek bir tahkim yargılamasının LCIA tahkim kuralları kapsamında mümkün olmadığına karar vermiş ve söz konusu kararı bozmuştur.²⁹⁵ Kararın gerekçesinde, 2014 LCIA Tahkim Kuralları'nın birleştirmeye ilişkin maddesinin “çoğul” anlaşmaları kapsayan bir ifadeye sahip olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca 22.1(ix) maddesine göre, bir hakem heyetinin yargılamayı başka bir yargılama ile birleştirme yetkisine sahip olduğuna ancak bunun sadece tüm tarafların kabul etmesi durumunda mümkün olacağına hükmedilmiştir²⁹⁶.

²⁹⁴ *A v B [2017] EWHC 3417. (21 December 2017), England and Wales High Court (Commercial Court)* <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2020/09/A-v-B-2017-EWHC-3417-Comm-21-December-2017.pdf> (E.T.:12.12.2023)

²⁹⁵ *A v B [2017] EWHC 3417. (21 December 2017), England and Wales High Court (Commercial Court)* <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2020/09/A-v-B-2017-EWHC-3417-Comm-21-December-2017.pdf> (E.T.:12.12.2023); **Hanotiau**, “Multi-party, Multi-contract, Multi-issue”, s. 306.

²⁹⁶ **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 303.

1.6.4. SIAC

Singapur Uluslararası Tahkim Merkezi, tahkim kurallarına 1 Ağustos 2016'da birleştirme ve davaya dahil etme için pek çok hüküm getirmiştir. Söz konusu kurallar, kabul edildiği zamana göre oldukça yenilikçi bir yaklaşımı benimsemiştir. 2016 SIAC Tahkim Kuralları'na göre birleştirmeye dair hükümler madde 8'de yer almaktadır; ancak bu madde, 6. madde ile uygulanmalıdır. Çok taraflı ve çok sözleşmeli tahkim yargılamalarını düzenleyen 6. madde, birleştirmeye ilişkin düzenlemeler de içermektedir.²⁹⁷ Madde 6, henüz yargılamalar başlamadan tahkim talebi ya da talepleri sunulurken iki ya da dava fazla yargılamanın birlikte görülmesini düzenlerken madde 8, yargılamalar başladıktan sonra davaların birleştirilmesini düzenlemektedir²⁹⁸.

Birleştirmeyi düzenleyen madde 8'e göre yargılamaların birleştirilebilmesi için tarafların birleştirmeyi kabul etmesi, tüm iddiaların aynı tahkim anlaşması altında yapılması, eğer farklı tahkim anlaşmaları söz konusu ise tahkim anlaşmalarının uyumlu olması ve uyuşmazlıkların aynı hukuki ilişkiden, ana sözleşme ve yan sözleşmelerden veya aynı işlem ya da işlem serisinden kaynaklanması gerekmektedir.²⁹⁹ SIAC, diğer kurumlardan önce birleştirme için tarafların aynı olmasını şart koşmayarak bu alanda bir ilki gerçekleştirmiştir³⁰⁰.

SIAC Divanı, tüm tarafların görüşlerini dikkate alarak ve durumun koşullarını göz önünde bulundurarak birleştirmeyi uygun bulursa birleştirmeye karar verecektir³⁰¹. Birleştirme gerçekleşirse taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça ve Divan aksi bir karar vermedikçe yargılamalar ilk başlatılan tahkimle birleştirilir³⁰². Eğer hakemlerin atanması

²⁹⁷ **Smith**, s. 182; **Born**, "Forum Selection Agreements", s. 1611.

²⁹⁸ **SIAC Tahkim Kuralları**, Singapore International Arbitration Centre, 2016. Tam metin için bkz. https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2022/06/SIAC-Rules-2016-English_28-Feb-2017.pdf (E.T: 30.11.2023)

²⁹⁹ **SIAC Tahkim Kuralları, madde 8**. Singapore International Arbitration Centre, 2016. https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2022/06/SIAC-Rules-2016-English_28-Feb-2017.pdf (E.T: 30.11.2023)

³⁰⁰ **Prasad**, s. 37.

³⁰¹ **Prasad, Kirtan**: "Joinder and Consolidation in Institutional Arbitration over the Last 10 Years: Evolution or Revolution?", NLS Business Law Review, vol. 2021, no. 2, 2021, s. 35.

³⁰² **SIAC Tahkim Kuralları, madde 8**. Singapore International Arbitration Centre, 2016. https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2022/06/SIAC-Rules-2016-English_28-Feb-2017.pdf (E.T: 30.11.2023)

sonrasında birleştirme talep edilirse birleştirme talebi hakem heyetine yapılacaktır. Hakem heyeti, birleştirme başvurusunu kabul edip etmeme kararı alırken, tüm tarafların görüşlerini dikkate alır ve durumun koşullarını göz önünde bulundurur.³⁰³

SIAC Tahkim Kuralları, tarafların birden çok kez birleştirme talep etmesine izin vermektedir. Buna açık şekilde izin veren tek kurumdur.³⁰⁴ Diğer tüm tahkim kuralları günümüzde tek bir başvurunun tek bir kuruma yapılmasını şart koşturmaktadır. 2012 İsviçre Tahkim Merkezi Tahkim Kuralları madde 4'te tek bir tarafın başvuru yapması açıkça kurallarda yer almadığından bu kuralların istisnai olarak zımnen iki başvuruya izin verebileceğini şerh düşmek gerekmektedir³⁰⁵. Bununla beraber yukarıda da ele aldığımız İsviçre Tahkim Merkezi Tahkim Kurallarının “*tek bir tarafın ya da tarafların anlaşarak*” birleştirme talebinde bulunabileceğinden bahsedildiğinden zımnen tek bir başvuruya izin verdiği görülmektedir³⁰⁶.

İki veya daha fazla tahkimin birleştirilmesini isteyen tarafın kurallara göre iki seçeneği vardır. İlk seçenek, kural 8.4 uyarınca kural 8.1'deki şartlar gereği SIAC Divanı'nın görevli memuruna yapılacak başvuru sonucunda, birleştirilmeye çalışılan yargılamalarda hakem kurullarından herhangi birinin oluşturulmasından önce SIAC Divanı birleştirmeye karar verebilecektir. İkinci seçenek ise hakem heyetlerinin oluşturulmasını beklemek ve kural 8.7 uyarınca birleştirme kararı için hakem heyetine başvurmaktır. Kural 8.7.'ye göre yapılan başvuru sonrası hakem heyeti, kural 8.9 uyarınca gerekli koşulların varlığı halinde birleştirmeye karar verebilecektir³⁰⁷. Bununla birlikte, bir tarafın kural 8.1 uyarınca SIAC Divanı tarafından birleştirme talebinin reddedilmiş olması, söz konusu tarafın, kural 8.7 uyarınca hakem heyetine birleştirme başvurusunda bulunmasını

³⁰³ **SIAC Tahkim Kuralları, madde 8.7.** Singapore International Arbitration Centre, 2016. https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2022/06/SIAC-Rules-2016-English_28-Feb-2017.pdf (E.T.: 30.11.2023)

³⁰⁴ **Smith**, s. 181; **Prasad**, s. 36.

³⁰⁵ **Smith**, s.182.

³⁰⁶ Daha fazla bilgi için bkz. **2012 İsviçre Tahkim Kuralları (Swiss Rules)** Tam metin: <https://www.ccig.ch/FileDownload/Download/307> (E.T.:02.02.2023) Yeni kuralların (2021 Swiss Rules) orijinal metni için bkz. <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2022/07/Swiss-Rules-2021-EN.pdf> (E.T.:02.02.2023)

³⁰⁷ **Prasad**, s. 35.

engellemeyecektir.³⁰⁸ Bu durumda hem Divan'ın hem de hakem heyetinin birleştirme sağlamaya yetkili olmasının yanı sıra, Divan'ın birleştirmeyi reddetmesi tümüyle birleştirmenin imkansızlaşması anlamına da gelmeyecektir³⁰⁹. İlk seçeneğe göre, kural 8.1 uyarınca birleştirilmeye çalışılan yargılamalardaki hakem seçimi gerçekleşmeden önce, taraflardan biri, iki veya daha çok yargılamayı birleştirmek için SIAC Divanı görevli memuruna üç kriterden birinin karşılanması koşuluyla başvuruda bulunabilir.³¹⁰

Birleştirilmesi istenen yargılamaların herhangi birinde hakem ya da hakem heyeti atandıktan sonra kural 8.1 uyarınca yargılamaların birleştirilmesine dair başvuruda bulunulması mümkün değildir. Bu durumda birleştirme isteyen taraf ya da tarafların 8.7'deki prosedüre göre birleştirme talebini hakeme ya da hakem heyetine sunması gerekmektedir.³¹¹

İkinci birleştirme seçeneği olan kural 8.7'e göre, bir taraf, aşağıdaki üç kriterden birinin karşılanması koşuluyla, derdest olan iki veya daha fazla tahkim davasını tek bir tahkimde birleştirmek için hakemlere başvurabilir:

“a) Tarafların birleştirmeyi kabul etmesi halinde ya da

b) Tahkim yargılamalarındaki taleplerin hepsi aynı tahkim sözleşmesine dayanıyorsa ve yargılamaların her birinde aynı hakem heyeti oluşturulmuşsa veya diğer yargılamalarda hakem heyeti oluşturulmadıysa ya da

c) Tahkim anlaşmaları uyumlu ise yargılamaların her birinde aynı hakem heyetinin oluşturulmuş olması veya diğer tahkim(ler)de hakem heyetinin oluşturulmamış olması ve: (i) uyuşmazlıkların aynı hukuki ilişkiden/ilişkilerden kaynaklanması, (ii) uyuşmazlıkların bir asıl sözleşmeden ve onun yan sözleşmesinden/sözleşmelerinden kaynaklanması veya (iii) uyuşmazlıkların aynı işlemde veya işlem serilerinden kaynaklanması.”

³⁰⁸ Smith, s.182.

³⁰⁹ Smith, s. 184.

³¹⁰ SIAC Tahkim Kuralları, madde 8. Singapore International Arbitration Centre, 2016. https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2022/06/SIAC-Rules-2016-English_28-Feb-2017.pdf (E.T: 30.11.2023)

³¹¹ SIAC Tahkim Kuralları, madde 8. Singapore International Arbitration Centre, 2016. https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2022/06/SIAC-Rules-2016-English_28-Feb-2017.pdf (E.T: 30.11.2023)

Kural 8.9 uyarınca hakem ya da hakem heyeti tarafından tüm taraflara dinlenilmeleri için fırsat verildikten sonra davanın koşulları da göz önünde bulundurularak, birleştirme yapılıp yapılmayacağına karar verilecektir.

6. maddeye göre davaların birlikte görülmesine karar verecek yetkili merci SIAC Divanı'dır³¹². Birleştirme başvurusu kabul edildiğinde, SIAC Divanı, birleştirme kararından önce atanan hakemlerin atanmasını iptal edebilir. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, yeni hakemlerin atanmasına dair 9 ila 12. maddeler arasındaki prosedür uygulanır. Zaman çizelgeleri, SIAC Divanı'nın birleştirme kararını aldığı tarihten itibaren işleyecektir.³¹³

SIAC, Aralık 2017'de, farklı kurumların tahkim kurallarının seçildiği yargılamaların birleştirilebilmesi için bir kurumlar arası birleştirme protokolü önermiştir³¹⁴. Bu protokol, farklı tahkim kurumlarının seçildiği hallerde standartlaşma getirebilecek ve birleştirmeye izin verecek bağımsız nitelikte protokollerin kabul edilmesini önermektedir. Söz konusu protokol, alternatif olarak farklı kurum kurallarının seçildiği hallerde belli bir kurumun birleştirme kurallarının uygulanabileceğini de söylemektedir.³¹⁵

2023 yılında SIAC tarafından *Draft Rules*³¹⁶ kamuoyuna sunulmuştur. Bu kuralların hazırlanmasında *White & Case LLP* ve Queen Mary Üniversitesi tarafından yürütülen 2018 tarihli "*The Evolution of International Arbitration*" anketi³¹⁷ etkili olmuştur.³¹⁸ Söz konusu taslak metinde yargılamaların birleştirilmesi 16. Maddeye taşınmıştır. 2016 SIAC Tahkim Kuralları'nda birleştirmeye ilişkin hükümler korunmuş ve birleştirmenin

³¹² **SIAC Tahkim Kuralları**, Singapore International Arbitration Centre, 2016. Tam metin için bkz. https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2022/06/SIAC-Rules-2016-English_28-Feb-2017.pdf (E.T.: 31.01.2023)

³¹³ **Smith**, s. 183.

³¹⁴ **SIAC, Proposal on Cross-Institution Consolidation Protocol (19 Aralık 2017)** <https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2023/04/Press-Release-PROPOSAL-ON-CROSS-INSTITUTION-CONSOLIDATION-PROTOCOL.pdf> (E.T.:03.12.2023)

³¹⁵ **Prasad**, s. 37; **SIAC, Proposal on Cross-Institution Consolidation Protocol (19 Aralık 2017)** <https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2023/04/Press-Release-PROPOSAL-ON-CROSS-INSTITUTION-CONSOLIDATION-PROTOCOL.pdf> (E.T.:03.12.2023)

³¹⁶ **The Draft 7th Edition of the SIAC Rules, 2023**. Tam metin için bkz. <https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2023/08/Draft-7-Edition-of-the-SIAC-Rules-Consultation-Draft.pdf> (E.T.:03.12.2023)

³¹⁷ Söz konusu anketin içeriği için bkz. **2018 International Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration, Queen Mary University, 2018**. <https://arbitration.qmul.ac.uk/research/2018/>

³¹⁸ **SIAC Draft Rules Announce, 2023**. <https://siac.org.sg/siac-announces-public-consultation-on-the-draft-7th-edition-of-the-siac-arbitration-rules> (E.T.:03.12.2023)

kapsamı taslak metinde genişletilmiştir.³¹⁹ Taraflar, *Draft Rules*'un kabulü halinde SIAC kapsamında tahkim yargılamaları ile ortaya çıkan ya da bu tahkim yargılamalarıyla bağlantılı olan ortak bir hukuki sorun ortaya çıkarsa ve tahkim anlaşmaları birbirleriyle uyumlu ise birleştirme talebinde bulunabilecektir³²⁰. *Draft Rules* ayrıca SIAC tarafından yönetilen ancak farklı tahkim kuralları altında olan tahkim yargılamalarının (örneğin; SIAC Kuralları ve UNCITRAL Model Kanun) veya aynı tahkim kurallarının farklı yıllardaki düzenlemeleri altında yürütülen tahkim yargılamalarının (örneğin; 2016 ve 2007 SIAC Kuralları) birleştirilmesine izin vermektedir.³²¹ Bu; daha fazla sayıda vakada zaman ve maliyet tasarrufu sağlayacak şekilde birleştirmeyi mümkün kılacaktır.

³¹⁹ **Anchayil, Anjali/Kler, Aiman Singh:** “The 2023 SIAC Draft Rules: Raising the Bar for Efficiency”, Kluwer Arbitration Blog, Blog Yazısı, 26 Ekim 2023. <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/10/26/the-2023-siac-draft-rules-raising-the-bar-for-efficiency/> (E.T.: 01.12.2023)

³²⁰ **The Draft 7th Edition of the SIAC Rules, 2023**, Madde 16.1 ve 16.9. <https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2023/08/Draft-7-Edition-of-the-SIAC-Rules-Consultation-Draft.pdf> (E.T.:03.12.2023)

³²¹ **Anchayil, Anjali/Kler, Aiman Singh:** “The 2023 SIAC Draft Rules: Raising the Bar for Efficiency”, Kluwer Arbitration Blog, Blog Yazısı, 26 Ekim 2023. <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/10/26/the-2023-siac-draft-rules-raising-the-bar-for-efficiency/> (E.T.: 01.12.2023)

1.6.5. HKIAC

Hong Kong International Arbitration Centre (HKIAC), tahkim kurallarındaki 2013 değişikliğinden bu yana, yargılamaların birleştirilmesine dair düzenlemeleri bünyesinde bulundurmaktadır. Kurallardaki son değişiklik 2018 yılında meydana gelmiştir. 2018 değişikliği ile 2013 yılı HKIAC Tahkim Kuralları'nda yer alan yargılamaların birleştirilmesine ilişkin hükümlerin ana çerçevesi değiştirilmemiştir.

Madde 28.1, HKIAC'ın, üç durumdan birinin mevcut olması koşuluyla, bir tarafın talebi üzerine HKIAC Tahkim Kuralları kapsamında bekleyen iki veya daha fazla davayı birleştirmesine izin vermektedir. Bunlar, (1) tarafların birleştirme iradesinin olması, (2) tahkim yargılamalarındaki tüm taleplerin aynı tahkim sözleşmesi kapsamında yapılması veya (3) iddiaların birden fazla tahkim sözleşmesi kapsamında ileri sürüldüğü, yargılamaların her ikisinde veya tümünde ortak bir hukuk veya olgu sorununun ortaya çıktığı, talep edilen edimlerin aynı işlemle ilgili olduğu veya bu işlemde kaynaklandığı hallerde HKIAC'ın birden çok tahkim anlaşmasını “*uyumlu*” bulması olasılıklarıdır.³²²

HKIAC Tahkim Kuralları'na göre yargılamaların birleştirilmesi temelde üç farklı durumda ortaya çıkar: Tarafların tüm işlemlerde aynı olduğu durumlar; tarafların aynı olmadığı ancak sözleşmelerin örtüştüğü durumlar; tarafların aynı olmadığı ve sözleşmelerin de örtüşmediği durumlar³²³.

HKIAC Divanı'nın madde 28.1 kapsamında iki veya daha fazla tahkim davasını birleştirme yetkisi, tahkim yargılamalarındaki tarafların aynı olmadığı durumları da kapsamaktadır³²⁴. Divan tarafından yargılamaların birleştirilmesine karar verirken her

³²² HKIAC Tahkim Kuralları, *Hong Kong International Arbitration Centre*, 2018, <https://www.hkiac.org/arbitration/rules-practice-notes/administered-arbitration-rules/hkiac-administered-2018-1#28> (E.T.: 28.02.2023) 28. madde.

³²³ Connor, Vincent/Talib, Mohammed: "Joinder, Intervention and Consolidation under the HKIAC Administered Arbitration Rules 2013", *Asian Dispute Review*, vol. 16, no. 4, October 2014, s. 194.

³²⁴ Reyes, Anselmo: *The Practice Of International Commercial Arbitration: A Handbook For Hong Kong Arbitrators*, Taylor & Francis, 2017, s. 182; Born, “Forum Selection Agreements”, s. 1870; Connor/Talib, s. 195.

davanın koşulları dikkate alınır. Aynı hakemin ya da hakemlerin atanmış olması durumu Divan'ın alacağı bu kararı etkileyecek faktörlerden yalnızca biridir³²⁵.

Madde 28.6³²⁶ uyarınca HKIAC Divanı'nın iki veya daha fazla davayı birleştirmeye karar vermesi durumunda; tüm taraflar aksi fikirde olmadıkça ya da HKIAC Divanı, davanın koşullarını dikkate alarak aksini kararlaştırmadıkça yargılamalar ilk başlayan tahkim yargılamasında birleştirilecektir³²⁷. HKIAC Divanı, birleştirmeye karar verirken yargılamadaki ilerlemeye bakmamaktadır³²⁸. Madde 28.8'de ise birleştirilecek yargılamada görev yapacak hakemin ya da hakemlerin seçilmesine sınırlama getirmiştir. Buna göre HKIAC Divanı iki veya daha fazla davayı birleştirmeye karar verdiğinde, birleştirilmesine karar verilen yargılamaların tarafları hakem atama haklarından feragat etmiş sayılırlar³²⁹. Ayrıca HKIAC Divanı, seçilen hakemlerin atamasını iptal edebilir. HKIAC, birleştirilmiş yargılama için hakemleri atama yetkisine sahiptir³³⁰. Madde 29'a göre, birleşme konusu olabilecek nitelikte farklı sözleşmelere dayanan uyuşmazlıklar, aynı anda tek tahkim yargılaması olarak da görülebilecektir.³³¹

Uygulamada HKIAC Tahkim Kuralları, bağlantılı sözleşmelerin mevcudiyeti halinde yargılamaların birlikte karara bağlanabilmesi için taraflara pek çok seçenek tanımaktadır.³³² Örneğin; A ve B'nin iki geminin inşası ve teslimi için iki ayrı sözleşme imzaladığını varsayalım. Bu kapsamda, A bir gemi inşa etmeyi ve satmayı, B ise gemiyi satın almayı kabul etmiştir. Her iki sözleşmenin şartları, farklı gemilere ilişkin olmaları haricinde aynı niteliktedir. Sözleşmeler birbirlerine atıfta bulunmamış ya da kendilerini

³²⁵ **Smith**, s. 185.

³²⁶ 2013 HKIAC tahkim kurallarında madde 28.5'te yer alıyordu.

³²⁷ **HKIAC Tahkim Kuralları 28. madde.** Tam metin ve maddenin orijinal hali için bkz. <https://www.hkiac.org/arbitration/rules-practice-notes/administered-arbitration-rules/hkiac-administered-2018-1#28> (E.T.: 28.02.2023) Ayrıca bkz. **Smith**, s. 185.

³²⁸ **Reyes**, s. 182; **Born**, "Forum Selection Agreements", s. 1870; **Connor/Talib**, s. 195.

³²⁹ **Reyes**, s. 46.

³³⁰ **Smith**, s. 185.

³³¹ **HKIAC Tahkim Kuralları 29. madde.** <https://www.hkiac.org/arbitration/rules-practice-notes/administered-arbitration-rules/hkiac-administered-2018-1#29> (E.T.: 13.12.2023)

³³² **Liu, Joe**: "A Case Study on the HKIAC Administered Arbitration Rules 2018", Asian Dispute Review, vol. 21, no. 1, January 2019, s. 26.

*daha büyük tek bir işlemin parçası*³³³ olarak tanımlamamıştır. A, 2018 HKIAC Kuralları altında her iki gemi inşası sözleşmesi altında tek bir tahkim yargılaması başlatabilecek, her sözleşme altında ayrı yargılamalar başlatıp daha sonra iki davayı birleştirmeyi talep edebilecek ya da her sözleşme altında ayrı yargılamalar başlatıp yargılamaları eş zamanlı olarak yürütmeyi talep edebilecektir.³³⁴ İki sözleşmedeki tahkim maddeleri aynıdır, bu nedenle sözleşmelerin uyumlu olduğu kabul edilebilecektir. Her iki sözleşme altında ortaya çıkabilecek ana sorunlar aynıdır³³⁵. İki geminin inşası ve satışı arasında yüksek derecede benzerlik bulunmaktadır, çünkü her ikisi de aynı ekip tarafından aynı tasarım altında inşa edilmiş ve aynı sözleşme şartlarına göre satılmış ve teslim edilmiştir. Bununla beraber, A ve B'nin iki ayrı sözleşme imzalaması ve iki sözleşme arasında karşılıklı atıfların ve bu sözleşmelerin tek bir işlem parçası olduğunu gösteren şartların olmaması, sözleşmelerin iki bağımsız işlem olarak tasarlandığı önerisine de yol açabilecektir.³³⁶ Böyle bir durumda HKIAC Divanı, tarafların rızasının ve bağlantının tespitini yapacak, birleştirmeye ihtiyacı tespit edecek ve birleştirme kararı verebilecektir.³³⁷

³³³ “Ensemble contractuel unique” *Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 14 mai 1996, 93-15.138, 14 Mayıs 1996.* <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007036086> (E.T.: 16.12.2023)

³³⁴ **Liu, Joe:** "A Case Study on the HKIAC Administered Arbitration Rules 2018", Asian Dispute Review, vol. 21, no. 1, January 2019, s. 26; **HKIAC Tahkim Kuralları 28 ve 29. Madde** <https://www.hkiac.org/arbitration/rules-practice-notes/administered-arbitration-rules/hkiac-administered-2018-1#29> (E.T.: 13.12.2023)

³³⁵ **Liu, s. 27.**

³³⁶ **Liu, s. 27.**

³³⁷ **Smith, s. 185.**

1.6.6. ISTAC

6570 sayılı İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu³³⁸ ile kurulan İstanbul Tahkim Merkezi, kısaca ISTAC, tahkim yargılamalarının birleştirilmesine ilişkin kural getiren tahkim kurumlarından biridir.

2017 ISTAC Tahkim Kuralları'nda birleştirme madde 11'de düzenlenmiştir. Madde 11, ISTAC Tahkim Kuralları'na tabi olarak görülmekte olan birden fazla davanın birleştirilmesi ile ilgili prosedürleri ve koşulları açıklamaktadır. Buna göre eğer birleştirilmesi talep edilen davaların tarafları farklıysa tüm tarafların bu birleşmeye muvafakat etmeleri gerekmektedir³³⁹. Birleştirilmesi talep edilen yargılamaların tarafları aynıysa üç durumda birleştirme yapılabilir: Tarafların birleştirmeye muvafakat etmeleri, tüm taleplerin aynı tahkim anlaşmasına dayanması; talepler birden fazla tahkim anlaşmasına dayanıyorsa bu uyuşmazlıkların aynı hukuki ilişkiyle bağlantılı olması ve tahkim anlaşmalarının birbiriyle uyumlu olması³⁴⁰. Madde 11, çok taraflı veya birden fazla sözleşmeden doğan uyuşmazlıklardan kaynaklanan yargılamaların birleştirilmesini kapsamına almıştır.

11. maddeye göre, taraflardan birinin talebi üzerine Divan, ISTAC Tahkim Kuralları'na tabi olarak görülmekte olan iki ya da daha çok davayı şartların sağlanması halinde birleştirebilecektir. Birleştirilmesi talep edilen yargılamaların tarafları farklıysa tüm tarafların davaların birleşmesine muvafakat etmeleri halinde birleşme gerçekleşebilir. Eğer yargılama tarafları aynıysa davaların birleştirilmesine muvafakat etmeleri halinde, tüm taleplerin aynı tahkim anlaşmasına dayanması ya da talepler birden fazla tahkim anlaşmasına dayanıyorsa davaya konu olan uyuşmazlıkların aynı hukuki ilişkili ile

³³⁸ RG, 29 Kasım 2014, Sayı 29190.

³³⁹ ISTAC Tahkim Kuralları İstanbul Tahkim Merkezi, 2017, madde 11. Tam metin için bkz.: https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2023/01/istac_tahkim_kurallari_v3_tr-3.pdf (E.T.: 29.11.2023)

³⁴⁰ Tepetaş, Candan Yasan: "Key Features of the Istanbul Arbitration Centre Arbitration Rules", Turkish Commercial Law Review, vol. 4, no. 1, Summer 2018, s. 74.

bağlantılı olması ve tahkim anlaşmalarının birbiriyle uyumlu olması halinde birleştirmeye karar verilebilir.³⁴¹

Birleştirmeye ilişkin ISTAC kurallarında, ICC ve *Swiss Rules*'a paralel bir şekilde birleştirmeye karar vermeye yetkili merci olarak Divan atanmıştır. 11. maddeye göre taraflardan birinin talebi üzerine Divan, belirli şartların oluşması halinde, ISTAC Tahkim Kuralları'na tabi olarak görülmekte olan iki ya da daha çok davayı birleştirebilecektir. Şartlardan birincisi, birleştirilmesi talep edilen davaların tarafları eğer farklıysa tüm tarafların davaların birleşmesine muvafakat etmeleridir. Birleştirilmesi talep edilen davaların tarafları eğer aynıysa tarafların davaların birleştirilmesine muvafakat etmeleri ya da yargılamalardaki tüm taleplerin aynı tahkim anlaşmasına dayanması ya da davalardaki talepler birden fazla tahkim anlaşmasına dayanıyorsa davaya konu olan uyuşmazlıkların bağlantılı olması ve tahkim anlaşmalarının birbiriyle uyumlu olması gerekmektedir.³⁴² Görüldüğü gibi, tarafların farklı olması durumunda tarafların muvafakati davaların birleştirilmesi için tek yol iken tarafların aynı olması durumunda muvafakatin şart koşulmadığı, bağlantılı yargılamaların taraflarının haklarının zarar görmemesinin hedeflendiği söylenebilir³⁴³.

Divan, birleştirme kararını veren kurum olarak, kararı verirken hakemlerin belirlenip belirlenmediği ve belirlenen hakemlerin aynı kişiler olup olmadığı gibi ilgili tüm durumları dikkate alacaktır. Divanı'n birleştirmeye karar vermesi üzerine taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, birleştirilmesine karar verilen davalar ilk açılan davada birleştirilecektir.

³⁴¹ **ISTAC Tahkim Kuralları** İstanbul Tahkim Merkezi, 2017, madde 11. Tam metin için bkz.: https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2023/01/istac_tahkim_kurallari_v3_tr-3.pdf (E.T.: 29.11.2023)

³⁴² **ISTAC Tahkim Kuralları, İstanbul Tahkim Merkezi, 2017, madde 11.** Tam metin için bkz.: <https://istac.org.tr/wp-content/uploads/2016/01/%C4%B0STANBUL-TAHK%C4%B0M-MERKEZ%C4%B0-TAHK%C4%B0M-KURALLARI.pdf> (E.T.: 29.11.2023)

³⁴³ **Tepetaş**, s. 73.

ISTAC Tahkim Kuralları'nın birleştirme hükümlerinin diğer kurumların kurallarından farklılığı " taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça" ifadesine yer vermesidir³⁴⁴. Birleştirmeye ilişkin kurallar taraflar için zorunluluk getirmemektedir.³⁴⁵ Kurallar, taraflara bu kurallardan sapma ve istedikleri takdirde bu prosedürlerden çıkma imkânı tanımaktadır³⁴⁶.

³⁴⁴ ISTAC Tahkim Kuralları, İstanbul Tahkim Merkezi, 2017, madde 11(3). "Birleştirme başvurusu Sekretarya'ya yapılır. Sekretarya birleştirme talebi hakkında tüm tarafların görüşünü aldıktan sonra başvuruyu, Divan'a iletir. Divan'ın birleştirmeye karar vermesi üzerine taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, birleştirilmesine karar verilen davalar ilk açılan davada birleştirilir."

³⁴⁵ Tepetas, Candan Yasan: "Key Features of the Istanbul Arbitration Centre Arbitration Rules", Turkish Commercial Law Review, vol. 4, no. 1, Summer 2018, s. 74.

³⁴⁶ Tepetas, 74.

1.6.7. İTOTAM

İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi kısaca İTOTAM, İstanbul Ticaret Odası bünyesinde İTOTAM Tahkim ve Arabuluculuk Kuralları'nın uygulandığı bağımsız bir tahkim kurumudur. 1979 yılından beri İstanbul Ticaret Odası bünyesinde süren tahkim uygulamasının uluslararası standartlara uyum sağlaması amacıyla İstanbul Ticaret Odası Tahkim Merkezi (İTOTAM) 16 Ekim 2014 tarihinde kurulmuştur.³⁴⁷

Yürürlükte bulunan 2017 yılı ITOTAM Tahkim Kuralları, tahkim yargılamalarının birleştirilmesine ilişkin kurallar getirmiştir. ITOTAM Tahkim Kuralları'na göre tahkim yargılamasının birleştirilebilmesi için tarafların aynı olması her durumda şart koşulmamıştır. ITOTAM Tahkim Kuralları madde 17'ye göre; yargılamaların birleştirilebilmesi için tarafların birleştirme talebini kabul etmesi; yargılamaların aynı tahkim sözleşmesine dayanması; birleştirilmesi talep edilen yargılamaların birden fazla tahkim sözleşmesine dayanması durumunda ise tarafların aynı olması, tahkim yargılamalarına konu olan uyuşmazlıkların aynı hukuki ilişkiden doğması ve Divan'ın tahkim sözleşmelerini birbiriyle uyumlu bulması gerekmektedir.³⁴⁸ Görüldüğü gibi ITOTAM Tahkim Kuralları madde 17, birden çok sözleşmeden doğan birden çok yargılamanın mevcudiyeti durumunda Divan'ın birleştirme kararı vermesine izin vermektedir.³⁴⁹

³⁴⁷ İTOTAM Resmî Web Sitesi <https://www.itotam.com/Hakkimizda.aspx> (E.T.:01.05.2024)

³⁴⁸ İTOTAM Tahkim Kuralları madde https://www.itotam.com/Dosyalar/2021/TAHK%C4%B0M_2021.pdf (E.T.: 01.05.2024)

³⁴⁹

2. BÖLÜM

TAHKİMDE DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİ İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR VE YETKİLİ MAKAM

Tahkimde davaların birleştirilmesine ilişkin kurallar, ayrı yargılamaların birleştirilebilmesi için gerekli koşulları da düzenlemektedir. Bu bölümde önceki bölümde incelenen düzenlemelerden yola çıkılarak birleştirme kararı alınabilmesi için gerekli koşullar incelenecektir. Koşulların incelenmesi birleştirmenin sınırlarının anlaşılabilmesi açısından önemlidir.

Ulusal kanunlarda aranan koşullara benzer şekilde tahkimde davaların birleştirilmesi için davalar arasında yeterli derecede bağlantı bulunması şarttır³⁵⁰. Yargılamaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması ya da biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması halinde yeterli bağlantının mevcut olduğu kabul edilmektedir. Kurumların tahkim kurallarında yer alan bağlantı koşulu, bu bölümde tahkimdeki olasılıklarla incelenecektir.

Ulusal mahkemelerde davaların birleştirilmesi için gerekli koşullara ek olarak tahkimde davaların birleştirilmesi için tarafların yargılamaların birleştirilmesine ilişkin rızalarının bulunması gerekmektedir³⁵¹. Bu bölümde yargılamaların birleştirilmesi kararının alınabilmesi için taraflarca birleştirmeye nasıl rıza gösterileceği ele alınacaktır.

³⁵⁰ Kaufmann- Kohler, s. 86.

³⁵¹ Hanotiau, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 311; Platte, s. 74; Hanotiau, “Complex Arbitration”, s. 376.

2.1. DAVALAR ARASI YETERLİ DERECEDE BAĞLANTI

2.1.1. Genel Olarak

Davaların birleştirilmesi, bağlantılı davalardan kaynaklanan uyuşmazlıkların tek bir yargılama altında birleştirilmesine olanak sağlayan bir hukuki kurumdur. Bağlantı, davalardaki benzer hukuki sorunlar, aynı taraflar ve ortak hukuki vakıa gibi unsurlar üzerine kurulabilir³⁵². Davaların birleştirilmesi için yeterli derecede bağlantının³⁵³ olması şarttır. Birden çok davanın tek bir yargılamada birleştirilmesi, bu davaların birbirleriyle benzerlik göstermesi ve birbirlerini etkileyebilecek nitelikte olmalarına dayanmaktadır. Edimlerin ve vakıaların bağlı olması ve birbirlerini etkilemesi olasılığı, bir yargılamaya yalnızca bir edimin konu olması durumunda bağlı diğer edimlerin göz ardı edilmesine ve büyük resmin gözden kaçmasına neden olabilecektir³⁵⁴.

Bununla beraber, bağlantısı olmayan davaların birleştirilmesi, adil yargılama ilkesine aykırı olabilir ve tarafların hukuki dinlenilme haklarını ihlal edebilir³⁵⁵. Bu nedenle birleştirme talepleri değerlendirilirken bağlantının yeterliliği dikkatlice incelenmeli ve adalet sağlama amacı ön planda tutulmalıdır. Aralarında bağlantı bulunmayan davaların birleştirilmesi, yargılama sürecini karmaşıktırabilir, yargılama süresini uzatabilir ve maliyetleri artırabilir. Bu tür bir birleştirme, davaların taraflarının tatmin edici bir sonuç elde etmesini de zorlaştırabilir. Yargılamalar arasında yeterli bağlantının bulunması şartı, davaların birleştirilmesi için temel şartlardan biridir³⁵⁶. Birbirleriyle ilişkisi olmayan davaların birleştirilmesi yargılamanın etkinliğini ve kararın güvenilirliğini zedeleyebilir³⁵⁷.

Bağlantılı olmayan yargılamaların birleştirilmesi halinde hakem kararının icra edilmesini tehlikeye sokabilir. Bu nedenle, yargılamaların birleştirilmesi konusunda yeterli bağlantının doğru bir şekilde belirlenmesi büyük önem taşır³⁵⁸. Hangi uyuşmazlıkların

³⁵² Kaufmann- Kohler, s. 86.

³⁵³ Akın, s. 308; Pair/Frankestein, s.169.

³⁵⁴ Pair/Frankestein, s. 1063.

³⁵⁵ Hanotiau, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 304.

³⁵⁶ Piña, s. 22.

³⁵⁷ Esen, s. 361; Stipanowich, s. 495.

³⁵⁸ Gupta/Kanuga/Desai, s. 138.

bağlantılı uyuşmazlık olduğu ve bağlantı için gereken eşiğin belirlenmesi gerekmektedir³⁵⁹. Yargılamaların birleştirilmesinin koşullarının anlaşılması için daha önce mahkeme yargısında birleştirmeden bahsedilirken ele almış olduğumuz bağlantı kavramına ek olarak, milletlerarası tahkimde davaların birleştirilmesinde bağlantı kavramının ele alınması gerekecektir. Bağlantı konusu, usule ilişkin bir mesele olduğundan farklı hukuk düzenlerinde ve farklı tahkim kurumlarının kurallarında değişiklik göstermektedir. Farklı hukuk düzenleri ve/veya tahkim kurumlarının kurallarına göre hangi uyuşmazlıkların bağlantılı uyuşmazlık kapsamında değerlendirileceği farklılık gösterebilir.

Bağlantılı uyuşmazlıklar, her durumda yargılamaların birleştirilmesine sebep olmaz. Birden çok anlaşmanın mevcudiyeti durumunda, anlaşmalardan bazıları ulusal mahkemeleri yetkili kılan hükümler içeriyorsa hukuki işlemlerde ekonomik bir birlik bulunması ve sözleşmelerin birbirine bağlı olması, birden çok anlaşmadan kaynaklanan tüm uyuşmazlıkların tahkim şartı kapsamında birleştirilmesini haklı çıkarmak için yeterli değildir. Örneğin, karşılıklı edimlerin ve tarafların aynı olduğu iki anlaşmanın birinde uyuşmazlık çözümü için ulusal mahkemeler yetkili kılındıysa diğer anlaşmada tahkim kaydının bulunması ve birleştirmeye izin veren hüküm getirilmesi halinde bu anlaşmalardan doğan uyuşmazlıklar birlikte çözülemeyecektir³⁶⁰. Mahkeme seçiminin dikkate alınmaması ve tüm uyuşmazlıkların tek bir sözleşmede yer alan tahkim şartı altında birleştirilmesi, tarafların iradelerine aykırı olup, taraf iradesi ve *pacta sunt servanda* (ahde vefa) ilkelerine aykırıdır³⁶¹.

Kurumsal tahkime bakıldığında bağlantının varlığı için getirilmiş genel bir kural bulunmamaktadır. Yargılamaların birbirilerini etkileyecek nitelikte olması halinde ve

³⁵⁹ **Gupta, Arjun/Kanuga, Sahil/Desai, Vyapak:** "Blessed Unions in Arbitration - An Introduction to Joinder and Consolidation in Institutional Arbitration., Indian Journal of Arbitration Law, vol. 4, no. 2, February 2016, s. 138.

³⁶⁰ **Tuck,** s. 917.

³⁶¹ **Hanotiau, Bernard;** Complex Arbitrations: Multi-party, Multi-contract, Multi-issue – A Comparative Study (Second Edition), International Arbitration Law Library, Volume 14, Kluwer Law International, 2020, s. 282.

aynı hukuki ilişkiden doğan uyuşmazlıklarda bağlantının olduğu kabul edilmektedir.³⁶² Yargılamaların birleştirilebileceği dört olasılık mevcuttur; birden çok tarafın aynı hukuki ilişkiden doğan ilişkisi, birden çok tarafın birden çok sözleşme imzalaması, iki tarafın aynı hukuki ilişkiye taraf olmasına karşın birden çok yargılama görülmesi ve iki tarafın birden çok sözleşme imzalaması³⁶³. Bu dört olasılığın her birinde bağlantının tespiti ayrı ayrı incelenmelidir. Aşağıda bu dört olasılık ele alınacaktır.

³⁶² **Platte, Martin**; “When Should an Arbitrator Join Cases?”, *Arbitration International*, vol 1.8, s. 1, 1 March 2002, s. 71

³⁶³ **Platte**, s. 70; **Wöss/Román Rivera/Spiller/Dellepiane**, s. 35.

2.1.2. İki Tarafın ve Aynı Hukuki İlişkinin Mevcudiyeti Halinde Bağlantının Belirlenmesi

Yargılamaların birleştirilmesi, yukarıda bahsedildiği gibi dört ayrı olasılıkta mümkün olabilecektir. Bu olasılıkların her birinde bağlantının incelenmesi birleştirme kararının sağlıklı biçimde alınabilmesi için önemlidir³⁶⁴.

Tarafların aynı olması ve hukuki ilişkinin aynı olması hali, ulusal mahkemelerde olduğu gibi, tahkimde de bağlantının kanıtıdır. *Platte*'e göre, aynı tahkim sözleşmesi, bağlantının kesin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir, farklı yargılamaların birleştirilmesine uygun zemini yaratır³⁶⁵. Birleştirme kararının çelişkili kararların ve paralel yargılamaların önlenmesi amacını karşılaması ancak bağlantının varlığı halinde mümkün olacaktır. Aynı tahkim şartına bağlı birden çok davanın görülmesi halinde yargılamaların birleştirilmesi amaçlarını tam olarak karşılayacaktır³⁶⁶. Hatta, söz konusu yargılamaların ayrı ayrı görülmesi yüksek olasılıkla yargı kararıyla kesin olarak çözülmüş bir meselenin (*res judicata*³⁶⁷) tekrar görülmesi riskini doğurabilecek ya da aynı yargılamaların aynı anda birden çok kez görülmesi (*lis pendens*³⁶⁸) olasılığına zemin hazırlayabilecektir. Bu nedenle birleştirmenin yapılması özellikle iki tarafın ve aynı hukuki ilişkinin mevcudiyeti

³⁶⁴ Rog, s.13; Fouchard/Goldman, s. 302; Piña, s. 8; Cremades/Madalena, s. 532.

³⁶⁵ Platte, s. 70; Tuck, s. 917.

³⁶⁶ Leboulanger, s. 43.

³⁶⁷ *Res Judicata*; bir mahkeme kararıyla kesin olarak çözümlenmiş mesele anlamını taşır. Bu durumda ortaya çıkmış karar hakikate uygunluk teşkil eder. Söz konusu hakikat, maddi hakikat değil; kanuni hakikattir, hakikat bu durumda hukuki bir varsayımdan ibarettir. Bu durumda *Autorite de la chose jugée*, yani yargılanmış şeyin otoritesinden bahsedilecektir. Söz konusu otoriteyi üçe ayırmak mümkündür; bağlayıcılık, tekrar yargılama yasağı (*ne bis in idem*) ve kesin delil teşkil etme durumudur. Daha fazla bilgi için bkz. Gözler, Kemal: “Res Iudicata’nın Türkçesi Üzerine”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 56.2, s. 48-49; Ekşi, Nuray: “Milletlerarası Tahkimde Paralel Davalar (Parallel Litigation)”, Uluslararası Ticaret ve Tahkim Dergisi, vol. 2, no. 2, 2013, s. 27.

³⁶⁸ *Lis Pendens*; Anglosakson Hukuk Sistemi’nde lis pendens’in söz konusu olması durumunda yargılamanın durdurulması mümkündür. Kıta Avrupası Hukuk Sistemi’nde lis pendens durumunda ilk başlayanın yargılamaının devam etmesi prensibi (*first in time*) uygulama alanı bulacaktır. Daha fazla bilgi için bkz. Ağaoğlu, s. 190; Ayrıca bkz. Echebarria Fernandez, Jonatan; “Jurisdiction and Arbitration Agreements in Contracts for the Carriage of Goods by Sea: Limitations on Party Autonomy”, First Published, 2021, Informa Law from Routledge, s. 80-81; Ekşi, s. 26; Kaufmann-Kohler, “Parallel Proceedings”, s. 112.

halinde birleştirmenin paralel davaların ve çelişkili kararların engellenmesi amaçlarına hizmet edecektir³⁶⁹.

Aynı tahkim şartına dayalı aynı kişilerin taraf olduğu birden çok uyuşmazlığın ortaya çıkması durumunda, tarafların birleştirmeye yönelik rızası mevcut değilse birleştirmenin gerçekleşmesi sorun teşkil edecektir. Birleştirmede rızanın olmaması halinde, yargılamaların ayrı ayrı görülmesi durumunun çelişkili kararların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaması adına, farklı yargılamalara aynı hakemin ya da hakemlerin bakması yolu³⁷⁰ çözüm olarak benimsenmiştir. Örneğin; ICSID Sekreteryası benzer konularda aynı tarafların davalarının aynı hakem tarafından çözümlenmesinin uygun olacağına ilişkin görüş bildirmiştir³⁷¹. İngiltere Temyiz Mahkemesi'nin de aynı yaklaşımı benimsediği kararları mevcuttur.³⁷²

³⁶⁹ Ağaoğlu, s. 190.

³⁷⁰ Cremades/Madalena, s. 535.

³⁷¹ Cremades/Madalena, s. 536.

³⁷² English Court of Appeal, 1982, Lloyd's Rep., s. 425: *Abu Dhabi Gas Liquefaction Co. Ltd. v Eastern Bechtel Corporation, Eastern Bechtel Corporation v. Ishikawajima-Harima Heavy Industries Co, Ltd.* kararı. Bu karar, Leboulanger'a göre "*Defacto Birleştirme*" olarak geçmektedir. Leboulanger'ın görüşü için bkz. Leboulanger, Philippe; "Multi-Contract Arbitration", Journal of International Arbitration, vol. 13, no. 4, December 1996, s. 60. Söz konusu kararın tüm metni için bkz. "*United Kingdom: Court Of Appeal Judgment In Abu Dhabi Gas Liquefaction Company V. Eastern Bechtel Corporation And Chiyoda Chemical Engineering & Construction Company V. Ishikawajima—Harima Heavy Industries Co. (Consolidation of Arbitration Proceedings; Appointment of Same Arbitrator in Separate Arbitrations)*" International Legal Materials, vol. 21, no. 5, 1982, s. 1054–65. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/25672502> (E.T.: 16.11.2022) Karar sonrası ortaya çıkan kural için bkz. 1950 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu (*The Arbitration Act*) "Mahkemenin Belirli Durumlarda Bir Hakem veya Hakem Heyeti Atama Yetkisi" başlıklı 10. bölüm (E.T.: 13.05.2022) <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/14/27/section/10>

2.1.3. Birden Çok Tarafın ve Aynı Hukuki İlişkinin Mevcudiyeti Halinde Bağlantının Belirlenmesi

Birden çok tarafın hukuki ilişkisinden doğan uyuşmazlıklardan kaynaklanan tahkim yargılamaları çok taraflı tahkim (*Multi-Party Arbitration*) olarak adlandırılmaktadır.³⁷³ Tahkim mekanizması, sadece iki taraflı ve tek sözleşmeli uyuşmazlıkların ele alınmasıyla sınırlı kalmamış, davaların birleştirilmesi sayesinde çok sözleşmeli ve çok taraflı uyuşmazlıkların da çözümlenmesine imkân tanımıştır. Son dönemde, ticari ilişkilerin gittikçe artan karmaşıklığına paralel olarak tahkimin sunmuş olduğu hız, gizlilik, esneklik ve tarafsızlık gibi avantajlar, tercih edilirliliğini önemli ölçüde artırmıştır. Günümüzde milletlerarası tahkim yargılamalarının büyük bir kısmı birden fazla sözleşmeyi ve tarafı içermektedir. 1990'larda başlatılan ICC tahkim yargılamalarının yüzde yirmisi birden fazla tarafı içermekteyken bu oran, 2015 yılında yüzde otuz dörde yükselmiştir.³⁷⁴ Günümüzde çok taraflı ve/veya çok sözleşmeli tahkim³⁷⁵ inşaat sözleşmeleri, zincirleme satışlar gibi belirli alanlarda, etkinliğini artırmıştır.³⁷⁶ Amerika Birleşik Devletleri'nde yürütülen tahkim yargılamalarında hakemlerin yüzde seksen üçü inşaat uyuşmazlıkları için tahkim anlaşmasında birleştirmeye ilişkin hüküm bulunmasını önermektedir.³⁷⁷

Aynı hukuki ilişkide birden çok tarafın mevcut olması durumu, genellikle konsorsiyum anlaşmaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin; A, B ve C şirketlerinin bir konsorsiyum oluşturması ve bir çimento fabrikası inşa etmek üzere D ile sözleşme yapması söz konusudur. Bu durumda A'nın konsorsiyum anlaşmasından kaynaklanan bir ihtilaf nedeniyle B ve C'ye karşı tahkim yargılaması başlatması halinde tüm taraflar aynı

³⁷³ Platte, s. 70.

³⁷⁴ Schultz, Thomas/Ortino, Federico: The Oxford Handbook of International Arbitration, Oxford University Press, 2020, s. 655.

³⁷⁵ Wöss, Herfried/Román Rivera, Adriana San/Spiller, Pablo T./Dellepiane, Santiago: Damages in International Arbitration under Complex Long-Term Contracts, Oxford International Arbitration Series, United Kingdom, 2014, s. 35.

³⁷⁶ Kazutake, Okuma: 'Party Autonomy in International Commercial Arbitration: Consolidation of Multiparty and Classwide Arbitration', Annual Survey of International & Comparative Law, vol. 9, 2003, s. 191; Akın, s. 300; Wöss, Herfried/Román Rivera, Adriana San/Spiller, Pablo T./Dellepiane, Santiago: Damages in International Arbitration under Complex Long-Term Contracts, Oxford International Arbitration Series, United Kingdom, 2014, s. 35.

³⁷⁷ Born, s. 2567- 2568, Ayrıca bkz. Thomson, Dean B; Arbitration Theory and Practice: A Survey of AAA Construction Arbitrators, Hofstra Law Review, vol. 23, no. 1, 1994,s. 165.

tahkim maddesini imzaladığından yargılamaların birlikte görülmesine ilişkin iradenin var olduğu kabul edilmektedir.³⁷⁸

Birden çok uyuşmazlığın aynı hukuki ilişkiden kaynaklanması, bağlantının varlığını gösteren önemli bir etkidir. Aynı hukuki ilişkinin bağlantı anlamına gelmesi, Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) tahkim kuralları m. 10(c) ve m. 9 hükümlerinde ele alınmıştır. Söz konusu maddelerde; taleplerin hepsinin aynı tahkim sözleşmelerine dayanması halinde ve yargılamalara konu olan uyuşmazlıkların aynı hukuki ilişkiden doğması halinde bağlantının mevcut olduğu ve bağlantılı olan taleplerin tek bir yargılamada görülebileceği düzenlenmiştir³⁷⁹.

Cremades ve Madalena, yeterli bağlantının mevcudiyeti için edimlerin aynı olmasına gerek olmadığını savunmaktadır. Yazarlara göre, edimler arası yakın karşılıklı bağ, bağlantının varlığı anlamına da gelecektir, sözleşmelerin ediminin birbirinin aynısı olmasına gerek yoktur.³⁸⁰ Bağlantıdan bahsedilebilmesi için edimler arası bağın tespiti ve bu bağdan ne anlaşılması gerektiği, taraflarca seçilen usule göre değişecektir. Çoğu tahkim kurumu, bağlantının tespiti için üçlü bir tanımlama testi uygulamaktadır. Söz konusu tanımlama testi; taraflar, talep (*petitum*) ve talep nedenleri (*causa petendi*)³⁸¹ arasındaki bağlantının tanımlanmasını kapsamaktadır³⁸². Bu tanımlama yönteminin her zaman başvurulmuş bir yöntem olduğu söylenemeyecektir. Tarafların, taleplerin ve talep nedenlerinin bağlantılı olmadığı durumlarda da eğer tüm taraflar arasında aynı hukuki ilişki (örneğin; yargılamalardaki tüm tarafların imzaladığı bir çerçeve anlaşma) mevcutsa bu durumda da bağlantı mevcut olacaktır³⁸³.

³⁷⁸ Platte, s. 71.

³⁷⁹ ICC Tahkim Kuralları m. 10 ve m. 9. Tam metin için bkz. <https://icc.tobb.org.tr/docs/2024/ICC-DRS892-TUR-TAHKIM-KURALLARIARABULUCULUK-KURALLARI.pdf> (E.T.: 03.02.2024)

³⁸⁰ Cremades/Madalena, s. 534.

³⁸¹ Fellmeth, Aaron X/Horwitz, Maurice; Guide to Latin in International Law, Oxford University Press, 2011. <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195369380.001.0001/acref-9780195369380-e-333> (E.T.:16.06.2023)

³⁸² Cremades/Madalena, s. 534.

³⁸³ Cremades/Madalena, s. 515.

Şu bir gerçektir ki aynı sözleşmeye dayanan birden çok yargılama kesinlikle yargılamalar arası bağlantıya işaret edecektir³⁸⁴. Aynı tahkim şartına dayalı olarak ortaya çıkabilecek farklı yargılamaların, bağlantının varlığını gösteren bir durum oluşturduğu, pek çok tahkim düzenlemesinde yer almaktadır. Örneğin; ICC Tahkim kurallarına göre, aynı tahkim sözleşmesine dayanan davaların bağlantılı olduğu açıkça hükme bağlanmıştır. Belçika Arabuluculuk ve Tahkim Merkezi (*Centre belge d'Arbitrage et de Médiation* kısaca CEPANI) tarafından benzer şekilde aynı tahkim şartına dayanan yargılamaların mutlak biçimde bağlantı oluşturduğu ve söz konusu davaların birlikte görülebileceği hükme bağlanmıştır³⁸⁵. Farklı tahkim kurallarında, aynı tahkim sözleşmesine dayalı farklı davaların bağlantılı olmaları sebebiyle bir arada ele alınabileceği belirtilmiştir. UNCITRAL Model Kanun'un 2006 değişikliğinde yargılamaların birleştirilmesi için getirilmesi düşünülen taslak maddede “aynı sözleşme ilişkisinden doğma” ifadesinin kullanılması üzerinde durulmuştur³⁸⁶. “Hukuki ilişki” yerine “sözleşme ilişkisi” ifadesinin kullanılması, aynı sözleşmeye dayanmayan hukuki ilişkileri kapsam dışı bırakıyor gibi görünmektedir. Bu madde adil olmayan sonuçlara yol açabileceği endişesiyle bilinçli şekilde UNCITRAL Model Kanun'a dahil edilmemiştir³⁸⁷.

Platte'e göre aynı tahkim sözleşmesine dayanan yargılamalarda bağlantının varlığı kesindir³⁸⁸. Aynı tahkim sözleşmesine dayanma bağlantının varlığını kanıtlamaktadır ancak günümüzde bağlantının varlığı için uyumsuzlukların aynı tahkim sözleşmesine dayanması gerekli değildir³⁸⁹.

³⁸⁴ **Platte, Martin**; “When Should an Arbitrator Join Cases?”, *Arbitration International*, vol 1.8, s. 1, 1 March 2002, s. 71; **Tuck**, s. 917.

³⁸⁵ **Kondev, Dimitar**, *Multi-Party and Multi-Contract Arbitration in the Construction Industry*, Wiley Blackwell, 2017, United Kingdom, s.75; *Centre belge d'Arbitrage et de Médiation Arbitral Rules*, Ocak 2023. Tam metin için bkz. https://www.cepani.be/wp-content/uploads/2022/12/Cepani_Brochure_03_EN-80-web.pdf (E.T.: 05.02.2024)

³⁸⁶ **Tuck**, s. 917; **Paulsson, Jan/Petrochilos, Georgios**: “Revision of the UNCITRAL Arbitration Rules”, Paris, s.69-73, https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arbrules_report.pdf (E.T.: 28.05.2023)

³⁸⁷ **Smith**, s. 175; **Pair**, s. 23 dn. 76.

³⁸⁸ **Platte**, s. 70.

³⁸⁹ **Wöss/Román Rivera/Spiller/Dellepiane**, s. 33.

2.1.4. Genel Olarak Aynı Tahkim Şartına Dayanmayan Yargılamalarda Bağlantının Tespit Edilmesi

Stipanowich, tahkim kaydını bir anlaşmadaki en önemli kayıt olarak nitelendirmektedir³⁹⁰. Bunun nedeni, doktrinde çoğunlukla tahkime gitmeye ilişkin iradenin en temel sözleşme maddesi olarak görülmesidir.³⁹¹ Benzer şekilde, tahkim yargılamalarının birleştirilmesinin mümkün olabilmesi için tarafların buna ilişkin rızasının bulunması gerekecektir. Birleştirmede, tüm taraflar, farklı tahkim anlaşmalarından kaynaklanan ayrı tahkim yargılamalarını “birleştirmeyi” kabul etmelidir³⁹². Uyuşmazlıklarda aynı tahkim şartına ve hatta aynı sözleşmeye dayanılmaması olasılığı senelerdir ulusal mahkemeleri ve tahkim kurumlarının divanlarını meşgul etmektedir. Özellikle inşaat sözleşmelerine ilişkin uyuşmazlıklarda gözlenen bu olasılık³⁹³, alt yükleniciler ile ana yüklenici ve ana yüklenici ile iş sahibi arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların birlikte görülüp görülemeyeceği tartışmalarının artması ile ortaya çıkmıştır.³⁹⁴

Yargılamaların aynı tahkim şartına dayanmaması durumunda yargılamaların birleştirilmesi olanağı tartışmalıdır³⁹⁵. Bariz bir bağlantının mevcut olması halinde bile birleşmenin mümkün olamayacağı durumlar söz konusu olabilmektedir³⁹⁶. Örneğin; tahkim anlaşmalarında çelişkili hükümler bulunması, farklı kurumların ya da tahkim yerlerinin seçilmesi ve tarafların yargılamaların birleştirilmesine ilişkin rızasının şüpheye mahal vermeyecek şekilde anlaşılabilmesi hallerinde bağlantının mevcut olması halinde birleştirme kararı verilemeyebilecektir.³⁹⁷

³⁹⁰ *Stipanowich*, s. 483: “*The arbitration agreement, once a nullity, is now a “superclause”*”

³⁹¹ *Redfern/Hunter*, s. 355; *Aponte*, s. 250; *Schwartz*, s. 342; *Stipanowich*, s. 477.

³⁹² *Gupta, Arjun/Kanuga, Sahil/Desai, Vyapak*: “Blessed Unions in Arbitration - An Introduction to Joinder and Consolidation in Institutional Arbitration”, *Indian Journal of Arbitration Law*, vol. 4, no. 2, February 2016, s. 138.

³⁹³ *Kondey*, s. 30 vd.; *Stipanowich*, s. 489.

³⁹⁴ *Wöss/Román Rivera/Spiller/Dellepiane*, s. 35; *Stipanowich*, s. 480.

³⁹⁵ *Stipanowich*, s. 488.

³⁹⁶ *Leboulanger*, s. 82.

³⁹⁷ *Hanotiau*, “Consent”, s. 554; *Drličková*, s. 20.

British Columbia Mahkemeleri, *Merkez Vancouver* ile *Kuzey Vancouver* arasında çalışacak yeni yolcu feribotunun tasarımı ve inşası için imzalanan dört bağlantılı sözleşmeden doğan uyuşmazlık için *South Coast British Columbia Transporttan Authority v. BMT Fleet Technology Ltd* ³⁹⁸ yargılamasında verilen karar önem arz etmektedir. Davacı *South Coast British Columbia Transportation Authority*, feribot tasarımı ve inşası ile ilgili sözleşmelerden doğan haklarını tek bir tahkim yargılamasına götürmek istemektedir. *BMT Fleet Technology Ltd.*, *International Marine Consultants Ltd.* ve *Victoria Shipyards Ltd.* davalı tarafta bulunmaktadır. Olayda bahsedilen sözleşmelerin her biri, *British Columbia Uluslararası Ticari Tahkim Merkezi (BCICAC)* kuralları altında tahkime gidilmesine ilişkin bir tahkim kaydı içermektedir. Bir davalıyla iki ayrı sözleşme, diğer davalılarla birer farklı sözleşme yapılmıştır. Davacı, çeşitli anlaşmalar altında tüm davalılara karşı aynı anda tahkim yargılaması başlatmıştır. Davalılar tahkim yargılamalarının ayrı ayrı görülmesi gerektiğini gerekçe göstererek hakem kararının iptali için *British Columbia Temyiz Mahkemesi*'ne başvurmuştur. *British Columbia Temyiz Mahkemesi*, dört ayrı anlaşma altında dört ayrı tahkim yargılaması başlatılması gerektiğine, tek yargılamanın başlamasının tarafların tamamının böyle bir birleştirmeye açıkça rıza göstermesini gerektirdiğine ve her ne kadar yargılamalar bağlantılı olsa da taraf rızası olmadan yargılamaların birleştirilmesinin *British Columbia Tahkim Yasası*'na³⁹⁹ aykırılık teşkil edeceğine karar vererek hakem kararını iptal etmiştir⁴⁰⁰. Uyuşmazlıkta ayrı tahkim anlaşmaları söz konusu olduğundan taraf rızası mevcut olmadan yargılamaların birlikte görülmesi hukuka uygun bulunmamıştır.⁴⁰¹

³⁹⁸ *South Coast British Columbia Transportation Authority v. BMT Fleet Technology Ltd.*, 2018 BCCA 468 (CanLII). <https://canliiconnects.org/en/summaries/66991> (E.T.:08.12.2023).

³⁹⁹ *British Columbia Arbitration Act, SBC 2020, Assented to March 5, 2020, Article 9.* <https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/20002> (E.T.: 04.12.2023);

⁴⁰⁰ **Ashford, Peter:** "The Power to Join Parties or Consolidate Separate Arbitrations in International Arbitration", 87, *The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management*, Issue 3, 2021, s. 392; **Kaufmann- Kohler**, s. 88; **Born**, s. 2575.

⁴⁰¹ *South Coast British Columbia Transportation Authority v. BMT Fleet Technology Ltd.*, 2018 BCCA 468 (CanLII). <https://canliiconnects.org/en/summaries/66991> (E.T.:08.12.2023); **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 305.

Bazı ulusal mahkemeler tarafından verilen kararlarda çok taraflı ve/veya çok sözleşmeli uyuşmazlıkların tek bir tahkim yargılamasında görülmesine tereddütle yaklaşılmıştır⁴⁰². Tahkim uyuşmazlık çözümü yolunun seçilmesinin ana sebepleri olan ucuzluk, hız ve kolaylaştırma hedeflerinin tahkim yargılamalarının birleştirilmesi durumunda tam tersine döneceğini gerekçe göstererek ulusal mahkemeleri uyuşmazlığı çözmeye yetkili görmüştür⁴⁰³. Birleştirme, çok taraflı tahkim uyuşmazlıklarının çözülmesinin taraf sayısının artmasıyla uzayacağı ve bu nedenle mahkeme yargısından daha pahalı hale geleceği sebep gösterilerek ulusal mahkemeler tarafından reddedilmiştir.⁴⁰⁴ Buna rağmen yargılamaların birleştirilmesinde çok taraflı uyuşmazlıklar oluşturmaktadır⁴⁰⁵.

Tahkimin iradi niteliği nedeniyle farklı sözleşme ilişkilerinden kaynaklanan birden fazla yargılamanın birleştirilmesi bazı hallerde mümkün olmayabilir. Yargılamaların farklı sözleşmelerdeki birbirinin aynısı tahkim kayıtlarına dayanması halinde bile taraflar yargılamaların birlikte dinlenmesine ya tahkim anlaşmasında ya da uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra rıza göstermedikçe birleştirme mümkün olmayacaktır⁴⁰⁶.

Esen, farklı taraflarca imzalanan ve farklı tahkim anlaşmalarından kaynaklanan tahkim yargılamalarının tarafların iradesine dayanmayan bir birleştirme kararı ile görülmesi sonucunda verilecek hakem kararının taraf olunmayan bir anlaşmadan doğduğunu ifade etmektedir. Bu görüşe göre birleştirme, bir tahkim anlaşmasına dayanmamaktadır ve ortada tüm taraflar için geçerli bir tahkim anlaşması bulunmamaktadır⁴⁰⁷. Bu nedenle taraflarca birleştirilmeye yapılacak itiraz aslında geçerli bir tahkim anlaşmasının bulunmamasına yönelik olacaktır.⁴⁰⁸

⁴⁰² *Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 14 mai 1996, 93-15.138, 14 Mayıs 1996.* <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007036086> (E.T.: 05.03.2024)

⁴⁰³ *Ford Motor Company Limited v. M/S Maria Gorthon, US District Court for the District of Maryland - 397 F. Supp. 1332 (D. Md. Temmuz 1975)* <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/397/1332/1673992/> (E.T.:12.03.2024).

⁴⁰⁴ *Stipanowich*, s. 485.

⁴⁰⁵ *Born*, s. 2565; *Whitesell/Silva Romero*, s. 7.

⁴⁰⁶ *Scherer/Bassiri/Abdel Wahab*, s. 324.

⁴⁰⁷ *Esen*, s. 374.

⁴⁰⁸ *Esen*, s. 374. Benzer bir görüş için; *Rau*, s. 206.

Amerikan Tahkim Derneği, (*American Arbitration Association* kısaca AAA) birden çok sözleşmeden kaynaklanan aynı edimin konu olduğu yargılamalarda olması durumunda uygulayacağı yolu belirlemiştir. İki ya da daha fazla sözleşmeden kaynaklanan aynı edimin konu olduğu bir uyuşmazlık için farklı tahkim şartları gündemdeyse AAA, söz konusu yargılamaların birlikte görülebilmeleri için tüm tarafların birleştirme rızasını aramaktadır.⁴⁰⁹ Taraflardan biri ya da daha fazlası birleştirmeye rıza göstermezse birleşme gerçekleşmeyecek ve yargılamalar ayrı ayrı sürdürülecektir. Bir edimin ifasından sorumlu taraf ya da taraflar, genellikle ifadaki ayıptan kaçınmak ve aynı konuyu sonuçlandıran birden çok çelişen karar yaratmak adına birleştirmeden kaçınma yoluna gitmektedir. Bu durumda, birleştirme talep eden taraf ya da taraflar, birleştirmenin gerçekleşmesi için devlet yargısı yoluna başvurabilecektir⁴¹⁰. Bununla beraber, yukarıda da daha önce açıkladığımız gibi, tahkim anlaşmasında birleşmeyi engelleyen, birleşmenin yapılamayacağına ilişkin özel bir kaydın bulunmaması halinde yargılamaların birleşmesinin önünde engel kalmamaktadır.⁴¹¹ Önemli nokta, tahkim anlaşmasında yargılamaların birleştirilmesini yasaklayan bir kaydın olmaması, birleştirme yapılmaması halinde çelişkili karar oluşma olasılığının yüksek olması ve yargılamaların birleştirilmesinin giderlerin yükselmesine ve yargılamanın yavaşlamasına sebep olmayacak olmasıdır⁴¹².

Leboulanger'a göre eğer anlaşmalar farklı olmasına karşın tahkim kayıtları aynıysa tarafların uyuşmazlıkları birleştirme niyetinde oldukları düşünülebilir⁴¹³. Bununla birlikte tahkim anlaşmalarının yorumuna ve tarafların zımni rızasının tespitine önem verilmelidir⁴¹⁴. *Hanotiau*'ya göre, farklı tahkim kayıtlarının varlığı durumunda bu

⁴⁰⁹ *Stipanowich*, s. 489.

⁴¹⁰ *Stipanowich*, s. 489 ayrıca bakınız: *Robinson V. Warner U.S. District Court for the District of Rhode Island- 370 F. Supp. 828 (D.R.I. 1974) 2 Ocak 1974.* <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/370/828/1801675/> (E.T.: 16.11.2022) Ayrıca Bakınız: *Consolidated Pac Eng'g Inc. V. Greater Anchorage Area Borough, 563 P.2d 252, (Alaska 1977)* Karar Tarihi: 29 Nisan 1977. (İtirazın reddi tarihi: 19 Mayıs 1977) <https://casetext.com/case/consolidated-pac-v-gr-anchorage> (E.T.:16.11.2022) Her iki yargılamada da birleştirme gerçekleşmiştir; tahkim kayıtlarında birleşmeyi saf dışı bırakan bir hüküm görülememiştir.

⁴¹¹ *Stipanowich*, s. 489 ve 490; *Rau, Alan Scott* "Arbitral Jurisdiction and the Dimensions of 'Consent'", *Arbitration International*, vol. 24, no. 2, LCIA, 2008, s. 257.

⁴¹² *Stipanowich*, s. 490 dn. 82.

⁴¹³ *Leboulanger*, s. 83; Ayrıca bkz. *Rovine*, s. 145.

⁴¹⁴ *Leboulanger*, s. 82.

kayıtlar aynı terimleri içeren kayıtlar olsa bile yargılamaların birlikte görülmesine dair irade anlaşılabilir. ⁴¹⁵

Platte, yalnızca tarafların zımni rızası ve anlaşmaların dili böyle anlaşılmasına izin veriyorsa birden çok sözleşmeden doğan yargılamaların bağlantılı yargılamalar olduğunu ve hakemlerin yetkilerini yargılamaları birleştirme yönünde genişletebileceğini savunmaktadır ⁴¹⁶. Bağlantının varlığı, tarafların niyeti ve anlaşmanın dilinden anlaşılıyor olsa da taraflar ihtilaflarını tek bir yargılamaya götürmeyi kabul etmişlerse hakemler *Kompetenz-Kompetenz* gereği birleştirmeye karar verebilir ⁴¹⁷. Bu durumda rızanın varlığının doğrudan bağlantının varlığı anlamına gelmesi mümkün olacaktır ⁴¹⁸.

Tahkim yargılamasında birleşmenin gerçekleşmesi, aynı hukuki çözüm yolunun, yani tahkim yolunun seçilmesini şart koşmaktadır. ⁴¹⁹ Bu genel bir kuraldır. Tahkim yargısının iradi niteliğinin üstünlüğü dikkate alındığında rızanın olması durumunda tahkim şartına dayanmayan yargılamaların, uyuşmazlık öncesi tahkim konusunda daha önce anlaşılmaması halinde bile birleşmesi mümkün olacaktır. ⁴²⁰

Hanotiau'ya göre ortak amaca yönelik sözleşmelerde birebir aynı tahkim kaydı mevcut ise aynı tahkim anlaşmasından bahsedilebilecektir ⁴²¹. Burada birden çok anlaşma mevcut olsa bile bu anlaşmalar tek bir tahkim anlaşması olarak kabul edilebilecektir. Bununla birlikte her durumun ayrı ayrı ele alınması gerekecektir ⁴²². Mutlak ve kesin bir çözümün uygulanması taraf iradesinin ihlaline sebebiyet verebilir. ⁴²³

Birden çok tahkim anlaşmasının mevcudiyeti durumunda tahkim anlaşmaları, her ne kadar farklılık gösterse de çoğunlukla benzer bir teknikte kaleme alındığından

⁴¹⁵ *Hanotiau*, "Complex Arbitration", s. 376.

⁴¹⁶ *Platte*, s. 72.

⁴¹⁷ *Platte*, s. 72.

⁴¹⁸ *Cremades/Madalena*, s. 53.

⁴¹⁹ *Born*, s. 2613; *Cremades/Madalena*, s. 537.

⁴²⁰ *Cremades/Madalena*, s. 537.

⁴²¹ *Hanotiau*, "Complex Arbitration", s. 372.

⁴²² *Leboulanger*, s. 82.

⁴²³ *Leboulanger*, s. 44; *Redfern/Hunter*, s. 355; *Aponte*, s. 250; *Schwartz*, s. 342.

birleştirmeye engel teşkil edecek kadar çelişki doğurmayabilir⁴²⁴. Buna rağmen tahkim yeri, uygulanacak kurallar, kurum seçimleri, hakem seçim teknikleri ve seçilecek hakemlerin sayısı; farklılığa ve çelişkiye neden olabilecek unsurlar olarak sıralanabilir. Tahkim anlaşmalarındaki çelişkilerin en büyük etkisi, farklı hükümler öngörmelerinden dolayı tarafların iradelerinin yargılamaların birleşmesine yönelik olmadığı sonucunun ortaya çıkabilecek olmasıdır⁴²⁵. Anlaşmalarda ortak hükümler ve benzerlikler olması bağlantının varlığı için gereklidir⁴²⁶. Anlaşmalarda farklı tahkim kurumlarının ya da tahkim yerinin seçilmiş olması halinde yargılamaların ayrı yürütülmesi gerekmektedir⁴²⁷. Örneğin; her iki anlaşma aynı kurumun kurallarını seçmiş olmasına karşın bir anlaşmada tahkim yeri olarak Zürih seçilmişken diğer anlaşmada Paris seçilmiş ise yargılamaların birleştirilmesine ilişkin iradenin bulunmadığı sonucuna varılabilecektir⁴²⁸. Farklı tahkim anlaşmalarında birbiri ile çelişkili hükümler bulunması problemi, birleşmenin önündeki bariz engellerden biridir. Farklı tahkim anlaşmalarında uyumsuz maddelerin mevcudiyeti yargılamaların ayrı yürütülmesinin amaçlandığına ilişkin güçlü bir emaredir⁴²⁹. Bununla beraber aynı tahkim kurumunun yetkili kılınması hallerinde çelişen hükümler konusunda (örneğin; hakem seçimi yöntemleri ve hakem sayısı) kurumun uygulanacak kurala karar vermesi mümkündür. Tahkim kurumların yetkili organları bu gibi durumlarda çelişkileri inisiyatifi ele alarak gidermektedirler. Farklı tahkim kurumlarının veya farklı tahkim yerlerinin seçilmiş olması halinde birleşmenin gerçekleşmesi önündeki engel büyüyecektir. Farklı sözleşmelerin aynı tarafları ilgilendirmesi durumu hariç tutulmak üzere, çoğu tahkim kurumu farklı sözleşmelerin aynı hükümlere sahip olması halinde (örneğin; bir tahkim kurumunun örnek tahkim şartı) bağımsız olma özelliklerinin zedelenmeyeceğini kabul etmektedir.⁴³⁰ *Hanotiau*’ya göre, adaletin iyi yönetilmesi hiçbir zaman taraf iradesinden üstün olamayacaktır⁴³¹.

⁴²⁴ *Stipanowich*, s. 502.

⁴²⁵ *Stipanowich*, s. 503.

⁴²⁶ *Gupta/Kanuga/Desai*, s. 138.

⁴²⁷ *Hanotiau*, “Complex Arbitration”, s. 376; *Hanotiau*, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 338.

⁴²⁸ *Hanotiau*, “Complex Arbitration”, s. 376.

⁴²⁹ *Ağaoğlu*, s. 202; ayrıca aynı yönde bir hakem kararı için bkz: *Zürich Chamber of Commerce, ZHK 273/95* tarih: 31.05.1996. <http://www.unilex.info/cisg/case/396> (E.T.:20.11.2022)

⁴³⁰ *Ağaoğlu*, s. 203.

⁴³¹ *Hanotiau*, “Complex Arbitration”, s. 376.

Bazı mahkemeler, tahkim anlaşmalarının içeriğini göz önüne alarak farklı hükümleri ortak bir hüküm olacak şekilde yorumlayan kararlara imza atmıştır. Örneğin; *Compania Espanola de Petroleas SA* ve *Nereus Shipping SA*⁴³² arasındaki davada alınan kararlar hakem seçimi konusunda çelişen tahkim anlaşması hükümleri, tahkim anlaşmalarının lafzından ve tarafların davranışlarından yola çıkılarak üçüncü başka bir hüküm yaratılarak ele alınmıştır⁴³³. Buna göre, yargılamanın tarafları olan üç şirket, üç hakem seçmiş, seçilen hakemler kendi aralarında anlaşarak iki hakemi daha seçmiş ve birleştirilmiş tahkim yargılamaları toplamda beş hakemin ortak kararıyla çözülmüştür⁴³⁴. Pek tabii bu yaratıcı yöntem, üçten fazla tarafın olduğu ya da hakem seçiminin temel özelliklerinin bariz biçimde birbiriyle çeliştiği durumlarda uygulanamayacaktır⁴³⁵. *Leboulanger*, çok taraflı uyuşmazlıklar için yargılamaların birleştirilmesinin verimsiz bir karar olacağını ifade ederek sadece iki tarafın mevcut olduğu durumlarda birleştirme yapılmasını önermektedir⁴³⁶.

A, B, C ve D şirketlerinin taraf olduğu birden çok sözleşmenin birleştirmeye konu olmasını üç olasılıkta incelemek mümkündür:

- Birinci olasılık, A, B ve C'nin bir konsorsiyuma taraf olması ve farklı sözleşmeler imzalamalarına ek olarak bir ortak sözleşmeye taraf olmaları durumudur. Farklı sözleşmeler imzalayan bu üç şirket, çerçeve anlaşmaların, iş birliği sözleşmelerinin ya da *joint venture*'ların tarafı oldukları takdirde farklı

⁴³² No. 74, Civ. 5102. 18 Aralık 1974, *Compania Espanola De Petroleos, S.A. v. Nereus Shipping, S.A.*, 385 F. Supp. 1155, (S.D.N.Y. 1974) <https://casetext.com/case/compania-espan-de-petro-sa-v-ner-ship> (E.T.: 07.06.2023); *Hanotiau*, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 343; *Schaeffer*, s. 503.

⁴³³ *Hanotiau*, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 379; *Stipanowich*, s. 504

⁴³⁴ *Stipanowich*, s. 504.

⁴³⁵ *Stipanowich*, s. 504.

⁴³⁶ *Leboulanger*, s. 44; Ayrıca bkz. *Rosen, Joel D./Shrimp, James B.*: "Yes to Arbitration, but Did I Also Agree to Class Action and Consolidated Arbitration", *Franchise Law Journal*, vol. 30, no. 3, Winter 2011, s. 175. Ayrıca bkz. *Platte*, s. 78.

sözleşmelerin bağlantılı olduğunu söylemek mümkün olacaktır. “*Grup şirket*”⁴³⁷ olmaları da bu olasılığa dahildir. Bu durumda bağlantı mevcut olabilir.⁴³⁸

- İkinci olasılık, A’nın hem B hem C hem de D ile sözleşme imzalaması durumudur. Örneğin; A, bir müteahhittir. Bir binanın inşası için mimar olan B ile sözleşme imzalamaktadır, ikinci sözleşmeyi inşaat şirketi C ile üçüncüsünü de danışman mühendis şirketi olan D ile yapmaktadır. Burada ne kadar sözleşmeler birbirinden ayrı olsa da tek bir yapının inşası söz konusudur. Bu durumda bağlantının var olduğu kabul edilebilecek ve uyuşmazlıklar tek bir tahkim yargılamasında görülebilecektir.
- Üçüncü olasılık ise A’nın B ile, B’nin C ile ve C’nin D ile sözleşme imzalamasıdır. Buna örnek olarak, iş sahibi olan A’nın bir tesisin inşası için yüklenici B ile sözleşme yapması, yüklenici B’nin tesis inşasına ilişkin alt yüklenici C ile sözleşme imzalaması, C’nin başka bir alt yüklenici olan D ile sözleşme imzalaması verilebilecektir.⁴³⁹ İkinci ve üçüncü olasılıkta, her ne kadar bağlantının mevcut olduğu anlaşılrsa da tarafların yargılamaların birleştirilmesine rıza gösterdiğine ilişkin açık bir ifade birleştirme için gerekli olacaktır.⁴⁴⁰

Birden çok tarafı ilgilendiren uyuşmazlıkların tek bir yargılama ile çözülmesi için bağlantının mevcudiyetinin yanında tarafların anlaşmalarından açıkça ya da zımni bir birlikte görülme iradesinin anlaşılması gerekmektedir. Grup şirket doktrini gibi doktrinlerin uygulanması ile birleştirmeye ilişkin iradenin varlığı anlaşılabilir.⁴⁴¹

Yargılamaların birleştirilmesini isteyen farklı tahkim şartları imzalamış tarafların birleştirmeyi talep etmek ve farklı tahkim şartlarındaki çelişkileri gidermek için

⁴³⁷ **Ferrario, Pietro**: "Group of Companies Doctrine in International Commercial Arbitration: Is There any Reason for this Doctrine to Exist" *Journal of International Arbitration*, vol. 26, no. 5, October 2009, s. 654.

⁴³⁸ **Redfern/Hunter**, s. 149 dn. 377; **Fouchard, Philippe/Goldman Berthold**: Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. Kluwer Law International BV, 1999, s. 75; **Gupta, Arjun/Kanuga, Sahil/Desai, Vyapak**: "Blessed Unions in Arbitration - An Introduction to Joinder and Consolidation in Institutional Arbitration., *Indian Journal of Arbitration Law*, vol. 4, no. 2, February 2016, s. 143.

⁴³⁹ **Hanotiau**, "Complex Arbitration", s. 375.

⁴⁴⁰ **Hanotiau**, "Complex Arbitration", s. 377.

⁴⁴¹ **Ferrario**, s. 654; **Hanotiau**, "Complex Arbitration", s. 376.

başvurabileceği yollar mevcuttur.⁴⁴² Aralarında karar alarak birleştirmeye ilişkin hükümleri anlaşmalara sokmaları yoluyla, tarafların ortak bir tahkim anlaşmasına imza atması yoluyla, ulusal mahkemeye başvuru neticesinde mahkemenin birleştirmeye karar vermesiyle ve bir kurumsal tahkim kurumunun kurallarının uygulanması sureti ile yargılamaların birleşmesi mümkündür⁴⁴³. Uygulamada bağlantı ve taraf rızası şartlarının karşılanması ve anlaşmalardaki eksikliklerin ortadan kaldırılması, yargılamaların birleştirilmesi kararının hukuka uygun olması için önemlidir⁴⁴⁴. Aynı tahkim anlaşmasında yargılamaların birleştirilmesine izin veren bir hükmün⁴⁴⁵ bulunmasına tarafların tümünün ikna edilmesi çok zordur. *Devitt*, bu gibi kayıtların ana sözleşmedeki edim ifasını içeren ve iş tanımlı yapan hükümler kadar önemli olduğunu ancak taraflarca bu durumun öngörülemediğini ifade etmektedir.⁴⁴⁶ Tarafların uyuşmazlık öncesinde tahkim anlaşmasına birleştirmeye ilişkin bir hüküm koyması uygulamada oldukça nadirdir⁴⁴⁷. Bu durumda, teoride mümkün olsa da uygulamada tarafların uyuşmazlığın ortaya çıkmasını takiben ortak bir tahkim anlaşması ile birleştirmeye ikna edilmeleri neredeyse imkansızdır⁴⁴⁸. Taraflara göre uyuşmazlık halinde taktiksel davranmak ve “*boyun eğmekten kaçınmak*” taraflar için büyük öneme sahip olacaktır.⁴⁴⁹

Farklı uyuşmazlık çözümlerinin seçildiği durumlarda yargılamaların tek bir tahkim yargılaması altında birleşmesi, pek tabii büyük zorlukların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bir ya da birden çok sözleşmenin tahkim kaydı içermesi ancak diğerlerinin uyuşmazlık çözümüne ilişkin kayıt içermemesi durumunda, tek bir yargılamada uyuşmazlığın çözülmesinin istendiğine dair taraf davranışlarından anlaşılabilen ya da en azından varsayılabilen bir irade olmadıkça, uyuşmazlıkların birlikte görülmesi mümkün olmayacaktır⁴⁵⁰. *Leboulanger*’a göre bir ya da birden çok tahkim kaydının olması ancak bazı anlaşmalarda hiç tahkim kaydına rastlanmaması durumunda tarafların arasındaki

⁴⁴² **Paulsson/Rawding/Reed**, s. 100.

⁴⁴³ **Devitt**, s. 671.

⁴⁴⁴ **Ağaoğlu**, s. 204; **Paulsson/Rawding/Reed**, s. 100; **Devitt**, s. 671.

⁴⁴⁵ **Wälde, Thomas W.**; "The "Umbrella" Clause in Investment Arbitration", *The Journal of World Investment & Trade* vol. 6.2 ,2005, s. 202.

⁴⁴⁶ **Devitt**, s. 671.

⁴⁴⁷ **Scherer/Bassiri/Abdel Wahab**, s. 324.

⁴⁴⁸ **Devitt**, s. 672.

⁴⁴⁹ **Devitt**, s. 673; **Paulsson/Rawding/Reed**, s. 99.

⁴⁵⁰ **Hanotiau**, "Complex Arbitration" , s. 376. Ayrıca bkz. **Şanlı**, "Konişmentonun Devri", s. 789.

ilişkiye bakılmalıdır. Örneğin; söz konusu taraf(lar)ın başka anlaşma ya da anlaşmalara da taraf olması söz konusuysa ve bu ortak anlaşmaların temel sebebi temelde tahkime gidilmesine izin veren anlaşmaların imzalanması ise bu durumda yargılamaların birlikte görülmesi mümkün olacaktır⁴⁵¹. *Leboulanger* yine de hakemlerin yalnızca tarafların zımni iradesi böyle bir genişlemeye izin veriyorsa yetkilerini genişleterek yargılamaları birlikte görebileceğini eklemiştir⁴⁵².

Genel kurala göre; bir anlaşmada tahkim kaydı, diğer bir anlaşmada ise ulusal mahkemelere gidilmesi yönünde bir kayıt mevcutsa bu durumda yargılamaların ayrı görülmesi gerekecektir⁴⁵³. Bu durumda tahkim anlaşmasının hükümsüzlüğü saklıdır⁴⁵⁴. Uyuşmazlık çözümleri arasındaki farklılıklar arttıkça, birleşmenin gerçekleşmesi de aynı oranda zorlaşacaktır.⁴⁵⁵ Birleştirme, bu nedenle uyuşmazlık çözümü için her zaman iyi olmayabilir⁴⁵⁶.

⁴⁵¹ **Leboulanger**, s.52; **Hanotiau**, “Complex Arbitration”, s. 377. Benzer bir görüş için bkz. **Şanlı**, “Konişmentonun Devri”, s. 781.

⁴⁵² **Leboulanger**, s.51 ayrıca bakınız s. 80 ve 82; **Hanotiau**, “Complex Arbitration”, s. 378.

⁴⁵³ **Hanotiau**, “Complex Arbitration”, s. 377.

⁴⁵⁴ **Cremades/Madalena**, s. 536.

⁴⁵⁵ **Cremades/Madalena**, s. 537.

⁴⁵⁶ **Ağaoğlu**, s. 204 dn 78.

2.1.5. İki Tarafın Birden Çok Sözleşme İmzalaması

Farklı tahkim anlaşmaları kapsamında aynı taraflar arasında iki tahkim yargılamasının olması, bağlantının varlığına işaret edebilir⁴⁵⁷. İki tarafın birden çok sözleşmeye taraf olması neticesinde uyuşmazlıklardan kaynaklanan tahkim yargılamaları çok sözleşmeli tahkim (*Multi-Contract Arbitration*) olarak adlandırılır⁴⁵⁸. Yukarıda ele alınan durumlardan temel farklılık uyuşmazlıkların aynı taraflar arasında ortaya çıkmasıdır⁴⁵⁹. *Leboulanger*, iki tarafın imzaladığı bağlantılı birden çok sözleşmenin mevcudiyeti durumunda görünen birden çok sözleşmenin ardında kapsayıcı tek bir sözleşmenin "gizli" olduğunu ifade etmektedir.⁴⁶⁰ *Leboulanger*'a göre, sadece iki tarafın mevcut olduğu durumlarda yargılamaların birleştirilmesi mümkün olabilmektedir⁴⁶¹.

ICC Tahkim Kuralları'na göre birleştirmede “*bağlantı*” için tarafların aynı olması başka bir koşuldur. Söz konusu “*aynılık*” taleplerin birbirini etkileyecek nitelikte olması ile ilgilidir⁴⁶². 2023 öncesi CEPANI, benzer biçimde aynılık müessesesine şu şekilde değinmiştir.

“Tahkim davalarında ileri sürülen taleplerin birden fazla tahkim sözleşmesine dayanması durumunda, talepler uyuşuyorsa ve aynı taraflar arasındaki tahkim davalarında, tahkim davalarına konu olan uyuşmazlıklar aynı hukuki ilişkiden doğuyorsa...”⁴⁶³

Maddeden de anlaşılabileceği üzere tarafların aynı olması gerekliliği sadece birden fazla tahkim sözleşmesine dayanılan davalarda ve aynı hukuki ilişkiden doğan taleplerde söz konusu olacaktır. Hakem heyetine sunulan uyuşmazlıklardan birinin dayandığı tahkim kaydı ile yakından bağlantılı başka bir anlaşmadaki tahkim kaydı aynı ise hakem heyeti

⁴⁵⁷ Cremades/Madalena, s. 532.

⁴⁵⁸ Leboulanger, s. 45; Platte, s. 70; Whitesell, Anne Marie/Silva Romero, Eduardo: “Multiparty and Multicontract Arbitration: Recent ICC Experience”, ICC Complex Arbitrations - Special Supplement 2003, ICC International Court of Arbitration Bulletin, s. 15.

⁴⁵⁹ Platte, s. 72.

⁴⁶⁰ Leboulanger, s. 46; Platte, s. 72.

⁴⁶¹ Leboulanger, s. 44.

⁴⁶² Akın, s.306.

⁴⁶³ CEPANI Tahkim Kuralları Mülga

https://www.arbitrationbelgium.com/Arbitration%20Rules/cepani - rules_turkish.pdf (E.T.: 07.08.2022)

genellikle bu ikinci sözleşmeden doğan ihtilaflarda da karar vermeye yetkili olduğuna karar verecektir⁴⁶⁴.

Amerikan Yüksek Mahkemesi; tarafların aynı olması, sözleşmelerin birbirine bağlı olması ve tahkim şartlarının aynı olması durumunda, iyi niyet ilkesinin iddiaların tek bir davada birleştirilmesini haklı kıldığı görüşünü benimsemiştir⁴⁶⁵. Bir sözleşmedeki uyuşmazlık ve bu uyuşmazlıktan kaynaklanan yargılamadaki karar, diğer ilgili tüm sözleşme ilişkilerini etkileyecektir⁴⁶⁶. Bu nedenle, tüm bu uyuşmazlıkların tek bir yargılamada ele alınması gerektiği söylenebilir.

Eğer imzalanan anlaşmalar birbirinin aynı tahkim kaydını içeriyorsa bu uyuşmazlıkların birleştirilmesi için bağlantının bulunduğu bahsedilebilir.⁴⁶⁷ Ana sözleşmede tahkim kaydı olması ancak diğer sözleşmelerde tahkim kaydı olmaması durumunda diğer sözleşmelerden doğan uyuşmazlıkların ana sözleşmedeki tahkim kaydına tabi olarak çözülmesi mümkündür⁴⁶⁸. Bir ana sözleşme yoksa ve bazı sözleşmeler tahkim maddeleri içermiyorsa tarafların niyetinin dikkatli bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.⁴⁶⁹

Aynı taraflar arasındaki iki anlaşma yakından bağlantılıysa ve biri diğerinden kaynaklanıyor veya diğer sözleşmenin tamamlayıcısı veya sözleşmenin uygulanmasına yönelik ise sözleşmelerden birinde tahkim kaydının olmaması; anlaşmalardan kaynaklanan uyuşmazlıkların tek bir hakem heyeti tarafından görülmesine ve birlikte karara bağlanmasına engel olmamaktadır.⁴⁷⁰ Aynı taraflar arasında bir dizi anlaşmanın varlığında, ana sorun bu sözleşmelerin bölünemez bir bütün oluşturup oluşturmadığının (*ensemble contractuel unique*) belirlenmesidir⁴⁷¹. Bölünemez bütün oluşmasına ilişkin Fransız Yargıtayı (*Cour de Cassation*)'nın verdiği bir karar önemlidir.⁴⁷² Dava tarafları

⁴⁶⁴ **Hanotiau, Bernard**: "Problems Raised by Complex Arbitrations Involving Multiple Contracts-Parties-Issues", *Journal of International Arbitration*, vol. 18, Kluwer Law International, 2001, s. 283.

⁴⁶⁵ **Rog**, s. 21; **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 304.

⁴⁶⁶ **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 304.

⁴⁶⁷ **Leboulanger**, s. 78; **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 283.

⁴⁶⁸ **Platte**, s. 73; **Leboulanger**, s. 80; **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 379.

⁴⁶⁹ **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 311; **Platte**, s. 74.

⁴⁷⁰ **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 311.

⁴⁷¹ **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 312.

⁴⁷² **Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 14 mai 1996, 93-15.138, 14 Mayıs 1996.** <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007036086> (E.T.:11.12.2023)

Sigma Corporation, TCP şirketinin 1977 yılında imzaladığı mal dağıtımına ilişkin sözleşmede tahkim kaydı bulunmaktadır. 1989 tarihli başka bir sözleşmeyle *Sigma Corporation*, "dağıtım anlaşmasına ek olarak", TCP şirketine bayilik dışında yapılan tüm satışlar üzerinden komisyon ödeme taahhüdünde bulunmuştur. Bu ikinci anlaşmada herhangi bir yetki maddesi yoktur. TCP şirketi, bu taahhüdün ihlali ve teslim edilen malzemelerin bozulmasından kaynaklanan zararlar nedeniyle tazminat ödenmesi için ilk derece mahkemesine (*Tribunal de Commerce de Bobigny*) başvurmuştur. Mahkeme, ikinci anlaşmanın ilk anlaşmanın bir eki olmadığını, farklı türde işlemleri kapsadığını ve ikinci anlaşmada tahkim maddesine herhangi bir açık atfın olmamasına dayanarak kendi yargı yetkisini onaylamıştır.⁴⁷³ Fransız Yargıtayı ise ikinci anlaşmanın ilk anlaşmanın ihlalden kaynaklandığına ve tamamlayıcısı olduğuna, sonuç olarak ilk sözleşmede yer alan tahkim kaydının kapsamına girdiğine karar vermiş; yargılamanın tahkim yoluyla görülmesi gerektiğine hükmederek ilk derece mahkemesinin (*Tribunal de Commerce de Bobigny*) kararını bozmuştur⁴⁷⁴.

Taraflar arasındaki anlaşmalar yakından bağlantılı değilse ya da sözleşmelerden biri diğer sözleşmenin tamamlayıcısı veya diğer sözleşmenin uygulanmasına yönelik değil ise tahkim kaydı olmayan sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların tahkime tabi olmadığı kabul edilmektedir. Böyle bir durumda davalar birleştirilemeyecektir.⁴⁷⁵ Buna ek olarak sözleşmelerde tahkim kaydı bulunmasına karşın bu kayıtlar birbirinden farklı ise yargılamalar birleştirilemez.⁴⁷⁶ Hakemler, böyle bir durumun ortaya çıkması durumunda *Kompetenz-Kompetenz*'e göre kendi yetkilerine karar vereceklerdir⁴⁷⁷

Paris Temyiz Mahkemesi (*Cour d'Appel de Paris*), bir şirketin satışı bağlamında imzalanan bir protokole eklenen ve bir tahkim maddesi içeren bir iş sözleşmesi ile ilgili

⁴⁷³ *Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 14 mai 1996, 93-15.138, 14 Mayıs 1996.* <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007036086> (E.T.: 20.03.2024) "... d'autre part, que l'absence de référence explicite à la clause compromissoire dans l'accord de 1989 exclut toute acceptation de cette clause dans le cadre de ce dernier, Attendu qu'en se déterminant ainsi, et alors qu'il ressort de ses énonciations que l'accord de 1989 trouvait son origine dans l'inobservation de celui de 1977 dont il était le complément de sorte qu'il entrerait dans le champ de la clause d'arbitrage stipulée dans celui-ci..."

⁴⁷⁴ **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 312.

⁴⁷⁵ **Platte**, s. 73.

⁴⁷⁶ **Platte**, s. 73.

⁴⁷⁷ **Leboulanger**, s. 81; **Kaufmann-Kohler**, "Parallel Proceedings", s. 111; **Hanotiau, Bernard**: "Problems Raised by Complex Arbitrations Involving Multiple Contracts-Parties-Issues", Journal of International Arbitration, vol. 18, Kluwer Law International, 2001, s. 303.

bir karar vermiştir. Paris Temyiz Mahkemesi, tarafların anlaşmasını uygulamak için amaçlanan bir ikinci sözleşmeye, birinci sözleşmede yer alan tahkim maddesinin genişletilmesini kabul etmiştir⁴⁷⁸. Sözleşmelerin ekonomik bağımlılığı bağlantının tespitinde önemlidir⁴⁷⁹. *Leboulanger*'a göre; bir veya daha fazla sözleşmenin imzalanması, tarafların başka sözleşme ya da sözleşmeler imzalamasına sebep oluyorsa sözleşmelerin aralarında bir bağlantı olduğu düşünülebilir bu nedenle bu sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların birlikte ele alınması mantıklıdır⁴⁸⁰.

Öte yandan, sözleşmelerden biri bir tahkim maddesi içerirken diğeri yetki anlaşması içeriyorsa genellikle aynı sonuca varılamaz. Bu durumda, yargılamalar ayrı ayrı yürütülmek zorundadır. Belçika Temyiz Mahkemesi (*Cour de Cassation de Belgique*) tarafından verilen 9 Mayıs 1963 tarihli bir kararda⁴⁸¹, bir yandan tahkim anlaşması olan taraflarla, diğeri yandan bu tür bir madde içermeyen bir anlaşmaya taraf olan tarafların karşı karşıya olduğu bölünemez bir uyuşmazlığın varlığı halinde sadece adli mahkemelerin yetkili olacağına ve bunun sonucunda tahkim anlaşmasının uygulanamaz olduğuna karar verilmiştir.⁴⁸²

Yargılamaların birleştirilmesi için gerekli koşullardan biri, daha önce ele aldığımız gibi, yargılamaların “bağlantılı” olmasıdır. Aynı tahkim şartına dayalı davalar genellikle bağlantılı kabul edilmektedir ancak her somut olayın ayrıca titizlikle incelenmesi gerekmektedir. Birden çok sözleşme ve/veya birden çok tarafın varlığı halinde bağlantının tespiti, hukuki ilişkinin ve sözleşmeler arası bağın tespitini de kapsamaktadır⁴⁸³.

⁴⁷⁸ *Cour De Cassation, Chambre Commerciale, Du 5 Mars 1991, 89-19.940, Inédit.* <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007103798/> (E.T.:28.11.2023)

⁴⁷⁹ Hanotiau, Complex Arbitration, s. 377.

⁴⁸⁰ Leboulanger, s. 80.

⁴⁸¹ *Societe Anonyme Le Monde Et Consorts, C. Etat Belge, Ministre Des Finances, Et Consorts 1.6 Ch.- 9 Mayıs 1963 - Jurisprudence De Belgique 956 - Cour De Cassation.* <https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/arrcass/1963/5.pdf> (E.T.:13.12.2023)

⁴⁸² *Societe Anonyme Le Monde Et Consorts, C. Etat Belge, Ministre Des Finances, Et Consorts 1.6 Ch.- 9 Mayıs 1963 - Jurisprudence De Belgique 956 - Cour De Cassation.* <https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/arrcass/1963/5.pdf> (E.T.:13.12.2023)

⁴⁸³ Hanotiau, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 314.

2.1.6. Birden Çok Tarafın Birden Çok Sözleşme İmzalaması

Birden çok sözleşmeye dayalı tahkim yargılamalarının var olduğu durumlarda, bahsi geçen sözleşmelerin bağlantılı olması yargılamaların bağlantılı olduğu anlamına gelecektir. Bağlantının varlığı burada maddi hukuka ilişkin bir husustur⁴⁸⁴. davaların birlikte görülmesinin en önemli nedenlerinden biri işlemlerin tekrarının önlenmesidir. Bu nedenle ortak bir yargılama yapılmasına izin veren davalar aynı ya da benzer vakıalara dayanmalıdır⁴⁸⁵. Birleştirmeye konu yargılamaların tarafları aynı değilse yukarıda bahsedildiği gibi *petitum* (talep) ve *causa petendi* ⁴⁸⁶(talep nedenleri) arasında ortak unsurlar bulunabilir. Buna örnek olarak ortak hukuki ilişki ya da karşılıklı edimler verilebilecektir⁴⁸⁷.

Sözleşmelerin vakıalara dayanılarak bağlantılı olup olmadığının belirlenmesinde farklı ihtimaller ortaya çıkacaktır. Birden çok sözleşmede aynı tahkim kaydının yer alabilmesi gibi uyumlu tahkim ve yetki kayıtlarının da görülmesi mümkündür. Birden çok sözleşmede aynı tahkim kaydının yer alması bağlantının varlığının tespiti açısından yeterli olabilecektir⁴⁸⁸. Her yargılama kendine özgü özelliklere sahip olduğundan, birleştirilebilir davaların tespiti için tek bir kural getirmek oldukça zordur. Farklı tahkim veya yetki kayıtları açısından uyumluluğun tespiti; taraflar arasındaki hukuki ilişkinin belirlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Farklı taraflar arasında ve farklı sözleşmelere ve tahkim kayıtlarına dayanan iki tahkim yargılamasının mevcudiyeti⁴⁸⁹ halinde, bağlantının tespitinde olayların maddi niteliği ve tahkim anlaşmasına taraf kişilerin farklılığı belirleyici olacaktır. Örneğin; büyük inşaat projeleri, işveren ve ana yüklenicinin (şirketler konsorsiyumu olabilir) yanı sıra diğer tedarikçileri ve alt yüklenicileri de içerebilir. Birden çok tarafın birden çok sözleşme

⁴⁸⁴ Saçar, s. 45; Muşul, Timuçin; Medeni Usul Hukuku, Ankara 2012, s.273.

⁴⁸⁵ Akın, s. 307.

⁴⁸⁶ Fellmeth, Aaron X/Horwitz, Maurice; Guide to Latin in International Law, Oxford University Press, 2011; bkz. <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195369380.001.0001/acref-9780195369380-e-333> (E.T.:16.11.2022)

⁴⁸⁷ Cremades/Madalena, s. 515.

⁴⁸⁸ Akın, s. 307.

⁴⁸⁹ Cremades/Madalena, s. 532. Benzer bir tespit yapan Platte'in görüşü için ayrıca bkz. Platte, Martin; "When Should an Arbitrator Join Cases?", Arbitration International, vol 1.8, s. 1, 1 March 2002, s. 70.

akdettiği bu gibi hallerde yargılamaların birleştirilmesi için gerekli olan bağlantı mevcut olacaktır⁴⁹⁰. Taraflardan her biri, farklı uyuşmazlık çözümleme maddeleri içeren farklı sözleşmeler altında aynı projede faaliyet gösteriyorsa⁴⁹¹ bağlantının mevcudiyeti kabul edilir ancak sözleşmelerde farklı uyuşmazlık çözümleri kararlaştırıldığından yargılamaların birleştirilmesi konusunda problemler doğacaktır.

M&C Corporation v. Erwin Behr GmbH & Company KG ve Dr. Heinz Etzel (I) arasındaki ICC yargılamasında⁴⁹², sadece bir sözleşme (*M&C Corporation* ve *Erwin Behr GmbH & Company KG* arasında) ancak aynı zamanda zımni rıza ile bir tahkim anlaşması (*M&C Corporation* ve *Dr. Heinz Etzel* arasında) bulunmaktadır. Davacı, birinci davalının (*Erwin Behr GmbH & Company KG*) ürünlerinin Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da özel satış temsilcisidir. Sözleşme, ICC tahkimi öngören bir yetki kaydı içermektedir. Birinci davalı tarafından sözleşmenin sona erdirilmesinin ardından davacı, birinci davalı ve onun yönetim direktörlerinden biri olan ikinci davalıya karşı ABD Michigan Bölge Mahkemesinde dava açmıştır. Birinci ve ikinci davalılar, sözleşmedeki tahkim maddesini ileri sürmüşlerdir. Bunun üzerine Michigan Bölge Mahkemesi, yargılamada yetkisiz olduğuna hükmetmiştir. Tahkim süreci sırasında, ikinci davalı *Dr. Heinz Etzel*, hakem heyetinin kendisi için yargılama yapma yetkisi olmadığını, çünkü kendisinin tahkim anlaşmasının bir tarafı olmadığını ileri sürmüştür. Davacı tarafından bu iddialara itiraz edilmiştir. Davacı, ikinci davalının mahkeme sürecinde tahkim anlaşmasını ileri sürmesinden dolayı ikinci davalının tahkime rızası olduğunu iddia etmiştir. Hakem heyeti, ikinci davalının tahkime rızası anlaşılabilirse bile davalıların tümünün rızası olmadan yargılamalarının birlikte görülemeyeceğine karar vermiştir.⁴⁹³

Ana sözleşmede tahkim kaydı bulunması ancak diğer sözleşmelerde tahkim kaydı bulunmaması durumunda diğer sözleşmelerden doğan uyuşmazlıkların ana sözleşmedeki

⁴⁹⁰ Kazutake, s. 191; Cremades/Madalena, s. 518.

⁴⁹¹ Cremades/Madalena, s. 518.

⁴⁹² ICC Dava No. 7453 of 1994; *M&C Corporation v. Erwin Behr GmbH & Company KG ve Dr. Heinz Etzel (I)*. <https://jsumundi.com/en/document/decision/en-m-c-corporation-v-erwin-behr-bmbh-company-kg-and-dr-heinz-etzel-award-tuesday-1st-march-1994> (E.T.:12.12.2023)

⁴⁹³ Hanotiau, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 306.

tahkim kaydına tabi olarak çözülmesi mümkündür⁴⁹⁴. 31 Ekim 1989 tarihinde Paris Temyiz Mahkemesi'ne sunulan davada⁴⁹⁵ verilen karar, ana sözleşmedeki tahkim kaydının diğer sözleşmeleri de etkilemesini göstermesi açısından dikkat çekicidir.⁴⁹⁶ Fotoğraf ekipmanı üreticisi *Kis France*, ekipmanın çeşitli ülkelerde pazarlanmasını sağlamak amacıyla *Société Générale* ile yerel yan şirketler aracılığıyla bir sistem kurmuştur. Sistem kurulurken çeşitli sözleşmeler imzalanmıştır: Kendi adlarına ve yan şirketler hesabına bir çerçeve anlaşma; *Kis France* ve *Société Générale* arasında, çerçeve anlaşmanın Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanması için bir anlaşma; *Société Générale*'in yan kuruluşu *Sogelease Corporation* ve *Kis*'in yan kuruluşu *Kis California* (daha sonra *Kis Corporation* olarak yeniden adlandırılmıştır) arasında bir anlaşma yapılmıştır. *Société Générale*'in kendi adına ve yan kuruluşu adına ve *Kis France*'in da aynı sıfatlarla hareket ederek imzaladığı çerçeve anlaşmaya bir ek anlaşma yapılmış ve kendi hesabına ve yan kuruluşu adına hareket eden *Société Générale* ve *Kis USA* adına hareket eden *Kis Photo Industrie* arasında bir anlaşma daha imzalanmıştır⁴⁹⁷. Çerçeve anlaşma, tüm anlaşma ve eklemelerde açıkça atıfta bulunulan bir ICC tahkim maddesi içermektedir. Tahkim yargılaması *Société Générale*, *Sogelease Pacific* ve *Sogelease Corporation*, *Société Générale*'nin iki yan kuruluşu tarafından *Kis France*, *Kis Photo Industrie* ve *Kis Corporation*'a karşı başlatılmıştır.⁴⁹⁸ Hakem heyeti, tüm davacılar ve davalılar üzerinde, çeşitli anlaşmalardan kaynaklanan tüm konuları karara bağlama konusunda yetkili olduğuna karar vererek yargılamaya başlamıştır. Paris Temyiz Mahkemesi'nde hakemlerin yetkisiz olduğuna ilişkin bir dava açılmıştır ve mahkeme hakemlerin yargı yetkisini onaylamıştır. Temyiz Mahkemesi'nin kararına göre yan kuruluşlar arasında yapılan anlaşmalarda çerçeve anlaşmadaki tahkim maddesine atıfta bulunulduğundan hakemlerin yetkili olduğuna karar verilmiştir. Yargılamada hakemler, taraflar arasındaki anlaşmaları incelemiş ve tarafların karşılıklı yükümlülüklerinin

⁴⁹⁴ **Platte**, s. 73; **Leboulanger**, s. 80; **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 379.

⁴⁹⁵ *Société Kis France et autres v. Société Générale et autres, Court of Appeal of Paris, France, 31 October 1989, 1992 Rev. Arb. 90- dn. 210.* https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=cmsspage&pageid=10&menu=618&opac_view=-1 (E.T.:10.12.2023) ; **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 306.

⁴⁹⁶ **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 306.

⁴⁹⁷ **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 307.

⁴⁹⁸ **Van den Berg, Albert**: Yearbook Commercial Arbitration Volume XVI, Springer Netherlands, 1991, s. 145: *Société Kis France et autres v. Société Générale et autres, Cour d'Appel Paris, France, 31 October 1989, 1992 Rev. Arb. 90.*

kaçınılmaz bir şekilde bağlantılı olduğunu ve yan şirketlerin ana şirketlerin ticari ve finansal kararlarına uymak zorunda olduğunu tespit etmiştir. Hakemler Société Générale ve yan kuruluşları tarafından yapılan yargılamaların birleştirilmesi talebinin kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir. Hakem Laurent Aynès bir ana anlaşma ve bir alt yüklenici anlaşmasından oluşan *sözleşme grubunun*⁴⁹⁹ yanı sıra *grup şirket*⁵⁰⁰in mevcut olduğunu ifade etmiştir. Ana şirketin yan şirketler üzerinde hakimiyeti ve bu yan şirketlerin ana şirketin imzaladığı anlaşma edimlerini yerine getirmesi söz konusu olduğundan yargılamaların birlikte görülebileceğine karar verilmiştir⁵⁰¹.

Milano Ulusal ve Uluslararası Tahkim Odası (*Chamber Of National and International Arbitration of Milan*) himayesinde 2 Şubat 1996 tarihinde karara bağlanan bir tahkim yargılamasında⁵⁰², mahkeme, A'nın B, C ve D ile aynı amaçla üç benzer ardışık sözleşme yapmasının, B'nin A'ya karşı C ile bir tahkim süreci başlatmasına izin vermek için yeterli olmadığına hükmetmiştir. Olayda A, bir ürünün geliştirilmesiyle ilgili birden çok iş birliği sözleşmesi imzalamıştır. Araştırma maliyetlerinin A, B, C ve D şirketleri tarafından paylaşılması bir anlaşmada öngörülmüştür. A tarafından bir yıl sonra araştırma sözleşmesinin sonlandırılmasının ardından, A ve B tarafından C'nin araştırma maliyetlerindeki payını A ve B'ye ödemesi için C'ye karşı ortak bir tahkim davası açılmıştır. C, tahkime itirazda bulunmuştur. Hakem heyeti, davacı B ile davalı C arasında geçerli bir tahkim anlaşması bulunmaması nedeniyle somut uyuşmazlık bakımından yetkili olmadığına karar vermiştir. Hakem heyeti, üç sözleşmenin ayrı anlaşmalar olduğuna ve anlaşmaların çok taraflı tek bir sözleşme oluşturmadığına hükmetmiştir⁵⁰³. Söz konusu kararda, sözleşmelerin benzer bir tahkim maddesi içermesi önemsiz görülmüştür. Bu durumda yargılamaların birleştirilmesinin uygunluğu, somut olaya göre değişiklik gösterecektir. Birleştirmenin gerçekleşebilmesi için tüm şartların sağlanmış

⁴⁹⁹ “Ensemble Contractuel Unique” *Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 14 mai 1996, 93-15.138, 14 Mayıs 1996*. <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007036086> (E.T.: 05.03.2024)

⁵⁰⁰ **Ferrario, Pietro**: "Group of Companies Doctrine in International Commercial Arbitration: Is There any Reason for this Doctrine to Exist" *Journal of International Arbitration*, vol. 26, no. 5, October 2009, s. 654.

⁵⁰¹ **Hanotiau**, *Problems Raised by Complex Arbitrations*, s. 307.

⁵⁰² *Chamber Of National and International Arbitration of Milan*, Award of of 2 February 1996 (Published in **van den Berg, A.J.** : *Yearbook Commercial Arbitration*, Vol. XXII, 1997, s. 191 - 196. https://www.camera-arbitrale.it/Documenti/lodo_2-02-1996.pdf (E.T.:11.12.2023)

⁵⁰³ **Hanotiau**, *Problems Raised by Complex Arbitrations*, s. 305.

olması halinde dahi yargılamaların birleştirilmesi talebinin reddedilmesi gerekebilir.⁵⁰⁴ Bunun nedeni olarak, çok taraflı ve/veya çok sözleşmeli bir tahkim sürecinin yönetilmesinin ayrı ayrı tahkim yargılamalarının yürütülmesinden çok daha verimsiz olabileceği gösterilebilecektir⁵⁰⁵. Çok taraflı ve/veya çok sözleşmeli uyuşmazlıklarda, yargılamaların birleştirilmesinin her zaman mümkün olmayabileceği bir gerçektir.

⁵⁰⁴ Kaufmann- Kohler, s. 94; Ayrıca bkz. *Citi-March Ltd. And Another V. Neptune Orient Lines Ltd. and Others*, 1997, Lloyd's Rep. 72, Queen's Bench Division (Commercial Court), Yargıç Mr. Justice Colman. <https://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=150988> (E.T.:09.12.2023)

⁵⁰⁵ Jarvin, Sigvard: "Multi-Party Arbitration: Identifying the Issues", New York Law School Journal of International and Comparative Law, vol. 8, no. 2, Spring 1987, s. 323; Rosen/Shrimp, s. 176.

2.2. RIZA

2.2.1. Genel Olarak

Birleştirmenin gerçekleşebilmesi için tarafların rızasına ihtiyaç vardır.⁵⁰⁶ Tahkim yargılamalarının birlikte görülmesi için rıza gösterilmesi en önemli şartlardan biridir.⁵⁰⁷ Davaların birleşmesi, yalnızca tarafların anlaşmasına dayandığı durumlarda geçerli olacaktır⁵⁰⁸. Bununla birlikte, birleştirmeye ne zaman rıza gösterilmesi gerekeceği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Davaların birleşmesi için tarafların rızasının ne zaman ve hangi şartlarda kabul edileceği belirlenmemiştir⁵⁰⁹.

Rıza kavramı, tartışmaya açık şartlardan biridir⁵¹⁰. Tahkimin iradi yapısının gereği olarak tarafların, başlangıçta anlaştıkları tahkim şartı ne olursa olsun ileride yeniden tahkimin koşulları üzerinde anlaşabileceklerini, dolayısıyla tahkim yargılamalarının birleşmesini öngörmemiş olsalar da bu eksikliği daha sonra giderebileceklerini söylemek mümkündür⁵¹¹.

İstisnai olarak yargılamalarının birleştirilmesi için rızanın gerekmediği hallerin de mevcut olduğundan bahsetmek gerekecektir. Rızanın gerekmediği, yani tahkim yargılamalarının birleştirilmesinin zorunlu olduğu durumlarda, rızanın var olduğu varsayılmaktadır⁵¹². Buna ilişkin en iyi örnekler değiştirilen CEPANI madde 12 ve

⁵⁰⁶ Redfern/Hunter, s. 151.

⁵⁰⁷ Stipanowich, Thomas J.; "Arbitration and the Multiparty Dispute: The Search for Workable Solutions", Iowa Law Review, vol. 72, no. 3, March 1987, s. 476; Pierro, Domenico Di.: "Incorporation of Arbitration Clauses by Reference", 2004) 21 Journal of International Arbitration, s. 439; Nazzini/Andrews, s. 48; Rau, Alan Scott "Arbitral Jurisdiction and the Dimensions of 'Consent'", Arbitration International, vol. 24, no. 2, LCIA, 2008 s. 208; Rovine, Arthur W.: "Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation", The Fordham, 2008, s. 144; Redfern/Hunter, s. 12.

Redfern/Hunter, s. 71; ayrıca "zorunlu tahkim" in öngörüldüğü düzenlemeler ve hukuk düzenleri saklıdır. Zorunlu tahkim düzenlemeleri SSCB döneminde karşılaşılabilen düzenlemelerdi. SSCB yıkılalı uzun zaman geçmiş olsa da hala ulusal düzenlemelerinde bu tip bir yapının var olduğu devletler mevcuttur. Uluslararası tahkim anlamında karşılaşılan bir yapı olmadığını söylemek gerekmektedir. Ayrıca bakınız. Redfern/Hunter, s. 71 dn.4. Tahkim ancak belli durumlarda zorunlu olabilir, aslolan tahkimin taraf rızasına dayanmasıdır.

⁵⁰⁸ Paulsson, Jan/Rawding, Nigel/Reed, Lucy: The Freshfields Guide to Arbitration Clauses in International Contracts, Kluwer Law International BV, 2011, s. 17.

⁵⁰⁹ Keser, s. 151; Kaufmann- Kohler, s. 87.

⁵¹⁰ Kaufmann- Kohler, s. 87; Redfern/Hunter, s. 154.

⁵¹¹ Akın, s. 309; Redfern/Hunter, s. 152; Şanlı, "Konışmantonun Devri", s. 782.

⁵¹² Cremades/Madalena, s. 536.

Hollanda Medeni Usul Kanunu hükümleri olacaktır⁵¹³. Değiştirilen CEPANI 12. maddeye göre, hakem heyeti, taraf rızası mevcut olmasa dahi birleştirmeye ve tarafların davaya katılmasına karar vermeye yetkiliydi⁵¹⁴.

Birleştirmeye ilişkin rıza, tahkim anlaşması henüz hazırlanırken anlaşmaya konulabilir⁵¹⁵ ancak bu düşük bir ihtimaldir⁵¹⁶. Taraflar anlaşmalarında açıkça birleştirmeye rıza göstermiş olabilirler. Böyle bir anlaşmanın hazırlanması tarafların öngörebileceğinden daha karmaşık ve detaylı olabilecektir⁵¹⁷. Birleştirmeye hangi şartlarda rıza gösterildiği ve usulünün nasıl olacağı gibi soruların cevabına erişmek zorlaşacaktır. Rıza, ayrıca dolaylı olarak veya tahkim anlaşmasında bir kurumun tahkim kurallarına atıfta bulunarak da olabilir⁵¹⁸. Birden çok tahkim anlaşmasından bahsedildiği takdirde tek bir anlaşmanın davaların birleştirmesine izin vermesi durumunda ne yapılacağının belirlenmesi de gerekmektedir. Ayrıca, taraf sayısı ve konu çeşitliliği gibi faktörlerde de sayısal anlamda artış olacağından gerçekten rızanın var olup olmadığına karar verilmesinin kolay olmadığını söylemek gerekir. *Esen*, sözleşmede taraf olarak zikredilmeyen ve iradelerinin birleştirmeye yönelik olduğu söylenemeyecek kişilerin tahkim anlaşmasına taraf olmadıklarından birleştirmeye yönelik bir iradelerinin de mevcut olmayacağını ifade etmektedir⁵¹⁹. Şayet rızanın olmamasına karşın birleştirme yapılırsa yargılama hükmünün bağlayıcılığı ve icrası sekteye uğrayacaktır⁵²⁰. İrade, tahkim yargılamasının temeli olarak nitelendirildiğinden yargılamaların birleştirilmesine karar verilirken taraf iradesinin zedelenmesi riski tahlil edilmelidir⁵²¹. Tahkim yerinden yola çıkılarak tespit edilen *lex*

⁵¹³ 1986 tarihli **Hollanda Medeni Usul Kanunu (*Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*)**, 2 juli 1986, Stb. 1986, 372. *The Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden* (Hollanda Krallığı Resmî Gazetesi) **Artikel 1046**. <https://www.jus.uio.no/lm/netherlands.arbitration.act.1986/1046.html> (E.T.:13.05.2022) Ayrıca bkz. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2023-07-01/0#BoekVierdeTiteldeelEersteAfdelingTweedeArtikel1046> (E.T.:20.11.2023)

⁵¹⁴ Söz konusu kurallar için bkz: <https://www.cepani.be/rules/> (E.T.: 10.08.2022)

⁵¹⁵ **Nazzini/Andrews**, s. 48.

⁵¹⁶ **Born**, s. 2569.

⁵¹⁷ **Redfern/Hunter**, s. 152.

⁵¹⁸ **Platte**, s. 69; Ayrıca bkz. **County of Sullivan v. Edward L. Nezelek, Inc., New York Court of Appeals**, 42 N.Y.2d 123, 05 Temmuz 1977 tarihli karar. Tam metin için bkz. <https://casetext.com/case/sullivan-v-nezelek> (E.T.: 11.03.2024).

⁵¹⁹ **Esen**, s. 373.

⁵²⁰ **Redfern/Hunter**, s. 153; **Gül**, s. 36; **Pierro**, s. 439.

⁵²¹ **Pierro**, s. 439; **Cremades/Madalena**, s. 518.

arbitri ulusal mevzuatı veya mahkeme kararları da tarafların rızası olmaksızın birleştirmeye izin verebilir.⁵²²

Türk Hukuku'nda, mahkemelerin birleştirme yetkisiyle ilgili olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ya da Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda açık bir hükme rastlanmamaktadır. Tarafların bu konuda talep veya rıza göstermeleri halinde, daha önce belirttiğimiz sebeplere dayanarak, ulusal mahkemelerin birleştirme kararı verme yetkisi olabileceği söylenebilecektir.

⁵²² Platte, s. 69.

2.2.2. İhtiyari Birleştirme

Tahkim, tarafların serbest iradeleriyle seçtiği ve kabul ettiği bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir⁵²³. Bu nedenle tarafların birleştirme konusunda özgürce karar vermeleri önemlidir. Birleştirilme kararının hukuka uygun olması tarafların tahkim anlaşmasındaki niyet ve iradelerinin doğru yorumlanması ile mümkün olacaktır⁵²⁴. Tahkimde davaların birleştirilmesi ancak tarafların iradelerinin doğru yorumlanması ile gerçekleştirilebilecektir⁵²⁵. Tahkimde davaların birleştirilmesi kararının farklılık arz eden özelliği ve ulusal mahkemelerde davaların birleştirilmesi kararından ana farkı, öncesinde de vurguladığımız gibi, kural olarak tarafların rızasına dayanmasıdır⁵²⁶. Yargılama sonunda verilecek kararın icra edilebilirliği birleştirme kararının tarafların rızasına dayanması ile doğrudan ilgilidir⁵²⁷.

Çelişkili karar riskinin azalması ve maliyetlerin düşmesi her ne kadar arzu edilen sonuçlar olsa da tarafların birleştirmeye rızası olmaması halinde birleştirme kararı verilmemektedir.⁵²⁸ Özellikle birleştirilecek yargılamaların taraflarının birbirinden farklı olması halinde görülecek birleştirilmiş yargılama bir birden çok taraflı tahkim yargılaması (*multi-party*) olacağından ve yargılamanın yapısı değişeceğinden yargılamaların birleştirilmesine ilişkin rızanın anlaşılması önem arz eder.⁵²⁹ Birleştirmenin amaçları (paralel yargılamaların önlenmesi, çelişkili ve tutarsız kararların

⁵²³ Redfern/Hunter, s. 71 dn.4.

⁵²⁴ Hanotiau, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 311; Platte, s. 74; Hanotiau, “Complex Arbitration”, s. 376.

⁵²⁵ Ağaoğlu, s. 204.; Wälde, s. 196.

⁵²⁶ Redfern/Hunter, s. 151; Hosking, James M: “Non-Signatories and International Arbitration in the United States: the Quest for Consent”, Arbitration International, 20.3, 2014 ,s. 296; Eminli, Humay: "Joinder of the Non-Consenting Third Party in International Commercial Arbitration and Its Legal Implications: Analysis of Institutional Arbitration Rules and National Arbitration Laws", LL. M. Final Thesis, Central European University, 2021, s. 1; Scherer, Maxi/Bassiri, Niuscha/Abdel Wahab, Mohamed S.: International Arbitration and the COVID-19 Revolution, Kluwer Law International BV, 2020, s. 326; Hanotiau, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 302; Akın, s. 311.

⁵²⁷ Born, s. 2570; Akın, s. 314; Pair, s. 65.

⁵²⁸ *Softwood Lumber Canfor Corporation v United States IIC 349 (2005), (2005) 15(5) World Trade Arbitration Materials 171, 7th September 2005, Ad Hoc Tribunal.* <https://2009-2017.state.gov/s/l/c14432.htm> (E.T.: 20.02.2024); Kaufmann-Kohler, s. 87.

⁵²⁹ Pair, s. 134.

engellenmesi⁵³⁰, pratik kolaylık) cazip olsa da tahkimin doğası gizlilik ve iradilik esasları üzerine kurulmuştur. Bu nedenle, bağlantılı yargılamaların birleştirilmesi, özellikle birleştirme sonucunda çok sözleşmeli veya çok taraflı bir tahkim yargılaması oluşuyor ise her zaman etkili olmayabilir, tanıma ve tenfiz aşamasında zorluklara yol açabilir ve bazı durumlarda hakem kararının iptal edilmesi riskini taşıyabilir. Ticari sırların ve gizli finansal bilgilerin açığa çıkma riski, tahkimde gizlilik ilkesinin ihlal edilmesine neden olabilir⁵³¹.

Birleştirmenin hukuka uygun şekilde gerçekleşebilmesi için tarafların rızasının doğru bir şekilde yorumlanması esastır⁵³². Bununla birlikte birleştirmeye ilişkin rıza belirsiz olabilir. Örneğin; taraflarca genellikle hızlı, uygulanabilir ve tarafsız bir karar elde etmek amacıyla tahkim yargılamasına onay verilmesi fakat birleştirme ile ilgili ek usule dikkat edilmemesi oldukça yaygındır⁵³³. Ek usule örnek olarak; hakem seçimi, duruşmaların nasıl yapılacağı, süren iki yargılamanın mevcudiyeti halinde nasıl bir yol izleneceği verilebilir. Birleştirme sonucunda birleştirme sonrası uygulanacak usulde bu gibi boşlukların ortaya çıkması muhtemeldir. Bu durumda, boşlukların doldurulması tarafların hukuki dinlenilme hakkı gözetilerek gerçekleştirilmelidir⁵³⁴. Uygulamada usuldeki boşluklar eşitlik ilkesine riayet edilerek birleştirme kararını veren mahkemeler ya da kurumların divanları tarafından doldurulmaktadır⁵³⁵.

Tahkim yargılamalarındaki taraflar birleştirmenin gerçekleşmesi yönünde hemfikir değillerse ulusal mahkemeler genellikle birleştirmenin gerçekleşmesine karar

⁵³⁰ **Ağaoğlu, Cahit**; “Uluslararası Ticari Tahkimde Aynı veya Birbiriyle Bağlantılı Uyuşmazlıklardan Kaynaklanan Paralel Yargılamalar”, *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 4.7, 2018, s.209; **Piña**, s. 6; **Rog**, s.13; **Pair /Frankenstein** , s. 1063; **Fouchard/Goldman**, s. 662.

⁵³¹ **Ağaoğlu**, s.210.

⁵³² **Rog**, s. 15.; **Fouchard/Goldman**, s. 253.

⁵³³ **Born**, s. 2569.

⁵³⁴ **Choi, Dongdoo**: “Joinder in International Commercial Arbitration” *Arbitration International*, vol. 35, no. 1, 2019, s. 38; **Cole/Ortolani**, s. 164; *Cour de Cassation République Française; Chambre civile, Chambre civile 1, Siemens AG and BKMI Industrienlagen GmbH v. Dutco Construction Co.*; 7 Ocak 1992. No 89-18.708 89-18.726. <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007028100/> (E.T.: 12.08.2023)

⁵³⁵ *No. 74, Civ. 5102. 18 Aralık 1974, Compania Espanola De Petroleos, S.A. v. Nereus Shipping, S.A., 385 F. Supp. 1155.* (S.D.N.Y. 1974) <https://casetext.com/case/compania-espan-de-petro-sa-v-ner-ship> (E.T.: 07.03.2024)

vermemektedir⁵³⁶. Bu durumda taraf iradesi olmasa da birleştirme kararı verilebilmesini düzenleyen az sayıda ulusal hukuk sistemi mevcuttur. Born'a göre böyle bir sistemin benimsenmesi New York Konvansiyonu'na aykırılık oluşturabilir.⁵³⁷ Şayet tarafların birleştirmeye yönelik rızası tahkim anlaşmasından veya tarafların hareketlerinden anlaşılabiliriyorsa ulusal mahkemeler tarafından bu gibi durumlarda da birleştirmeye karar verilmektedir⁵³⁸.

Birleştirmenin iradi niteliğinin altını çizen *Abu Dhabi Gas Liquefaction Co. Ltd. v Eastern Bechtel Corporation, Eastern Bechtel Corporation v. Ishikawajima-Harima Heavy Industries Co, Ltd.* kararında⁵³⁹ İngiliz Yüksek Mahkeme Yargıcı *Bingham*'ın görüşü dikkat çekicidir⁵⁴⁰. 23 Haziran 1982 tarihli kararda mahkeme, tüm tarafların rızası olmadan birleştirme emri vermenin mümkün olamayacağını kabul etmiştir. Buna göre ulusal mahkemelerin hakem heyetlerine birleştirme emri veremeyeceği ifade edilmiştir. Yüksek Mahkeme Yargıcı *Lord Denning*, Yargıcı *Bingham*'ın birleştirmede mahkemenin yetkisiz bulunduğu görüşüne ek olarak, bağlantılı ancak ayrı yürütülen yargılamalar için

⁵³⁶ **Born**, s. 2570; Ayrıca bkz. *Government of U.K. v. Boeing Co.*, 998 F.2d 68, 74, 2nd Cir., 1993. Tam metin için bkz. <https://casetext.com/case/government-of-united-kingdom-v-boeing-co> (E.T. 14.08.2023) “We reverse the judgment of the district court granting the United Kingdom's Petition to Compel Consolidated Arbitration and we hold that the district court cannot consolidate arbitration proceedings arising from separate agreements to arbitrate, absent the parties' agreement to allow such consolidation. To the extent our decision in *Nereus* is based on the Federal Rules of Civil Procedure and the "liberal purposes" of the Federal Arbitration Act, we hold that it is no longer good law. We do not disturb *Nereus* to the extent it is based on the general equitable powers of the court and principles of contract law.”

⁵³⁷ **Born**, s. 2570; **Akın**, s. 314.

⁵³⁸ **County of Sullivan v. Edward L. Nezelek, Inc.**, New York Court of Appeals, 42 N.Y.2d 123, 05 Temmuz 1977 tarihli karar. Tam metin için bkz. <https://casetext.com/case/sullivan-v-nezelek> (E.T.: 21.11.2023). “We recognize the fundamental principle that the resolution of disputes by arbitration is grounded in agreement of the parties. In that perspective, on principle it would have seemed preferable to premise orders directing consolidation in arbitration on express agreements of parties to that effect. That was not, however, the basis for the development of the judicial power to consolidate.... Turning then to the circumstances of the case now before us, we conclude that it was not an abuse of discretion to order consolidation in this instance.”

⁵³⁹ **English Court of Appeal, 1982, Lloyd's Rep.**, s. 425; *Abu Dhabi Gas Liquefaction Co. Ltd. v Eastern Bechtel Corporation, Eastern Bechtel Corporation v. Ishikawajima-Harima Heavy Industries Co, Ltd.* kararı. Tam metin için bkz. *vLex United Kingdom Case Law [1982] EWCA Civ. J0623-1, Court of Appeal (Civil Division), 23 June 1982* <https://vlex.co.uk/vid/abu-dhabi-gas-liquefaction-792788381>

⁵⁴⁰ **Keser, Leyla**; Uluslararası Hukukta Çok Taraflı Tahkim, Doktora Tezi, 1998, s. 135; **Veeder, V. V.**, “Multi-party Disputes: Consolidation Under English Law The Vimeira - a Sad Forensic Fable”, *Arbitration International*, 1986, vol. 2(4), s. 315.

birleştirme yapılmasına ilişkin açık bir rıza bulunmaması üzerine aynı hakem ya da hakemlerin atanabilmesi çözümünü ileri sürmüştür. Karara göre,

“...yargılamaların (*Horvath and Wilske*) birleştirilmesi talebi üzerine bir mahkemenin tüm yargılamalar için aynı hakemi atamaktan daha fazlasını yapma yetkisi bulunmamaktadır.”⁵⁴¹

Söz konusu hakem atama yetkisi ise birleştirmeye ilişkin bir iradeyi değil; farklı davalarda ortak noktaların bulunmasının kolaylaşması ve benzer konularda farklı karar verilmesinin engellenmesi⁵⁴² için aynı hakemin ya da hakem heyetinin bahsi geçen farklı davalarda görevlendirilmesini kapsamaktadır⁵⁴³. Bu durumda, yargılamalar beraber değil; ayrı ayrı görülmeye devam edecektir⁵⁴⁴. Hatta İngiliz Yüksek Mahkemesi, söz konusu hakemin ya da hakemlerin atanmasına ilişkin bir ön şart belirleme yetkilerinin olmadığını ve hakemin ya da hakemlerin yargılamayı nasıl yürütmesi gerektiğiyle ilgili yönlendirici bir telkin ya da tavsiyede bulunma yetkilerinin dahi bulunmadığını kabul etmiştir.⁵⁴⁵

Söz konusu kararda, *Lord Denning* atanan hakemlere bağlayıcı olmayacak önerilerde⁵⁴⁶ bulunmuştur. Bunlar, hakemin ortak konuları ayırmak için tarafların tümü arasında bir

⁵⁴¹ **English Court of Appeal, 1982, Lloyd's Rep., s. 425: *Abu Dhabi Gas Liquefaction Co. Ltd. v Eastern Bechtel Corporation, Eastern Bechtel Corporation v. Ishikawajima-Harima Heavy Industries Co, Ltd.*** kararı. Bu karar, Leboulanger'a göre “*Defacto Birleştirme*” olarak geçmektedir. Leboulanger'ın görüşü için bkz. **Leboulanger, Philippe**; “Multi-Contract Arbitration”, *Journal of International Arbitration*, vol. 13, no. 4, December 1996, s. 60. Söz konusu kararın tam metni için bkz. “**United Kingdom: Court Of Appeal Judgment In Abu Dhabi Gas Liquefaction Company V. Eastern Bechtel Corporation And Chiyoda Chemical Engineering & Construction Company And Eastern Bechtel Corporation And Chiyoda Chemical Engineering & Construction Company V. Ishikawajima—Harima Heavy Industries Co. (Consolidation of Arbitration Proceedings; Appointment of Same Arbitrator in Separate Arbitrations)**” *International Legal Materials*, vol. 21, no. 5, 1982, s. 1054–65. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/25672502> (E.T.: 16.11.2022) Ayrıca bkz. **Devitt**, s. 678; **Poudret, Jean-François/Besson, Sébastien**: *Comparative Law Of International Arbitration*, Sweet & Maxwell, 2007, s. 196.

⁵⁴² **Redfern/Hunter**, s.149

⁵⁴³ **Devitt**, s. 678. İngiliz Yüksek Mahkeme Yargıcı *Lord Denning*’in farklı yargılamalarda tek hakem atama yetkisini aldığı kaynak ve zaman içinde regülasyondaki değişiklikler için bkz. 1950 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu (*The Arbitration Act*) “Mahkemenin Belirli Durumlarda Bir Hakem veya Hakem Heyeti Atama Yetkisi” başlıklı 10. bölüm (E.T.: 13.05.2022) <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/14/27/section/10>

⁵⁴⁴ **Kaufmann-Kohler**, s. 87.

⁵⁴⁵ **Redfern/Hunter**, s. 149. Daha fazla bilgi için; **Devitt**, s.678 vd.

⁵⁴⁶ Bkz. “*Dicta*”. Cornell Hukuk Fakültesi *Legal Information Institute- Definition: Dicta* (E.T.:13.05.2022) https://www.law.cornell.edu/wex/obiter_dictum#:~:text=A%20comment%2C%20suggestion%2C%20or%20observation,%2C%20dicta%2C%20and%20judicial%20dicta.

duruşma öncesi toplantısı düzenlemesi, yalnızca ilk tahkim yargılamasına ilişkin meselelerin gerekirse mahkemelere başvurularak çözülmesi, ortak meselelerin öncelikle ayrı duruşmalarda ele alınması ancak karar verilmeden önce oturumların birlikte tartışılması ve taraflar yahut hakem tarafından hakemin önyargılı olacağı kanaatine varılırsa ortak meselelerin dinlenmesi⁵⁴⁷ ve uyuşmazlığın karara bağlanması için farklı bir hakem atanması olarak özetlenebilir.⁵⁴⁸

Leboulanger, her tahkim yargılamasında aynı hakemlerin atanmasını “*Defacto Birleştirme*” olarak tanımlamaktadır⁵⁴⁹. Özellikle uygulamada birleştirmenin mümkün olmadığı ya da tartışmalı olduğu durumlarda bu yöntem sıkça benimsenmektedir⁵⁵⁰. Bu ihtimalde, yargılamalar teknik olarak birleştirilmemiş olsa da uygulamada bir arada yürütüldüğünden maliyetler ve çelişkili kararların ortaya çıkma olasılığı azaltılabilir⁵⁵¹.

Tahkim kurumlarının düzenlemelerinde yer alan birleştirme hükümleri seçilen bir kurumun ya da hukukun olması durumunda rıza kavramının nasıl belirleneceğine ışık tutabilecektir. Bu durumda seçilen tahkim kurumunun rızaya ilişkin hükümlerine göz atmak gerekecektir⁵⁵².

ICC Tahkim Kuralları’nın 10. maddesinde birleştirmeye ilişkin rıza düzenlenmiştir⁵⁵³. Şayet taraflar birleştirmeyi kabul etmişse veya tüm iddialar aynı tahkim anlaşmalarından doğuyorsa veya taraflar aynı ise ve ICC Divanı tarafından tüm tahkim anlaşmalarının uyumlu olduğu kabul edilirse birleştirme mümkündür. Buna göre, tüm iddialar aynı anlaşmadan doğuyorsa birleştirmenin gerçekleşmesi için tüm tarafların rızası gerekmemektedir⁵⁵⁴ ICC Tahkim Kuralları’na göre, yargılamalar arasında bağlantı

⁵⁴⁷ **Keser**, s. 135.

⁵⁴⁸ **Devitt**, s. 678.

⁵⁴⁹ **Leboulanger**, s. 60.

⁵⁵⁰ **Rovine**, s. 150; **Hanotiau**, “Multi-party, Multi-contract, Multi-issue”, s. 383; **Keser**, s. 134; Ayrıca bkz. **Cole, Tony/Ortolani, Pietro**: *Understanding International Arbitration*, Routledge, 2019, s. 162; **Cremades/Madalena**, s. 518.

⁵⁵¹ **Cole/Ortolani**, s.162.

⁵⁵² **Rau**, s. 257.

⁵⁵³ **ICC Tahkim Kuralları, International Chamber of Commerce, 2021, madde 10**. Tam metin için bkz. <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> (E.T.:12.02.2024)

⁵⁵⁴ **Nowaczyk, Piotr, /Kakolecki, Andrzej**: “The New ICC Arbitration Rules”, *Romanian Arbitration Journal /Revista Romana de Arbitraj*, vol. 7, no. 1, January-March 2013, s. 53.

mevcut olmasa da tarafların birleştirmeye ilişkin rızası, tek başına yargılamaların birleştirilmesi için yeterli olabilmektedir⁵⁵⁵. Buna göre bir tarafın birleştirme talebi üzerine ICC Divanı tarafından birleştirmeye karar verilir. Divan tarafından birleştirme kararı alınabilmesi için tüm tarafların birleştirmeye açıkça rıza göstermeleri şart değildir⁵⁵⁶. Taraflardan yalnızca birinin talebi halinde de birleştirme kararı alınabilmesi için tüm iddiaların aynı tahkim anlaşmalarından doğması ya da yargılamaların aynı taraflar arasında gerçekleşiyorsa uyuşmazlıkların aynı hukuki ilişkiden kaynaklandığının anlaşılması ve hakemler tarafından tahkim anlaşmalarının uyumlu olduğuna kanaat getirilmesi gerekmektedir⁵⁵⁷.

Swiss Rules' a göre yargılamaların birleştirilmesi için tarafların tümünün bu yönde rıza göstermelerine gerek bulunmamaktadır⁵⁵⁸. Bir tarafın talebi sonrasında yargılamaların birleştirilmesi talebinin tüm taraflara ve hakemlerden en az birine danışılması halinde Divan tarafından birleştirme kararı alınabilir⁵⁵⁹.

Birleştirmeye ilişkin rızanın olmadığının yargılama esnasında taraflardan biri tarafından dile getirilmesinin sonuçları da açıklanmalıdır. Birleştirmeye ilişkin rıza olmaması, anlaşmada tahkim yargısına hangi şartlarda gidilebileceği durumunu kapsadığından *Rau*'ya göre tahkimden feragat edilmesi bağlamında değerlendirilmektedir.⁵⁶⁰ Burada önem arz eden husus şudur; tahkim anlaşması yargılamaların birleştirilmesini engellemiyorsa birleştirmeye dair irade mevcut olacaktır.⁵⁶¹ Buna göre yargılamaların

⁵⁵⁵ ICC Tahkim Kuralları, International Chamber of Commerce, 2021, madde 10. Tam metin için bkz. <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> (E.T.:12.04.2023); Akın, s. 311.

⁵⁵⁶ Pair, s. 134.

⁵⁵⁷ ICC Tahkim Kuralları, International Chamber of Commerce, 2021, madde 10. Tam metin için bkz. <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> (E.T.:12.04.2023)

⁵⁵⁸ 2021 İsviçre Tahkim Kuralları madde 7. <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2024/03/Swiss-Arbitration-Centre-International-Swiss-Rules-2021-EN.pdf> (E.T.:29.01.2023); Hanotiau, "Multi-party, Multi-contract, Multi-issue", s. 344; Kaufmann-Kohler, s. 94.

⁵⁵⁹ Kaufmann-Kohler, s. 94.

⁵⁶⁰ Rau, s. 257.

⁵⁶¹ Daha fazla bilgi ve söz konusu durumu açıklığa kavuşturan karar için bkz. Ağustos 25, 2004 *Yuen v. Superior Court*, 121 Cal.App.4th 1133 (Cal. Ct. App. 2004), <https://casetext.com/case/yuen-v-superior-court> (E.T.:31.10.2022) Sözleşmeden kaynaklanan tüm ihtilaflarda tahkimi çözüm yolu olarak belirleyen bir tahkim şartı konulmuştur. Birleştirmenin yasaklanmadığına karar verilmiştir.

birleştirilmesine rıza göstermeyen tarafı dinleyen hakem yargılamaları birleştirmeye ya da birleştirmemeye karar verecektir⁵⁶². Yargılamaların birleştirilmesine ilişkin rızanın tespitinde tüm durumlarda geçerli sayılabilecek bir çözümün olduğunu söylemek güçtür. Özellikle çok taraflı uyuşmazlıklara ilişkin tahkim yargılamalarında, tarafların ortak iradesinin birleşme yönünde olması, tarafların sayısı ne kadar fazlaysa o kadar zor olacaktır. Tahkim, anlaşmaya dayandığından taraflardan hiçbirinin iradesi dışında davaya katılmaması sağlıklı bir yargılamanın yapılması için gereklidir⁵⁶³.

Rıza kavramı devamlı değişim ve gelişim halinde olduğundan rıza kavramının ve rızanın nasıl gösterileceğinin özellikle çok taraflı ve çok sözleşmeli uyuşmazlıklara yanıt verebilecek biçimde tekrar ele alınması gerekmektedir⁵⁶⁴. Yargılamaların birleştirilmesine ilişkin rızanın daha davranışsal bir zemine oturtulması, yalnız ifade ile sınırlandırılmaması bu anlamda önem taşımaktadır. Bu nedenle rızanın tespiti için dayanak noktası durumdan duruma farklılık gösterecektir⁵⁶⁵. *Hanotiau* 'ya göre, rızanın tarafların davranışlarından tespit edilmesi rıza olmadan birleştirme yapılması riskini azaltan bir yöntem olarak görülmektedir⁵⁶⁶. Bu durumda rızanın statüsü ifade edilme şartını aşmaktadır. *Hanotiau*, bu durumda gerçekleşecek zımni rıza sonucunda tahkim anlaşmasının anlaşmayı imzalamayan taraflara genişletildiğinin değil; tahkim anlaşmasının gerçek taraflarına⁵⁶⁷ teşmilinin gerçekleştiğini ifade etmektedir. Genel olarak, tarafların davranışlarından, tahkim anlaşmalarının dilinden ve diğer sonuçlardan birleşmeye rızanın mevcut olduğunun anlaşılması gerekir⁵⁶⁸. Davranış yoluyla rızanın tespiti her ne kadar yargılamadan yargılamaya farklılaşsa da zımni rızanın sınırlarının

⁵⁶² **Rau**, s. 257-258; *Boateng v. General Dynamics Corp.*, 473 F. Supp. 2d 241 26 Ocak 2007 tarihli karar. (D. Mass. 2007) <https://casetext.com/case/boateng-v-general-dynamics-corp-2?page=8&resultsNav=false> (E.T.:31.10.2022) Söz konusu kararda işveren tahkime başvurmadan feragat ettiğini hakemlere bildirmiştir. Mahkeme, söz konusu durumda karar verme yetkisinin hakemlere ait olduğuna karar vermiş ve bu durumun usuli bir konu olduğunu, tahkim yetkisiyle ilgili olmadığını, bu nedenle hakemin cevaplamasının gerektiğini söylemiştir.

⁵⁶³ **Redfern/Hunter**, s. 141. ICC Uluslararası Tahkim Komisyonu Haziran 1994 Tarihli Final Raporunda da çok taraflı tahkimin zorlukları ele alınmıştır. Orijinal dilindeki tam metin için bkz. https://library.iccwbo.org/content/dr/COMMISSION_REPORTS/CR_0007.htm?l1=Bulletins&l2=ICC+International+Court+of+Arbitration+Bulletin+Vol.+6%2FNo.1+-+Eng (E.T.: 13.02.2023)

⁵⁶⁴ **Hanotiau**, "Consent", s. 554.

⁵⁶⁵ **Rog**, s. 26.

⁵⁶⁶ **Hanotiau**, "Consent", s. 554; **Drličková**, s. 20.

⁵⁶⁷ **Hanotiau**, "Consent", s. 554.

⁵⁶⁸ **Stipanowich**, s. 491.

belirlenmesi önem arz etmektedir. Tahkim anlaşmasındaki boşlukların doldurulması derecesine varılmadan ve taraf iradeleri tekrar yazılmadan⁵⁶⁹ rızanın tespitinin sağlanması ve taraf davranışlarıyla beraber tarafların hedeflerinin de dikkatlice incelenmesi gerekmektedir. Sağlıklı şekilde sürecin yönetilebilmesi için birleştirme iradesinin şüpheyi yer olmadan anlaşılması oldukça önemlidir⁵⁷⁰. *Hanotiau*, davranış yoluyla rızanın geçerli sayılmasıyla adil olmayan kararların alındığını ifade etmektedir⁵⁷¹. Tarafların imzalamış olduğu tahkim anlaşmalarının farklı olması, tahkim anlaşmalarının çelişmesi vs. gibi durumların da incelenmesi birleşmeye ilişkin zımni rızanın tespiti açısından önemlidir. Rıza, daha önce de bahsettiğimiz gibi, tahkim yargılamalarının temel karakteri olduğundan rızayı kuşkuya düşürecek bir durumun ortaya çıkması yargılamanın sağlığını zedeleyecek ve hakem kararının güvenilirliğini etkileyecektir⁵⁷².

Birleştirmeye ilişkin rızanın nasıl verileceği ve hakemlerce nasıl yorumlanacağı ele alınmalıdır. Taraflarca yargılamaların birleştirilmesine ilişkin irade açıkça oraya koyulabileceği gibi zımni olarak da rıza gösterilebilecektir⁵⁷³. Zımni rızanın varlığının sağlıklı ve makul bir zemine oturması, davranışların ve tarafların iradelerinin tekrar yazılmaması sürecin düzgün yürümesi için önemlidir⁵⁷⁴.

Her ne kadar tahkim anlaşmasının kaderi, ana sözleşmeden bağımsız tutulsa da⁵⁷⁵ ana sözleşmedeki irade sakatlıklarının ve yoklukların tahkim anlaşmasının uygulanabilirliğine zarar verebileceği görüşü mevcuttur⁵⁷⁶. *Rau*'ya göre ana sözleşmenin yokluğu (öneri ve kabulde eksiklikler, genel işlem koşullarının uygulanması gibi durumlar) tahkim anlaşmasında tam bir iradenin varlığında şüpheyi düşülmesine sebep

⁵⁶⁹ **Esen**, s. 361.

⁵⁷⁰ **Stipanowich**, s. 495.

⁵⁷¹ **Hanotiau**, "Consent", s. 554.

⁵⁷² **Akın**, s. 310; **Redfern/Hunter**, s. 153.

⁵⁷³ **Born**, s. 2572.

⁵⁷⁴ **Esen**, s. 361; **Stipanowich**, s. 495.

⁵⁷⁵ **Özmumcu, Seda**; "The Principle of Separability and Competence – Competence in Turkish Civil Procedure Code No. 6100" , *Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul*, vol. 45, 2013, s. 267; **Redfern/Hunter**, s. 104; **Erkan, Mustafa**; "Tahkim Şartının Ayrılabilirliği Prensibinin Asıl Sözleşmenin Yokluğu Durumunda Değerlendirilmesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y.2013, Sayı 1-2*, s. 539-540.

⁵⁷⁶ **Rau**, s. 208.

olacaktır⁵⁷⁷. Benzer şekilde *Rau*, irade sakatlığı ve fiil ehliyeti yokluğunda da tahkim iradesinden bahsedilemeyeceğini ifade etmektedir. Hatta ve hatta açık bir ifa engelinin söz konusu olması halinde de tahkim iradesinden şüphe edilebileceğini belirtmektedir.⁵⁷⁸ Yazara göre, rıza kavramı farklı boyutları olan bir konudur. Rızada 6 aşama olduğundan bahseder, ilki tahkime gitme rızası ve hareket noktasıdır. Tahkime kiminle gidileceği ikinci halkayı oluşturmaktadır. Hangi uyuşmazlıklarda tahkime gidileceği üçüncü aşamadır. Sonraki aşama olan hangi şartlarda tahkime gidileceği, esasa uygulanacak kurallar ve birleştirmeye verilecek rızayı kapsamaktadır. Sonrasında ise tahkime elverişlilik, usulen tahkimin uygulanması ve feragat etmeye ilişkin rızalar gelir. En son halkayı ise kanuni yolların reddedilmesi sonucu ödenmesi gereken yargılama bedelleri, tazminatlar, “*treble damages*”⁵⁷⁹ ve avukatlık ücretleri oluşturur⁵⁸⁰.

Tahkim şartının yazılması aşaması açıklanan nedenlerle pek çok etkenin ele alınmasını gerektiren hassas bir süreç olduğundan her durum için geçerli bir metnin hazırlanmasının beklenemeyeceği aşikardır. Bu nedenle birleştirmeye ilişkin rıza uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra da verilebilecektir⁵⁸¹.

⁵⁷⁷ *Rau*, s. 206.

⁵⁷⁸ *Rau*, s. 206.

⁵⁷⁹ **Treble Damage**: Üç katı tazminat olarak özetlenebilir. Hukukumuzda özellikle Rekabet Hukuku’nda ve Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku’nda ortaya çıkan bir tazminat türüdür. Daha fazla bilgi için bkz. **Özkan, Aytül /Özkan, Ahmet F.**; “Fikir ve Sanat Eserleri Bağlamında Tecavüzün Ref’i Davası ve Üç Kat Bedel Sorunu”, *Hacettepe Law Review*, 6/1, s. 103-134, 2016.

⁵⁸⁰ *Rau*, s. 204.

⁵⁸¹ *Akın*, s. 309; *Paulsson/Rawding/Reed*, s. 17.

2.2.3. İhtiyari Olmayan Birleştirme

UNCITRAL Model Kanun’da tahkim yargılamalarının birleştirilmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte UNCITRAL Model Kanun’u benimseyen bazı devletler, ulusal tahkim mevzuatına mahkeme emriyle birleştirme sağlayan hükümler eklemiştir⁵⁸². Bununla beraber, mahkemelerin birleştirme yapabilme yetkisi, özellikle tahkimin iradi niteliği düşünüldüğünde, tartışmalara yol açmıştır. Fakat yaygın kabul gören görüşe göre, tarafların belirli bir hukuk kapsamında tahkime gitmeyi kabul etmeleri halinde şayet bu hukuk sistemi ihtiyari olmayan birleştirmeye izin veriyor ise tarafların birleşmeye rıza gösterdikleri kabul edilmektedir⁵⁸³.

Bazı hukuk düzenlerinde mahkemenin tahkim yargılamalarının birleştirilmesine karar vermesini sağlayan düzenlemeler bulunmaktadır. Bununla birlikte ulusal mahkemelere tahkim yargılamalarının birleştirilmesi için yetki veren hukuk sistemleri nadirdir. Taraf rızası olmadan ulusal mahkemelerin birleştirme kararı almasına yetki veren ulusal düzenlemelerin oldukça az olduğu göz önüne alındığında milletlerarası uyuşmazlıkların çözümünde ihtiyari olmayan birleştirmelerin son 30 sene içinde uygulamada büyük ölçüde azaldığını söylemek doğru olacaktır⁵⁸⁴.

Birleştirmeye yetkili mahkemeler tarafından, tarafların rızasına gerek duyulmadan tahkim yargılamalarının birleştirilmesine karar verilebilir⁵⁸⁵. Örneğin; Hollanda Medeni Usul Kanunu uyarınca birleştirmenin gerçekleştirilmesi için rızaya ihtiyaç bulunmamaktadır; taraflar tahkim anlaşmasında aksini kabul etmedikçe ulusal

⁵⁸² Redfern/Hunter, s. 151.

⁵⁸³ Rovine, s. 147.

⁵⁸⁴ Hanotiau, “Complex Arbitration”, s. 381.

⁵⁸⁵ Aponte, s. 226.

mahkemeler bağlantılı tahkim yargılamalarının⁵⁸⁶ tamamen yahut kısmen birleştirilmesine karar verebilmektedir.⁵⁸⁷

Hong Kong Tahkim Kanunu da birleştirmenin olması için taraf rızasını şart koşmamaktadır.⁵⁸⁸ Buna ek olarak Hong Kong Tahkim Kanunu'na göre, ilk derece mahkemesi, birleşmiş tahkim yargılamalarını yürütmesi için hakem ya da hakemler de atayabilecektir.⁵⁸⁹ Hong Kong Hukukunda, mahkeme yargılamaların birleştirilmesine veya yargılamaların aynı anda veya ardışık olarak dinlenmelerine karar verebilir. Her iki davada da ortak bir hukuki sorun ortaya çıkarsa aynı işlemde kaynaklanan ihtilafların mevcut olması durumunda veya mahkeme, başka herhangi bir nedenle birleştirmeyi uygun görürse yargılamalar birleşebilir.⁵⁹⁰

Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda eyaletten eyalete mahkemelerin birleştirme yetkisi ve yetkinin şartları değişmektedir. Bununla birlikte, federal devletlerin çoğunluğunda tahkim anlaşmasında açıkça birleştirme yetkisi veren bir hüküm olması

⁵⁸⁶ **Kaufmann-Kohler**, s. 87; **Aponte**, s.242; **Redfern/Hunter**, s. 149 dn. 377; **Fouchard, Philippe/Goldman Berthold**: Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. Kluwer Law International BV, 1999, s. 75; **Gupta, Arjun/Kanuga, Sahil/Desai, Vyapak**: "Blessed Unions in Arbitration - An Introduction to Joinder and Consolidation in Institutional Arbitration", Indian Journal of Arbitration Law, vol. 4, no. 2, February 2016, s. 143.

⁵⁸⁷ **Haersolte-Van Hof**, s. 428; **Born**, s. 2586; **Redfern/Hunter**, s. 149 dn. 377; **Hanotiau**, Problems Raised by Complex Arbitrations, s. 343; **Fouchard/Goldman**, s. 75 ve s. 303. Ayrıca Bakınız; 1986 tarihli **Hollanda Medeni Usul Kanunu van 2 Temmuz 1986, Stb. 1986, 372. Artikel 1046.** <https://www.jus.uio.no/lm/netherlands.arbitration.act.1986/1046.html> (E.T.:16.06.2023) 2014 yılındaki kanun değişikliğinden önce birleştirmeye karar verme yetkisi yalnızca Amsterdam Bölge Mahkemesi Başkanı'na verilmişti. Şimdi de yürürlükte olan değişmiş maddeye göre bir tarafın tahkim yargılamalarını birleştirme talebinde bulunması halinde tarafların artık birleştirme talebine karar vermesi için üçüncü bir tarafı (örneği; bir tahkim kurumu) aday gösterebilmesi mümkün kılınmıştır. Ayrıca orijinal dilinde kanun maddesi için bkz. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2023-07-01/0#BoekVierdeTiteldeelEersteAfdelingTweedeArtikel1046> (E.T.:20.11.2023) Değişikliğe dair bkz. <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/civilprocedure044.htm> (E.T. 13.05.2022) Söz konusu seçilen üçüncü tarafın davaları birleştirme yetkisi Amsterdam Bölge Mahkemesi Başkanı'nın yetkisinden daha geniştir çünkü Amsterdam Bölge Mahkemesi'nin birleştirme yetkisi sadece her iki yargılamanın da Hollanda'da olduğu durumlarda geçerlidir.

⁵⁸⁸ **Reyes**, s. 182; **Aponte**, s. 243.

⁵⁸⁹ **Kaufmann-Kohler**, s. 87; **Fouchard, Philippe/Goldman Berthold**: Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. Kluwer Law International BV, 1999, s. 93. Ayrıca bkz: **Hong Kong Tahkim Kanunu, Arbitration Ordinance Cap. 609. Bölüm 6B** https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap609?xid=ID_1438403520852_001 (E.T.: 13.05.2022)

⁵⁹⁰ **Redfern/Hunter**, s. 150. Ayrıca bkz. Hong Kong Tahkim Kanunu Bölüm 6B (E.T.: 15.05.2022) https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap609?xid=ID_1438403520852_001

gerektiği yönünde bir kural benimsenmektedir⁵⁹¹. Kaliforniya eyaletinde mahkeme, adil ve gerekli gördüğü koşullarda birleştirmeye karar verebilmektedir⁵⁹². Taraflar hakemler üzerinde anlaşamazlarsa mahkeme onları atama yetkisini de haizdir. Mahkeme, tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve yargılamanın sağlıklı biçimde yürütülmesi için gerekli olan diğer hususları da belirleme yetkisine sahiptir.⁵⁹³ Benzer bir düzenleme Massachusetts eyaletinin Hukuk Muhakemeleri mevzuatında da yer almaktadır.⁵⁹⁴

Amerika Birleşik Devletleri mahkemeleri, 1990'ların sonlarına dek çoğunlukla birleştirme yanlısı bir görüş sergilemiştir. Daha önceki bölümlerde ele aldığımız Amerika Birleşik Devletleri Temyiz Mahkemesi tarafından 1993 yılında alınan *Government of UK v. Boeing Co.*⁵⁹⁵ kararı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda birleştirmeye yönelik iradenin önem kazandığı söylenebilecektir⁵⁹⁶. 1990'lar öncesinde New York Temyiz Mahkemesi'nin tahkim anlaşmalarının imzalanmasının bile birleştirmenin gerçekleşmesi yönünde zımni bir irade beyanı olarak nitelendirilmesi gerektiğini ifade ettiği kararlar mevcuttur⁵⁹⁷.

⁵⁹¹ **Hosking, James M:** "Non-Signatories and International Arbitration in the United States: the Quest for Consent", *Arbitration International*, 20.3, 2014 ,s. 293; **Wallace**, s. 16; **Kazutake, Okuma:** 'Party Autonomy in International Commercial Arbitration: Consolidation of Multiparty and Classwide Arbitration', *Annual Survey of International & Comparative Law*, vol. 9, 2003, s. 191.

⁵⁹² **Paulsson/Rawding/Reed**, s. 101; **California Code of Civil Procedure, Amended by Stats. 1965, Ch. 299, Part 3 enacted 1872.** (Cal. C.C.P. §1281.3) https://leginfo.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?lawCode=CCP&division=&title=9.&part=3.&chapter=3.&article= (E.T: 01.12.2023).

⁵⁹³ **Leboulanger, Philippe;** "Multi-Contract Arbitration", *Journal of International Arbitration*, vol. 13, no. 4, Aralık 1996, s. 58. Ayrıca bkz. California **Code of Civil Procedure, Amended by Stats. 1965, Ch. 299, Part 3 enacted 1872.** (Cal. C.C.P. §1281.3) Tam metin için: https://leginfo.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?lawCode=CCP&division=&title=9.&part=3.&chapter=3.&article= (E.T: 01.12.2023); **Wallace**, s. 15.

⁵⁹⁴ **Massachusetts General Laws- Part 3- Title iv Chapter 251 Section 2A** <https://malegislature.gov/laws/generallaws/partiii/titleiv/chapter251/section2a> (E.T.:19.05.2022)

⁵⁹⁵ **Government of U.K. v. Boeing Co., 998 F.2d 68, 74, 2nd Cir., 1993.** <https://casetext.com/case/government-of-united-kingdom-v-boeing-co> (E.T.:11.11.2023)

⁵⁹⁶ **Hanotiau**, "Complex Arbitration", s. 381.

⁵⁹⁷ **County of Sullivan v. Edward L. Nezelek, Inc., New York Court of Appeals , 42 N.Y.2d 123, 05 Temmuz 1977** tarihli karar. Tam metin için bkz. <https://casetext.com/case/sullivan-v-nezelek> (E.T.: 21.11.2023). Ayrıca bkz. **Stipanowich**, s. 500.

Mahkemelerin yargılamaların birleştirilmesine karar vermesi durumunda, mahkeme aynı zamanda yargılamayı yürütecek hakemlerin nasıl atanacağını da belirler⁵⁹⁸. *Nereus*⁵⁹⁹ davasında, Amerika Birleşik Devletleri İkinci Daire Temyiz Mahkemesi, bir yanda A ve B arasındaki, diğer yanda ise B ve C arasındaki uyuşmazlıkların birleştirilmesine karar vermiştir ve hakemlerin nasıl atanacağına hükmetmiştir. Buna göre, taraflardan her biri yirmi gün içinde bir hakem atmakla yükümlü tutulmuştur. Taraflardan biri hakem atamaz ise mahkeme, atanmamış hakemi atayacaktır; daha sonra mevcut üç hakem, oybirliği ile iki diğer hakemi seçecektir.

Bazı yorumcular⁶⁰⁰, kanunları zorunlu birleştirmeye izin veren bir yerdeki tahkim anlaşması için tarafların muvafakatleri olmasa bile New York Konvansiyonu Madde V(1)(d)'nin kapsamı bakımından birleştirme yapılmasının mümkün olduğunu ileri sürmüşlerdir⁶⁰¹. Bu analiz, tarafların tahkim anlaşmalarında birleştirmeyi açıkça hariç tuttukları durumları kapsamamalıdır. Eğer açıkça anlaşmada birleştirmenin hariç tutulduğu belirtilmişse her ne kadar ulusal kanunlar birleştirme için irade aramasa bile

⁵⁹⁸ **Hanotiau**, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 370.

⁵⁹⁹ *No. 74, Civ. 5102. 18 Aralık 1974, Compania Espanola De Petroleos, S.A. v. Nereus Shipping, S.A., 385 F. Supp. 1155.* (S.D.N.Y. 1974) <https://casetext.com/case/compania-espan-de-petro-sa-v-ner-ship> (E.T.: 07.06.2023) Ayrıca bkz. **Schaeffer, T. Evan.**: "Compulsory Consolidation of Commercial Arbitration Disputes", Saint Louis University Law Journal, vol. 33, no. 2, Winter 1989, s. 504.

⁶⁰⁰ **Chiu, Julie C.**, "Consolidation of Arbitral Proceedings and International Commercial Arbitration" *Journal of International Arbitration*, 7, June 1990, s. 72; **Redfern/Hunter**, s. 83; **Leboulanger**, s. 68-69; **Hackman, Nana Adjoa**, "The Problem Of Arbitration And Multi-Party/Multi-Contract Disputes: Is Court-Ordered Consolidation An Adequate Response?", University of Dundee, 2009, s. 12. Aksi görüş için bkz. **Jarvin, Sigvard**, "Consolidated Arbitrations, the New York Arbitration Convention and the Dutch Arbitration Act 1986 — a Critique of Dr. van den Berg In Consolidation", *Arbitration International*, vol. 3, Issue 3, 1987, s. 254; **Gül**, s. 98; **Moses**, s. 208.

⁶⁰¹ **1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Konvansiyonu madde V(1)(d).** "*V. Madde 1. Aleyhine hakem kararı ileri sürülen taraf talepte bulunmaz ve zikri geçen kararın tanınması ve icrası istenen memleketin yetkili makamı önünde aşağıdaki hususları ispat etmez ise, hakem kararının tanınması ve icrası isteği reddolunamaz: (d) Hakem mahkemesinin teşekkülünün veya hakemlik usulünün tarafların anlaşmasına ve anlaşma olmayan hallerde hakemliğin cereyan ettiği yer kanunu hükümlerine uygun bulunmadığı...*" <https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/612021141817Newyork%20Konvansiyonu%20T%C3%BCrk%C3%A7e.pdf> (E.T.: 10.03.2024)

birleştirme gerçekleşmeyecektir⁶⁰². Burada temel neden, tarafların anlaşmasının özel hükümlerinin Madde V(1)(d)'den ve tahkim yeri seçiminden üstün olmasıdır⁶⁰³.

Öte yandan, mahkemelerin yargılamaları birleşmeye zorlamasının kötü niyetle kullanılabileceği haller de mevcuttur. Mahkemeden ayrı bir dava yoluyla taraflardan birinin birleştirme talep etmesi durumunda yepyeni bir yargılama başlayacak, daha önce hesapta olmayan masraflar çıkabilecek ve tatmin edici bir yargılama kararına ulaşmak zorlaşacaktır. Zorunlu birleştirme, tahkimden kaçınmaya çalışan tarafların uyuşmazlığın diğer taraflarını kötü niyetli olarak sulhe zorlamasına sebep olabilir. Bu olasılıkta tazminat talebinde bulunan taraf, birleştirme kararından kaynaklanacak zaman ve masraf ile yüzleşmek yerine sulh olmaya yönelebilecektir. Bu nedenle, zorunlu birleştirme, davalı taraflar tarafından adil olmayan şekilde kullanılabilecektir.⁶⁰⁴

Schwartz'a göre, davaların mahkeme tarafından birleştirilebileceğini savunanlar, yargılamanın birleştirilmesinin tahkim anlaşmasını yeniden yazma anlamına gelebileceğinin farkına varmamaktadır. Tahkim anlaşmasının hükümleri, tipik olarak hukuk seçimi, usul kurallarının seçimi, hakem seçim yöntemi ve tahkim yeri gibi konularda anlaşmalar içerdiğinden, mahkemelerce birleştirmeye karar verilmesi halinde tahkim şartındaki hükümlerin uygulanmaması söz konusu olabilecektir.⁶⁰⁵

Aponte'a göre mahkemelerin birleştirme kararı alması ile tahkimin amaçlarına müdahale edilmektedir⁶⁰⁶. Çok taraflı bir hukuki ilişkide tarafların aynı sözleşme ile bağlı olmaması halinde, birden çok tahkim yargılamasının mahkeme emriyle birleştirilmesi, *pacta sunt servanda* ilkesine aykırılık oluşturmasının yanında, tahkimin öngörülebilir doğasının kaybolmasına neden olacaktır. Tahkim yargılamalarının mahkeme yargısına alternatif olacak şekilde tasarlandığı düşünüldüğünde, mahkeme kararıyla tahkim yargılamalarının

⁶⁰² **Lampley, Ramona L.:** "Is Arbitration under Attack: Exploring the Recent Judicial Skepticism of the Class Arbitration Waiver and Innovative Solutions to the Unsettled Legal Landscape." *Cornell Journal of Law and Public Policy*, vol. 18, no. 2, Spring 2009, s. 488.

⁶⁰³ **Born**, s. 2572.

⁶⁰⁴ **Schwartz**, s.341.

⁶⁰⁵ **Schwartz**, s.342.

⁶⁰⁶ **Akın**, s. 310; **Aponte**, s. 229.

birleştirilmesi uyuşmazlıkların çözümünde belirsizlik ve öngörülemezlik yaratacak ve yabancı ülkelerdeki tahkim kararlarının uygulanabilirliğini tehlikeye atacaktır⁶⁰⁷.

İlk bakışta, aynı veya benzer hukuk ve olgu meselelerinin farklı hakem heyetlerinin önüne geleceği durumlarda, mahkeme kararıyla birleştirme, çelişkili karar sorununa ideal bir çözüm gibi görünse de uygulamada sorunların ortaya çıkması çok muhtemeldir⁶⁰⁸. 1980'lerde oldukça fazla destek görmesine rağmen günümüzde zorunlu birleştirmenin uygulamada daha fazla sorun yaratacağı kabul edilmektedir⁶⁰⁹. Farklı tahkim anlaşmalarının hükümleri, hakemlerin sayısı ve atanma yöntemi, ilgili tahkim kuralları, ara karar verme yetkisi vb. hususlarda farklılıklar ve çelişkiler ortaya çıkabileceği gibi, anlaşmazlığın esasını düzenleyen yasanın verdiği icazet konusunda da farklılık olabilir.⁶¹⁰ Söz konusu yargılamaların birleşmesi halinde tanınma ve tenfizi konusunda da problemler ortaya çıkacaktır⁶¹¹.

Hascher'a göre mahkemelerin birleştirme kararı vermesi hem taraf otonomisine hem de tahkimin doğasına aykırıdır. Bununla beraber mahkemelerin bu gibi kararlar vermesi New York Konvansiyonu 5. maddeye aykırılık teşkil edeceğinden kararların tenfizini de etkileyecektir. Mahkemeler tarafından belirlenen usul kurallarına göre verilen bir kararın yabancı bir ülkede icrası zor olacaktır⁶¹². Bununla beraber *Hascher*, mahkemeler tarafından birleştirmeye karar verilmesinin New York Konvansiyonu'nun ana amacı olan hakem kararlarının tenfizini ve tanınmasını kolaylaştırma ve yumuşatma hedeflerine ters düştüğünü savunmaktadır. Uzun vadede mahkemelerin tahkim yargısının alanına girerek, yargılamaları birleştirmeye karar vermesinin ticari topluluğun milletlerarası ticari tahkime olan güvenini kıracağını belirtir⁶¹³. Günümüzde mahkeme eliyle yapılan ihtiyari

⁶⁰⁷ **Aponte**, s. 227; **Schwartz**, s. 351.

⁶⁰⁸ **Aponte**, s. 226; **Schwartz**, s. 342; **Redfern/Hunter**, s. 151; **Hascher, Dominique T**; "Consolidation of Arbitration by American Courts: Fostering or Hampering International Commercial Arbitration", *Journal of International Arbitration*, vol. 1, no. 2, 1984, s. 137; **Jarvin, Sigvard**; "Multi-party Arbitration: Identifying the Issues", *New York Law School Journal of International and Comparative Law*, vol. 8, no. 2, 1987, s. 318.

⁶⁰⁹ **Paulsson/Rawding/Reed**, s. 101.

⁶¹⁰ **Redfern/Hunter**, s. 151.

⁶¹¹ **Redfern/Hunter**, s. 153.

⁶¹² **Aponte**, s. 227; **Hascher**, s.137.

⁶¹³ **Hascher**, s. 139.

olmayan birleştirmenin uygulamada daha fazla sorun yaratacağı kabul edilmektedir⁶¹⁴. Ahde vefa (*pacta sunt servanda*) gereği sözleşmede mahkemelerin birleştirme yetkisinden bahsedilmemişse mahkemelerin birleştirmeye yetkili olmaması gerektiğini savunan yazarlar mevcuttur.⁶¹⁵

Tüm bunlarla beraber başta *Dr. Van den Berg*'e göre mahkemenin birleştirme kararı vermesi durumunda icra edilebilirlik zedelenmemektedir⁶¹⁶. *Jarvin* ise bu görüşe katılmamakta ve söz konusu görüşün detaylandırılmaya ihtiyaç duyduğunu savunmaktadır, ona göre söz konusu durumda icra edilebilirlik zedelenmemektedir, yalnızca tehlikededir⁶¹⁷. *Dr. van den Berg*'e göre, icra edilebilirliğe hanel gelmemesi, tarafların belirli bir yargı yetkisi alanında tahkime gitmeyi kabul etmeleri ve bu yargı yetkisini elinde tutan ülkenin yasalarının, ulusal mahkemelerinin ilgili tahkim yargılamalarının birleştirilmesine karar vermesine izin verdiği varsayımına dayanmaktadır⁶¹⁸. Söz konusu görüşün izdüşümü olarak şayet, ilgili taraflardan biri tahkimi hiç kabul etmemiş olsaydı yahut taraflar farklı ülkelerin yetkisi altında tahkime gitmek isteseydi, herhangi bir ulusal mahkemenin yetkisine girilmesi mümkün olmayacağından ya da yargı yetkisi bulunan ülkelerinin yasalarının mahkemelerin tahkim yargılamalarını birleştirmesine yetki vermesi varsayımında birden çok ulusal mahkemenin yetkisi ya da yetkisizliği gündeme geleceğinden birleşmiş yargılamalar sonunda alınan karar icra edilebilir olmayacaktır.⁶¹⁹ Bir ulusal mahkeme tarafından tahkim yargılamalarının birleştirilmesine karar verildiği durumda, tarafların aynı yargı yetkisini kabul etmiş olmaları koşuluyla, yargılama sonundaki kararın New York

⁶¹⁴ **Paulsson/Rawding/Reed**, s. 101.

⁶¹⁵ **Aponte**, s. 250.

⁶¹⁶ **Van Den Berg, Albert Jan**: "Consolidated Arbitrations and the 1958 New York Arbitration Convention", *Arbitration International*, vol 2.4 ,1986, s. 367; **Jarvin, Sigvard**: "Consolidated Arbitrations, the New York Arbitration Convention and the Dutch Arbitration Act 1986 — a Critique of Dr. van den Berg In Consolidation", s. 254; . **Gül**, s. 98.

⁶¹⁷ **Jarvin**, "Multi-party Arbitration" s. 319.

⁶¹⁸ **Van Den Berg, Albert Jan**: "Consolidated Arbitrations and the 1958 New York Arbitration Convention", *Arbitration International*, vol 2.4 ,1986, s. 368.

⁶¹⁹ **Jarvin**, "Multi-party Arbitration", s. 318.

Konvansiyonu uyarınca tenfiz edilebileceği görüşünün milletlerarası düzeyde baskın olduğunu belirtmek gerekir.⁶²⁰

⁶²⁰ Redfern/Hunter, s. 153.

2.3. KOŞULLARI DENETLEMeye YETKİLİ MAKAM

Birleştirme kararı verilirken davaların birleştirilmesi için gerekli koşulların mevcudiyetini birleştirme kararı vermeye yetkili makam denetleyecektir. Birleştirme kararı ulusal mahkemeler tarafından, şayet bir tahkim kurumu seçildiyse bu kurumun divanı tarafından ya da hakemler tarafından alınabilecektir⁶²¹. Tahkim anlaşmasına koyulacak bir hükümle taraflarca birleştirme kararı vermeye yetkili makam seçilebilecektir⁶²².

Tahkim anlaşması ya da anlaşmalarında birleştirmeye yetkili makam belirlenmemişse tarafların seçtikleri kural setinin mevcutsa konuya ilişkin kurallarına göre, mevcut değilse *lex arbitri* 'ye göre birleştirme kararı vermeye yetkili makam belirlenecektir.⁶²³ *Lex arbitri* yargılamaları yürüten hakemlerin⁶²⁴ ya da ulusal mahkemelerin⁶²⁵ birleştirme kararı vermesine ilişkin bir kurala sahipse o kural uygulanacaktır.

Kurumsal tahkimde, birleştirme kararı vermeye yetkili makam, kurumun tahkim kurallarına göre belirlenir. Tahkim kurumlarının kuralları genellikle kurum divanlarını birleştirme kararı vermeye yetkili kılmaktadır.⁶²⁶ Şayet tahkim kurumunun kuralları izin veriyorsa hakem heyeti de birleştirme yapmaya yetkili olabilecektir.⁶²⁷ Birleştirme kararı herhangi bir yargılamada hüküm verilinceye dek yetkili makam tarafından her zaman alınabilecektir.⁶²⁸ Şayet seçilen kural setleri birleştirmeye karar verilmesi için bir zaman

⁶²¹ Kaufmann-Kohler, s. 94.

⁶²² Smith, s. 181; Prasad, s. 36.

⁶²³ Goode, s. 29; Aygöl, s. 27; Balkar Bozkurt, s. 172; Özel, s. 96

⁶²⁴ Fouchard, Philippe/Goldman Berthold: Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. Kluwer Law International BV, 1999, s. 93. Ayrıca bkz: **Hong Kong Tahkim Kanunu, Arbitration Ordinance Cap. 609. Bölüm 6B** https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap609?xpId=ID_1438403520852_001 (E.T.: 13.05.2023)

⁶²⁵ Rumora-Scheltema/Hoebeke, <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2015/02/25/the-new-dutch-arbitration-act-2015/> (E.T.:28.02.2023); **Hollanda Medeni Usul Kanunu, Stb. 2014, 254.** (*The Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden* (Hollanda Krallığı Resmî Gazetesi) **Artikel 1046. Rechtsvordering** <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2023-07-01/0> (E.T.:20.11.2023)

⁶²⁶ Kaufmann-Kohler, s. 94.

⁶²⁷ **SIAC Tahkim Kuralları, madde 8.7.** Singapore International Arbitration Centre, 2016. https://siac.org.sg/wp-content/uploads/2022/06/SIAC-Rules-2016-English_28-Feb-2017.pdf (E.T.: 30.11.2023)

⁶²⁸ Fry, Jason/Greenberg, Simon/Mazza, Francesca: The Secretariat's Guide to ICC Arbitration, International Chamber of Commerce (ICC), Paris, 2012, s. 7; Hanotiau, Multi-party, Multi-contract, Multi-issue, s. 339; **ICC Tahkim Kuralları, International Chamber of Commerce, 2021.** <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> (E.T.: 12.04.2023)

aralığı hükmüne sahipse hukuka uygun bir birleştirme kararı alınabilmesi için makamlarca bu zaman kısıtına uyulması gereklidir.

Yetkili makam tarafından birleştirme kararı alınırken gerekli koşulların varlığı denetlenmektedir. Tarafların yargılamaların birleştirilmesine yönelik rızasının birleştirme kararı vermeye yetkili merci tarafından tahkim anlaşmasının içeriği göz önüne alınarak yorumlanması gerekmektedir.⁶²⁹ Birleştirme kararı vermeye yetkili makam, ihtiyari olmayan birleştirme başlığında da ele aldığımız gibi, nadiren tarafların rızası olmadan birleştirme kararı verebilmektedir. Tüm tarafların yargılamaların birleştirilmesine rıza göstermesi olasılığında ise hakem seçiminin nasıl yapılacağı gibi usuli boşlukların mevcudiyeti durumunda birleştirme kararı vermeye yetkili makam hukuki dinlenilme hakkı ve eşitlik ilkesi kapsamında uygulanacak usule karar vermektedir⁶³⁰. UNCITRAL'in 1996 yılında yayımladığı "*Notes on Organizing Arbitral Proceedings* (Tahkim Yargılamalarının Organizasyonu Üzerine Notlar⁶³¹) birleştirme kararı verilmesi öncesi ve sonrasında yetkili makama yol gösterici olabilecektir.

⁶²⁹ **Cohen, Julian:** "Practical Problems in Multi-Party Arbitrations", Asian Dispute Review, vol. 1, no. 2, September 1999, s. 32.

⁶³⁰ **Paulsson, Jan/ Rawding, Nigel/ Reed, Lucy:** The Freshfields Guide to Arbitration Clauses in International Contracts, Kluwer Law International BV, 2011, s. 17.

⁶³¹ **United Nations Commission on International Trade Law, "Notes on Organizing Arbitral Proceedings."** 1996, <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-notes-e.pdf> (E.T.: 10.08.2023); **Cohen, Julian;** "Practical Problems in Multi-Party Arbitrations", Asian Dispute Review, vol. 1, no. 2, September 1999, s. 32.

SONUÇ

Yargılamaların birleştirilmesi ile amaçlanan sonuçlar hem ulusal mahkemelerde hem de tahkim yargılamalarında aynıdır. Yargılamaların birleştirilmesi, birden çok davanın tek bir yargılamada görülmesine imkân tanıyarak zaman ve kaynakların verimli kullanılmasını amaçlamaktadır. Yargılamaların birleştirilmesi, tarafların tekrarlayan yargılamalar ve maliyetlerden kaçınmalarını sağlayarak adalete erişimi kolaylaştırabilir; çelişkili kararların ortaya çıkmasını engelleyerek yargılamaları öngörülebilir hale getirebilir. Özellikle aynı tarafların mevcut olduğu yargılamaların birleştirilmesinin uygulamada ihtiyaçlara cevap verdiği görülmektedir. Kurumsal tahkim kurallarında bulunan yargılamaların birleştirilmesine ilişkin kurallara göre birleştirmenin gerçekleşmesi için uyuşmazlıklar arasında yeterli derecede bağlantının ve tarafların birleştirmeye rızasının bulunması gerekmektedir. Bu koşulların varlığını, birleştirme kararı vermeye yetkili makam denetlemektedir. Yetkili makamın tespiti için *lex arbitri*'ye bakılmalıdır. Taraflar, tahkim anlaşmalarına yargılamaların birleştirilmesi için herhangi bir hüküm koymamışlarsa seçtikleri kurumun konuya ilişkin düzenlemelerine göre birleştirme kararı verilecektir. Seçilen kurumun yargılamaların birleştirilmesine ilişkin herhangi bir kuralı mevcut değilse *lex arbitri*'ye göre usule uygulanacak hukuka bakılacaktır. Kurumsal tahkim kurumlarının yargılamaların birleştirilmesine ilişkin kuralları incelendiğinde bu kuralların özellikle son on yılda büyük ilerleme kaydettiği sonucuna varılmıştır. Bu kural setlerinin eski ve yeni versiyonları karşılaştırıldığında uygulamada tahkim yargılamalarında ortaya çıkan sorunların daha etkili çözülebilmesi için çok daha ayrıntılı hale getirildikleri belirlenmiştir. Kurumların tahkim kurallarından tespit edilen iki koşul bulunmaktadır. Bunlar; davalar arasında yeterli bağlantı olması ve tarafların yargılamaların birleştirilmesine rızası olması olarak sayılabilir.

Yargılamaların birleştirilebilmesi için yargılamalar arasında yeterli bağlantı olması gerekmektedir. Yeterli bağlantının tespiti için iki tarafın aynı sözleşmeye taraf olması durumu, birden çok tarafın aynı hukuki ilişkiden doğan ilişkisi, birden çok tarafın birden çok sözleşme imzalaması durumu, iki tarafın birden çok sözleşme imzalaması durumu ayrı ayrı incelenmelidir. Her olasılıkta yargılamalar arasında yeterli derecede bağlantının mevcut olması, yargılamalarda alınan kararların birbirilerini etkileyecek nitelikte olması şeklinde özetlenebilecektir. Bağlantının tespitinin özellikle birden çok tarafın ve birden

çok sözleşmenin mevcut olduğu durumlarda titizlikle gözetilmesi gereken bir konu olduğu sonucuna varılmıştır. Bağlantının mevcudiyeti tek başına yeterli bir şart değildir; kural olarak, tarafların yargılamaların birleştirilmesine rıza göstermesi halinde birleştirme kararı verilebilecektir.

Yargılamaların birleştirilmesi için rızanın gerekliliği, tahkimin usulüne uygulanacak hukuka göre değişiklik göstermektedir. Kimi ulusal kanunlara göre mahkemeler, yargılamaların birleştirilmesine rıza olmasa da yargılamaların birleştirilmesine karar verebilir. İhtiyari birleştirme durumunda ise rızanın mevcut olması gerekmektedir; bu rıza, tahkim anlaşması metninden açıkça anlaşılabilceği gibi, zımni de olabilecektir. Rızanın mevcudiyeti, verilecek kararın icra edilebilirliğini etkileyecektir. Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Konvansiyonu madde II(3) kapsamında hakem kararının tenfiz edilebilmesi için rıza kritik öneme sahiptir. Birleştirmenin yapılabilmesi için tarafların iradelerinin detaylıca tahlil edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda birleştirme kararını alacak makam tarafından yapılacak yorumlar, tahkim anlaşmasını ya da anlaşmalarını yeniden yazacak boyutta olmamalıdır.

Bu çalışma sonucunda, tahkimde yargılamaların birleştirilmesi ile hukuka uygun bir kararın alınabilmesi için bağlantı ve rızanın birleştirme kararı vermeye yetkili makamlarca doğru yorumlanmasının elzem olduğu sonucuna varılmıştır. Yargılamaların birleştirilmesi kararı alınması öncesinde tarafların ve makamlarca detaylı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bu değerlendirme çerçevesinde birleştirmeye karar verilirken birleştirmenin amaçlarının gözetilmesi, somut olayın yorumlanması ve taraflar arasında bir denge kurulması gerekecektir. Yorumlama yapılırken somut uyuşmazlıkların özellikleri ve taraf sayısı belirleyici olacaktır. Birleştirme kararının verilmesi sonrasında yetkili makamlar tarafından hakem atama ve diğer usuli süreçlerin yönetilmesi konusunda dikkatli bir yaklaşım sergilenmelidir. Eşitlik ilkesi ve adil yargılanma hakkının dikkatlice gözetilmesi gerekmektedir. Birleştirme kararı, birleştirilecek yargılamalar çok ilerlemeden alınmalıdır; yargılamaların birleştirilmesi kararı ne kadar erken alınırsa hukuka aykırı bir kararın ortaya çıkma olasılığı o kadar az olacağı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Cahit:** “Uluslararası Ticari Tahkimde Aynı veya Birbiriyle Bağlantılı Uyuşmazlıklardan Paralel Yargılamalar”, Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 4.7, 2018.
- Akın, Pelin:** "Uluslararası Tahkimde Çok Taraflılık." Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, vol. 18, no. 3-4, 2014, s. 299-340.
- Akıncı, Ziya:** Milletlerarası Özel Hukuk, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020.
- Anchayil, Anjali / Kler, Aiman Singh:** “The 2023 SIAC Draft Rules: Raising the Bar for Efficiency”, Kluwer Arbitration Blog, Blog Yazısı, 26 Ekim 2023. <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/10/26/the-2023-siac-draft-rules-raising-the-bar-for-efficiency/> (E.T.: 01.12.2023)
- Aponte, Juliska M:** "Compulsory Consolidation of International Arbitral Proceedings: Effects on Pacta Sunt Servanda and the General Arbitral Process." Tulane Journal of International and Comparative Law, vol. 2, no. 1, Spring 1994.
- Arroyo, Manuel:** Arbitration in Switzerland : The Practitioner's Guide, Wolters Kluwer, Kluwer Law International, 2013.
- Arslan, Ramazan /Yılmaz, Ejder/ Taşpınar Ayvaz, Sema/ Hanağası, Emel:** Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2022.
- Ashford, Peter:** “The Power to Join Parties or Consolidate Separate Arbitrations in International Arbitration”, 87, The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management, Issue 3, 2021, s. 381-403.
- Aygül, Musa:** Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkim Usulüne Uygulanacak Hukuk ve Deliller, İstanbul, Ekim 2014.
- Baker, William H:** "Class Action Arbitration." Cardozo Journal of Conflict Resolution, vol. 10, no. 2, Spring 2009, s. 335-368.
- Balkar Bozkurt, Süheylâ:** Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlık Yükümlülüğü, On İki Levha Yayıncılık, Birinci Baskı, 2016.

Blackaby, Nigel / Partasides, Constantine / Redfern, Alan/ Hunter, Martin: Redfern and Hunter on International Arbitration, Sixth Edition, 2015.

Born, Gary B.: International Arbitration and Forum Selection Agreements: Drafting and Enforcing Sixth Edition, Kindle Edition, Kluwer Law International, 2021. "Forum Selection Agreements"

Born, Gary B.: International Commercial Arbitration Volume II: International Arbitral Procedures, Second Edition, 2014, Wolters Kluwer Law & Business, The Netherlands, 2014.

Chiu, Julie C: "Consolidation of Arbitral Proceedings and International Commercial Arbitration ' (1990) 7 Journal of International Arbitration 53." Journal of International Arbitration, vol. 7, 1990, s. 53-76.

Choi, Dongdoo: "Joinder in International Commercial Arbitration." Arbitration International, vol. 35, no. 1, 2019, s. 29-55.

Connor, Vincent/ Talib,Mohammed: "Joinder, Intervention and Consolidation Under the HKIAC Administered Arbitration Rules 2013", Asian Dispute Review, vol. 16, no. 4, October 2014, s. 190-195.

Cole, Tony/ Ortolani, Pietro: Understanding International Arbitration, Routledge, 2019.

Cremades, Bernardo M. / Madalena, Ignacio: "Parallel Proceedings in International Arbitration", Arbitration International, vol. 24, No. 4, LCIA, 2008.

Çağlayan, Yılmaz: Açıklamalı- İctihatlı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Seçkin Yayınları, Ankara, 2022.

D'Agostino, Joseph: "Rescuing International Investment Arbitration: Introducing Derivative Actions, Class Actions, And Compulsory Joinder." Virginia Law Review, vol. 98, no. 1, 2012, s. 177–229. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/41350241>

Devitt, Thomas P.: "Article 7 1983 Devitt, Multiparty Controversies in International Construction Arbitrations." International Lawyer, vol. 17, 1983.

Dinç, Mutlu: Hukuk Muhakemeleri Kanunu (Gerekçeli-Karşılaştırmalı), Seçkin Yayınları, 2022, Eylül.

Drličková, Klára: Cofola International 2015. Current Challenges to Resolution of International (Crossborder) Disputes. Conference Proceedings. Masarykova Univerzita, 2015.

Ekşi, Nuray: "Milletlerarası Tahkimde Paralel Davalar (Parallel Litigation).", Uluslararası Ticaret ve Tahkim Dergisi, vol. 2, no. 2, 2013, s. 15-51.

Eminli, Humay: "Joinder of the Non-Consenting Third Party in International Commercial Arbitration and Its Legal Implications: Analysis of Institutional Arbitration Rules and National Arbitration Laws", LL. M. Final Thesis, Central European University, 2021.

Epstein, Richard A. "The Consolidation of Complex Litigation: A Critical Evaluation of the ALI Proposal." Journal of Law and Commerce, vol. 10, no. 1, 1990, s. 1- 74.

Erkan, Mustafa: "Tahkim Şartının Ayrılabilirliği Prensiplerinin Asıl Sözleşmenin Yokluğu Durumunda Değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Sayı 1-2, 2013.

Ermenek, İbrahim: "Hakem Yargılamasında Bağlantılı Davalar", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, Cilt 16, Özel Sayı.

Ermenek, İbrahim: Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

Ersay, Yüksel: "Ulusal ve Uluslararası Tahkimde Gizlilik ve Açıklık", Rona Legal Hukuk Dergisi Aybay'a Armağan, İstanbul, 2015, s. 957-998.

Esen, Emre: Uluslararası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008.

Fellmeth, Aaron X / Horwitz, Maurice: Guide to Latin in International Law, Oxford University Press, 2011.

Fouchard, Philippe/ Goldman Berthold: Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. Kluwer Law International BV, 1999.

Fry, Jason / Greenberg, Simon / Mazza, Francesca: The Secretariat's Guide to ICC Arbitration, International Chamber of Commerce (ICC), Paris, 2012.

Gaillard, Emmanuel: "The Consolidation of Arbitral Proceedings and Court Proceedings. Complex Arbitrations - Special Supplement" ICC International Court of Arbitration Bulletin, 2003.

Gerson, Jacqueline: "The Appealability of Partial Judgments in Consolidated Cases." Law Review, vol. 57, Winter, 1990, s. 169-194.
<https://www.jstor.org/stable/1599877>

Giorgetti, Chiara: The Selection and Removal of Arbitrators in Investor-State Dispute Settlement. Brill, 2019.

Goode, Roy: "The Role of the Lex Loci Arbitri in International Commercial Arbitration", Arbitration International, vol. 17, 2001.

Görgün, L. Şanal/ Börü, Levent/ Kodakoğlu, Mehmet: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

Gupta, Arjun/ Kanuga, Sahil/ Desai, Vyapak: "Blessed Unions in Arbitration - An Introduction to Joinder and Consolidation in Institutional Arbitration., Indian Journal of Arbitration Law, vol. 4, no. 2, February 2016, s. 134-150.

Gül, Mehmet Akif: New York Sözleşmesi Bağlamında Usuli Tenfiz Engelleri, Birinci Baskı, OnikiLevha Yayıncılık, İstanbul, Ağustos 2016.

Güvenalp, Ferda Nur: Milletlerarası Tahkimde İddia ve Savunma Hakkının İhlali, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul Mart 2018.

Hacıbekiroğlu, Ekin: Milletlerarası Tahkim Hukukunda Deliller ve Delillerin Değerlendirilmesi, XII Levha, İstanbul, Nisan 2012.

Hackman, Nana Adjoa: "The Problem Of Arbitration And Multi-Party/Multi-Contract Disputes: Is Court-Ordered Consolidation An Adequate Response?", University of Dundee, 2009.

Haersolte-Van Hof, Jacomijn J: "Consolidation under the English Arbitration Act 1996: A View from the Netherlands." *Arbitration International*, vol. 13, no. 4, 1997, s. 427-429.

Hanotiau, Bernard: "Complex – Multicontract- Multiparty – Arbitrations." *Arbitration International*, vol. 14, no. 4, 1998, s. 369-394.
<https://academic.oup.com/arbitration/article/14/4/369/216622>.
 “Complex Arbitration”

Hanotiau, Bernard: "International Arbitration in a Global Economy: The Challenges of the Future”, *Journal of International Arbitration*, vol. 28(2) 89, 2011, s. 89-103.
 “Challenges of the Future”

Hanotiau, Bernard: "Problems Raised by Complex Arbitrations Involving Multiple Contracts-Parties-Issues”, *Journal of International Arbitration*, vol. 18, Kluwer Law International, 2001, s. 251-360.
 “Problems Raised by Complex Arbitrations”

Hanotiau, Bernard: “Complex Arbitrations: Multi-party, Multi-contract, Multi-issue – A Comparative Study (Second Edition)”, *International Arbitration Law Library*, Volume 14, Kluwer Law International, 2020.
 “Multi-party, Multi-contract, Multi-issue”

Hanotiau, Bernard: “Consent to Arbitration: Do We Share a Common Vision?”, *Arbitration International*, volume 27, Issue 4, 1 December 2011.
<https://academic.oup.com/arbitration/article/27/4/539/195619>.
 “Consent”

Hascher, Dominique T.: "Consolidation of Arbitration by American Courts: Fostering or Hampering International Commercial Arbitration?", 2007.

Horvarth, Günther J/ Wilske, Stephan: “Guerilla Tactics In International Arbitration, Kluwer Law International, The Netherlands, 2013.

Hosking, James M: “Non-Signatories and International Arbitration in the United States: the Quest for Consent”, *Arbitration International*, 20.3, 2014.

Jarvin, Sigvard: "Multi-Party Arbitration: Identifying the Issues." New York Law School Journal of International and Comparative Law, vol. 8, no. 2, Spring 1987, s. 317-326.

“Multi-Party Arbitration”

Jarvin, Sigvard: “Consolidated Arbitrations, the New York Arbitration Convention and the Dutch Arbitration Act 1986 — a Critique of Dr. van den Berg In Consolidation”, Arbitration International, vol. 3, Issue 3, 1987.

Kaufmann-Kohler, Gabrielle: "Consolidation of Proceedings in Investment Arbitration: How Can Multiple Proceedings Arising from the Same or Related Situations Be Handled Efficiently?, Final Report on the Geneva Colloquium Held on 22 April 2006.

Kaufmann-Kohler, Gabrielle: "How to Handle Parallel Proceedings: A Practical Approach to Issues Such as Competence-Competence and Anti-Suit Injunctions." Dispute Resolution International, vol. 2, no. 1, May 2008, s. 110-113. “Parallel Proceedings”

Kazutake, Okuma: 'Party Autonomy in International Commercial Arbitration: Consolidation of Multiparty and Classwide Arbitration’, Annual Survey of International & Comparative Law, vol. 9, 2003, s. 189-226.

Keser, Leyla: Uluslararası Ekonomik Tahkimde Çok Taraflı Tahkim Sorunu, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1999.

Kılıçoğlu, Mustafa: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi, Legal Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2012.

Kondey, Dimitar: Multi-Party and Multi-Contract Arbitration in the Construction Industry, Wiley Blackwell, United Kingdom, 2017.

Kuru, Baki /Arslan, Ramazan /Yılmaz, Ejder: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 2016.

Kuru, Baki/ Aydın, Burak: Medeni Usul Hukuku El Kitabı Cilt 2, Yetkin Yayınları, 2021.

“El Kitabı”

Kuru, Baki/Aydın, Burak: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, 2022.

Kuru, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü C.3, Demir Yayıncılık, Nisan 2001.

Lampley, Ramona L.: "Class Arbitration Waiver and Innovative Solutions to the Unsettled Legal Landscape." Cornell Journal of Law and Public Policy, vol. 18, HeinOnline, 2009, s. 477-518.

Leboulanger, Philippe: "Multi-Contract Arbitration.", Journal of International Arbitration, vol. 13, no. 4, 1996, s. 43-100.

Liu, Joe: "A Case Study on the HKIAC Administered Arbitration Rules 2018." Asian Dispute Review, vol. 21, no. 1, January 2019, s. 24-30.

Lopez, Antoinette Sedillo: "The Alter Ego Doctrine: Alternative Challenges to the Corporate Form." UCLA Law Review, vol. 30, no. 1, October 1982.

Moses, Margaret L.: The Principles and Practice Of International Commercial Arbitration, First Edition, Cambridge University Press, 2008.

Muşul, Timuçin: Medeni Usul Hukuku, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.

Nazzini, Renato/ Andrews, Neil: Transnational Construction Arbitration: Key Themes In The Resolution Of Construction Disputes, First published by Informa Law from Routledge, 2018.

Nowaczyk, Piotr, /Kakolecki, Andrzej: "The New ICC Arbitration Rules." Romanian Arbitration Journal / Revista Romana de Arbitraj, vol. 7, no. 1, 2013, s. 50-58.

Özbay, İbrahim: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi? , Seçkin Yayıncılık, 2013.

Özel, Sibel: Milletlerarası Ticari Tahkimde Kanunlar İhtilafı Meseleleri, Birinci Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Özkan, Aytül /Özkan, Ahmet F.: "Fikir ve Sanat Eserleri Bağlamında Tecavüzün Ref'i Davası ve Üç Kat Bedel Sorunu", Hacettepe Law Review, vol. 6/1, 2016.

Özmumcu, Seda: "The Principle of Separability and Competence – Competence in Turkish Civil Procedure Code No. 6100" , Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul, vol. 45, 2013.

Pair, Lara Michaela / Frankenstein, Paul: "The New ICC Rule on Consolidation: Progress or Change", Emory International Law Review, vol. 25, no. 3, 2011, s. 1061-1086.

Pair, Lara Michaela: Consolidation in International Commercial Arbitration – the ICC and Swiss Rules, Eleven Publishing, Den Haag 2011.

Paulsson, Jan / Petrochilos, Georgios: "Revision of the UNCITRAL Arbitration Rules", Paris, s.69-73. https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arbrules_report.pdf (E.T.: 28.05.2023)

Paulsson, Jan/ Rawding, Nigel/ Reed, Lucy: The Freshfields Guide to Arbitration Clauses in International Contracts, Kluwer Law International BV, 2011.

Pekcanitez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özkes, Muhammet: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 10. Baskı, İstanbul 2022.

Pierro, Domenico Di: "Incorporation of Arbitration Clauses by Reference", Journal of International Arbitration vol. 21, 2004, s. 439-452.

Piña, Patricia Izquierdo: "Consolidation of Arbitral Proceedings.", 2018, Yayınlanmamış makale. <https://camex.com.mx/wp/wp-content/uploads/2018/02/nl35-cont.pdf>

Platte, Martin: "When Should an Arbitrator Join Cases?" Arbitration International, vol. 18, no. 1, 2002, s. 67-81. <https://academic.oup.com/arbitration/article/18/1/67/183085>

Poudret, Jean-François/ Besson, Sébastien: Comparative Law Of International Arbitration, Sweet & Maxwell, 2007.

Prasad, Kirtan: "Joinder and Consolidation in Institutional Arbitration over the Last 10 Years: Evolution or Revolution?" NLS Business Law Review, vol. 2021, no 2, 2021, s. 24-43.

Rau, Alan Scott/ Sherman, Edward F.: "Tradition and Innovation in International Arbitration Procedure" Texas International Law Journal, vol. 30, no. 1, Winter 1995, s. 89-120.

Rau, Alan Scott: "Arbitral Jurisdiction and the Dimensions of Consent" University of Texas Law, Law and Economy Research Paper No. 103, Arbitration International, 2007.

Reyes, Anselmo: The Practice Of International Commercial Arbitration: A Handbook For Hong Kong Arbitrators. Taylor & Francis, 2017.

Rog, Volodymyr: "Joinder of Multiple Disputes between the Same Parties: Issue of Single Arbitration" 2014. https://www.etd.ceu.edu/2014/rog_volodymyr.pdf

Rosen Joel D./ Shrimp James B.: "Yes to Arbitration, But Did I Also Agree to Class Action and Consolidated Arbitration?", Franchise Law Journal, 175, 2010-2011, s. 175-180.

Rovine, Arthur W. "Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation." The Fordham, 2008.

Rubino-Sammartano, Mauro: International Arbitration Law and Practice, Second Edition, Kluwer Law International, 2001.

Rumora-Scheltema, Barbara / Hoebeke, Bo Ra: "The New Dutch Arbitration Act 2015", Blog Yazısı, February 2015, Arbitral Women. <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2015/02/25/the-new-dutch-arbitration-act-2015/> (E.T.:28.02.2023)

Saçar, Ömer Faruk: "Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Schaeffer, T. Evan: "Compulsory Consolidation of Commercial Arbitration Disputes" Saint Louis University Law Journal, vol. 33, no. 2, Winter 1989,s. 495-514.

Scherer, Maxi/ Bassiri, Niuscha/ Abdel Wahab, Mohamed S.: International Arbitration and the COVID-19 Revolution, Kluwer Law International BV, 2020.

Schultz, Thomas/ Ortino, Federico: The Oxford Handbook of International Arbitration, Oxford University Press, 2020.

Schwartz, Eric A: "Multi-Party Arbitration and the ICC.", Journal of International Arbitration, vol. 10, no. 3, September 1993, s. 5-20.

Schwartz, Matthew D: "Multiparty Disputes and Consolidated Arbitrations: An Oxymoron or the Solution to a Continuing Dilemma." Case Western Reserve Journal of International Law, vol. 22, no. Issues 2 & 3, Spring/Summer 1990, s. 341-374.

Smith, Gordon: "Comparative Analysis of Joinder and Consolidation Provisions Under Leading Arbitral Rules", 35, Journal of International Arbitration, Issue 2, 2018.

Steinman, Joan: "The Effects of Case Consolidation on the Procedural Rights of Litigants: What They Are, What They Might Be - Part 1: Justiciability and Jurisdiction (Original and Appellate)." UCLA Law Review, vol. 42, no. 3, February 1995, s. 717-836.

Stipanowich, Thomas J.: "Arbitration and the Multiparty Dispute: The Search for Workable Solutions." Iowa Law Review, vol. 72, no. 3, March 1987, s. 473-530.

Şanlı, Cemal, "Konişmentonun Devri, Alacağın Temliki ve Perdeyi Kaldırma Teorisi Uygulamasında Sözleşmede Yer Alan Tahkim Şartının Konişmentoyu Devralan, Alacağı Temellük Eden ve Perdenin Arkasında Kalan Bakımından Geçerlilik Sorunu", Ergin Nomer'e Armağan, 2002, s. 773-789.
"Konişmentonun Devri"

Şanlı, Cemal/Esen, Emre/Ataman Figanmeşe, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, 9. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2021.

Tang, Zheng Sophia, Jurisdiction and Arbitration Agreements in International Commercial Law, Routledge, New York, 2014.

Tanrıver, Süha: Medeni Usul Hukuku, C.1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

Ten Cate, Irene: "Multi-Party And Multi-Contract Arbitrations: Procedural Mechanisms And Interpretation Of Arbitration Agreements Under US Law.", *American Review of International Arbitration*, Vol. 15, 2004, s. 133-159.

Tepetas, Candan Yasan: "Key Features of the Istanbul Arbitration Centre Arbitration Rules", *Turkish Commercial Law Review*, vol. 4, no. 1, Summer 2018, s. 69-80

Thomson, Dean B: *Arbitration Theory and Practice: A Survey of AAA Construction Arbitrators*, *Hofstra Law Review*, vol. 23, no. 1, 1994.

Tuck, Andrew P: "Investor-State Arbitration Revised: A Critical Analysis of the Revisions and Proposed Reforms to the ICSID and UNCITRAL Arbitration Rules." *Law and Business Review of the Americas*, Vol. 13, no. 4, Fall 2007, s. 885-922.

Van Den Berg, Albert Jan: "Consolidated Arbitrations and the 1958 New York Arbitration Convention.", *Arbitration International*, Vol 2.4 ,1986, s. 367-369.

Van Den Berg, Albert Jan: *Yearbook Commercial Arbitration Volume XVI*, Springer Netherlands, 1991.

Van Den Berg, Albert Jan: *Yearbook Commercial Arbitration*, Vol. XXII, 1997, s. 191 - 196. https://www.camera-arbitrale.it/Documenti/lodo_2-02-1996.pdf (E.T.:11.12.2023)

Veeder, V. V. ve International Council for Commercial Arbitration, V.V. Veeder Qc Congress Series Memorial Volume : An Icca Congress Series Tribute to Johnny Veeder (1948-2020), International Council for Commercial Arbitration, 2020.

Veeder, V. V., "Multi-party Disputes: Consolidation Under English Law The Vimeira - a Sad Forensic Fable", *Arbitration International*, vol. 2(4), 1986.

Waldron, Jonathan R: "Resolving a Split: May Courts Order Consolidation of Arbitration Proceedings Absent Express Agreement by the Parties" *Journal of Dispute Resolution*, vol. 2005, no. 1, 2005, s. 177-192.

Wälde, Thomas W.: "The "Umbrella" Clause in Investment Arbitration", *The Journal of World Investment & Trade* vol. 6.2 , 2005.

- Wallace, Richard E. Jr.:** "Consolidated Arbitration in the United States", *Journal of International Arbitration*, vol. 5, 1993, s. 5-18.
- Walter, Gerhard:** "Mass Tort Litigation in Germany and Switzerland", *Duke Journal of Comparative & International Law*, vol. 11, 2001, s. 369-380.
- Wehrli, Daniel/ Stacher, Marco:** "Arbitration Under the Swiss Rules", *International Commercial Arbitration - Different Forms And Their Features*, Cambridge University Press, 2013.
- Whitesell, Anne Marie / Silva Romero, Eduardo:** "Multiparty and Multicontract Arbitration: Recent ICC Experience", *ICC Complex Arbitrations - Special Supplement 2003*, *ICC International Court of Arbitration Bulletin*, s. 7-18.
- Wöss, Herfried/ Román Rivera, Adriana San/ Spiller, Pablo T./ Dellepiane, Santiago:** *Damages in International Arbitration under Complex Long-Term Contracts*, Oxford International Arbitration Series, United Kingdom, 2014.
- Yılmaz, Ejder:** "Usul Ekonomisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57.1, 2008, s. 243-274.